

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

ΕΚΦΡΑΣΗ-ΕΚΘΕΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ 2008

Επιμέλεια: Τ.Ε., Φιλολόγος

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Έκφραση-Έκθεση
Γ' Λυκείου

Προλογικό Σημείωμα

Οι σημειώσεις αυτές περιέχουν θέματα σύγχρονου προβληματισμού με την ακόλουθη ανάλυση: -Εννοιολογική προσέγγιση-Αίτια-Αποτελέσματα-Τρόποι αντιμετώπισης-Σχετικά κείμενα-Απόψεις. Απευθύνονται σε καθηγητές, υποψηφίους Α.Ε.Ι.-Α.Τ.Ε.Ι., μαθητές όλων των τάξεων και σε κάθε προβληματιζόμενο άνθρωπο.

Τ.Ε., Φιλολόγος

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Εννοιολογική προσέγγιση

- Από το ρήμα διαφημίζω (δια + φήμη) = εξαπλώνω τη φήμη στο κοινό.
- Διαφήμιση είναι η γνωστοποίηση, με διάφορα μέσα, των ιδιοτήτων- κυρίως των πλεονεκτημάτων, που χαρακτηρίζουν ένα προϊόν, με σκοπό τη σταθεροποίηση και την αύξηση των πωλήσεων του.
- Είναι η μορφή μιας πληρωμένης δημόσιας ανακοίνωσης που έχει σκοπό να προωθήσει την πώληση ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, να υποστηρίξει μια ιδέα, ένα πρόσωπο και γενικά να προκαλέσει τα αποτελέσματα, που επιθυμεί ο διαφημιζόμενος.

«Είναι η τέχνη του να βάλεις μια μοναδική ιδέα πώλησης στο κεφάλι όσων γίνεται περισσότερων ανθρώπων με όσο το δυνατό χαμηλότερο κόστος».

Διάκριση. Όταν πρόκειται για άσκηση ψυχολογικής πίεσης με σκοπό τη διάδοση και την επιβολή πολιτικής κυρίως ιδεολογίας και με παράλληλη πολεμική εναντίον αντίθετων θέσεων, κάνουμε λόγο για **προπαγάνδα**. Επομένως, η διαφήμιση και η προπαγάνδα συγκλίνουν στο ότι και οι δύο προσπαθούν να κάνουν πλύση εγκεφάλου, η πρώτη στους ανθρώπους ως καταναλωτές, η δεύτερη στους ανθρώπους ως πολίτες.

Αίτια

- A. Η τεχνολογική πρόοδος αύξησε την παραγωγή προϊόντων, η πληθώρα των οποίων δημιουργεί την ανάγκη να διοχετευτούν αυτά στην αγορά, για να απορροφηθούν από το καταναλωτικό κοινό.
- B. Οι επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους.
- Γ. Τα κέρδη από τις διαφημίσεις αποτελούν το κυριότερο έσοδο για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.
- Δ. Ο αστικός τρόπος ζωής που οδηγεί στην ολοένα διεύρυνση των αναγκών και απαιτήσεων.
- E. Η τελειοποίηση του τύπου (έντυπο και ηλεκτρονικού).
- Στ. Η επικράτηση της δημοκρατικής αντίληψης που επιτρέπει την ελεύθερη διακίνηση ιδεών (πολιτική διαφήμιση).

Λειτουργίες της διαφήμισης

Η διαφήμιση δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Από πολύ νωρίς στην αρχαία Αθήνα και στη Ρώμη, οι τελάληδες- κήρυκες διαλαλούσαν τα προϊόντα τους, περιφέρονταν από τόπο σε τόπο και γνωστοποιούσαν στο κοινό διάφορες εκδηλώσεις, δραστηριότητες. Αποτελούσαν δηλαδή μέρος της οικονομικής αλλά και πολιτιστικής ζωής του τόπου. Στα νεότερα χρόνια, η εξέλιξη της τεχνικής και της τεχνολογίας έδωσε εκπληκτική ώθηση στη διαφήμιση, την οργάνωσε πλέον σε επιστημονική βάση, αύξησε τα μέσα και την αποτελεσματικότητά της.

Εκτός από μέσο γνωστοποίησης των ιδιοτήτων ενός προϊόντος, η διαφήμισή στις μέρες μας εκτείνεται σχεδόν σε όλους τους τομείς της δραστηριότητας των ανθρώπων:

Α) λειτουργεί ως μέσο επικοινωνίας, μόνο που σε αυτήν την περίπτωση οι ρόλοι του πομπού και του δέκτη είναι προκαθορισμένοι και δεν εναλλάσσονται.

ΠΟΜΠΟΣ → Διαφήμιση → ΔΕΚΤΗΣ

(εμπορευματοπαραγωγό) (αγοραστικό κοινό)

Επιδιωκόμενος στόχος σε αυτήν την επικοινωνία είναι η αύξηση των πωλήσεων του προϊόντος, η απορρέουσα από τις αυξημένες πωλήσεις οικονομική επιτυχία (ΚΕΡΔΟΣ).

Β) Η προβολή προτύπων ζωής.

Γ) Η προώθηση συγκεκριμένων ανθρώπων και ιδεολογιών, ιδιαίτερα από το χώρο της πολιτικής ζωής.

Δ) Η επικύρωση και αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας (καταναλωτισμός) της εποχής.

Τα μέσα της διαφήμισης

Α. Το κύκλωμα των διαφημιστικών εταιρειών, που χρησιμοποιεί επιστήμονες (κοινωνιολόγους, ψυχολόγους), καλλιτέχνες (σκηνοθέτες, ηθοποιούς, μουσικούς), τεχνικούς κ. ά. Οι διαφημιστικές εταιρείες εφαρμόζουν σύγχρονες μεθόδους μάρκετινγκ (σφυγμομετρήσεις, στατιστικές έρευνας της αγοράς).

Β. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, Τύπος και κάθε λογής έντυπα), αφίσες, μεγάφωνα, πανό, βιτρίνες.

Γ. Ως προς το περιεχόμενο των διαφημίσεων, χρησιμοποιούνται: εντυπωσιακή εικόνα και μουσική, και κυρίως λόγος πυκνός με καίριες και περιεκτικές λέξεις, και με «μηνύματα» τις πιο πολλές φορές παραπλανητικά.

Προϋποθέσεις- συντελεστές (για την επιτυχία της διαφήμισης)

1. Το προϊόν που διαφημίζεται πρέπει να είναι καλής ποιότητας.
2. Ο ευάλωτος χαρακτήρας πολλών ανθρώπων και η τάση τους για καταναλωτισμό αποτελούν πρόσφορο έδαφος για την επιτυχία της διαφήμισης.
3. Η άρτια οργάνωση της διαφημιστικής εκστρατείας με την όσο γίνεται καλύτερη χρήση όλων των μέσων συντελεί σε μεγάλο βαθμό στην επιτυχία της διαφήμισης.

ΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

- Γνωστοποίηση του προϊόντος, αύξηση της κατανάλωσης και των πωλήσεων- δίνεται διέξοδος στην κρίση της υπερπαραγωγής, εφόσον καθίσταται δυνατή η μαζική παραγωγή και η απορρόφηση της από το αγοραστικό κοινό- Τονώνεται η οικονομική ζωή, η εμπορική κίνηση της χώρας, μειώνεται το πρόβλημα της ανεργίας, καθώς το εργατικό δυναμικό απασχολείται στην παραγωγή προϊόντων ή στην προσφορά υπηρεσιών στο κοινό.
- Ο ίδιος ο διαφημιστικός κλάδος αναπτύσσεται ταχύτατα προσφέροντας απασχόληση σε ένα πλήθος εργαζομένων από πολλές ειδικότητες.
- Επιπρόσθετα, στα πλαίσια της οικονομικής λειτουργίας της είναι θεμιτό να επισημανθεί ότι η διαφήμιση συντηρεί οικονομικά τα ΜΜΕ (τηλεόραση, τύπος, ραδιόφωνο).
- Βελτίωση του διαφημιζόμενου προϊόντος λόγω του ανταγωνισμού μεταξύ των παραγωγών, οι οποίοι επιστρατεύουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους για την ουσιαστική/ ποιοτική αλλά και αισθητική βελτίωση των παραγόμενων αγαθών.
- Άλλωστε, επινοούν συνεχώς νέα προϊόντα που έρχονται να καλύψουν ανάγκες της καθημερινής ζωής συμβάλλοντας καταυτό τον τρόπο στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου του κοινού αλλά και στην αύξηση των απαιτήσεων τους από τους εμπορευματοπαραγωγούς. Οι διαφημιστές σήμερα γνωρίζουν ότι πλέον απευθύνονται σε ένα απαιτητικό κοινό, δύσπιστο αλλά και με πιο εκλεπτυσμένα αισθητικά κριτήρια.
- Η διαφήμιση ικανοποιεί το δικαίωμα του πολίτη στην ενημέρωση, την επιθυμία του να παρακολουθεί τις εξελίξεις στο χώρο της παραγωγής- και όχι μόνο- και να γνωρίζει τα αγαθά που προορίζονται να κάνουν ευκολότερη τη ζωή του.
- Συχνά η διαφήμιση επιστρατεύεται για την προβολή μηνυμάτων με κοινωνικό περιεχόμενο (έβρανοι, φιλανθρωπικές δραστηριότητες, μηνύματα για το κάπνισμα, τα ναρκωτικά, για ασθένειες όπως ο καρκίνος, το AIDS αλλά και για τη γνωστοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων- δραστηριοτήτων όπως εκθέσεις έργων τέχνης, συναυλίες, μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.ά.) .

« Ο ορισμός της διαφήμισης ως γνωστοποίησης αποτελεί ευφημισμό που δεν ανταποκρίνεται ούτε στο ελάχιστο στη σημερινή μορφή της διαφήμισης », Θ. Λιανός.

Αυτό σημαίνει ότι η διαφήμιση έχει προ πολλού ξεφύγει από τα όρια της απλής γνωστοποίησης αθών καταναλωτικών προϊόντων.

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- Εξωθείται ο άνθρωπος στην υπερκατανάλωση, στην κατασπατάληση των εσόδων του σε μαζικές και παράλογες αγορές, ξεφεύγοντας από τον οικονομικό προϋπολογισμό.
- Ένα ολόκληρο έθνος οδηγείται στην άνευ προηγουμένου σπατάλη οικονομικών πόρων, στην αγορά εισαγόμενων αγαθών, επιβαρύνοντας καταυτό τον τρόπο την εθνική οικονομία.
- Μεγιστοποίηση του κέρδους των εμπορευματοπαραγωγών, συγκέντρωση του κεφαλαίου σε λίγα άτομα/ ομάδες.
- Το κόστος της διαφήμισης ενσωματώνεται στην τιμή του προϊόντος, οπότε επιβαρύνει τον αγοραστή σε αντίθεση με το κέρδος που το ιδιοποιείται αποκλειστικά ο παραγωγός. Συχνά το διαφημιζόμενο προϊόν ακριβαίνει, χωρίς να επιτυγχάνεται και η ποιοτική βελτίωσή του.
- Δεν υπάρχει ισοτιμία μεταξύ των εταιρειών που διαφημίζονται: διαφήμιση αυξάνει τον ανταγωνισμό στο χώρο των επιχειρήσεων και των βιομηχανιών, στον οποίο ανταγωνισμό μόνο τεράστιες ολιγοπωλιακές ή μονοπωλιακές εταιρείες μπορούν να αντεπεξέλθουν (οικονομική εξόντωση μικρότερης εμβέλειας εταιρειών, ανεργία).

B. ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

« ...ο εθισμός των μαζών στο να δέχονται και τελικά να υπακούουν στα μηνύματα της διαφήμισης. Όταν οι μάζες εθίζονται στο να υπακούουν σε διαφημιστικά μηνύματα, τότε είναι ευκολότερο να υπακούσουν και σε μηνύματα πολιτικού ή ιδεολογικού χαρακτήρα».

Θ. Λιανός

Η διαφήμιση, δηλαδή, μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός πολιτικής προπαγάνδας, να κατασκευάζει και να επιβάλλει είδωλα και ηγέτες, να ρυθμίζει την πολιτική σκηνή μιας χώρας.

Άλλωστε στις προεκλογικές περιόδους, υποψήφιοι με περισσότερες πιθανότητες να αναδειχτούν στην πολιτική κόνιστρα, είναι εκείνοι που έχουν την οικονομική δύναμη να οργανώσουν- πληρώσουν μια δαπανηρή διαφημιστική εκστρατεία.

- *Εξετάστε τους κινδύνους που απορρέουν από αυτό το φαινόμενο.*

Γ. ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

- Η διαφήμιση είναι αυτή που πλέον ρυθμίζει τα κυρίαρχα πρότυπα ζωής, το πνεύμα, τις επιδιώξεις, τα αξιολογικά κριτήρια μιας ολόκληρης κοινωνίας.
- *Καλλιεργεί τον ανταγωνισμό, υποδαυλίζει το φθόνο, τη μοχθηρία, το πνεύμα αντιπαλότητας μεταξύ των ανθρώπων.*
- *Χειραγωγεί τη σκέψη/ συνείδηση των ανθρώπων, αποπροσανατολίζει την κοινή γνώμη από καίρια προβλήματα της κοινωνικής ζωής.*
- *Ευθύνεται για τη κρίση των ανθρωπίνων σχέσεων που αποκτούν εντελώς επιφανειακό χαρακτήρα (επιδερμικότητα- επιπολαιότητα) , καθώς φέρει ακέραιο μερίδιο ευθύνης για την εμπορευματοποίηση της ανθρώπινης ζωής: «αποδίδει στα προϊόντα όχι υλικές ιδιότητες, που έτσι κι αλλιώς δεν έχουν, αλλά ιδιότητες στις οποίες το άτομο μπορεί να καταφύγει ελπίζοντας έτσι να γλιτώσει από την κενότητα και την αθλιότητα της ζωής του». Διαπιστώνεται ότι η ταύτιση μιας ιδέας και ενός προϊόντος είναι ο θεμελιώδης μηχανισμός διαφήμισης. Πραγματικές αξίες της ανθρώπινης ζωής ταυτίζονται με τα καταναλωτικά αγαθά.*
- *Αποπροσωποποίηση της ζωής μέσα στις κοινωνίες: διαφήμιση προωθεί τα προϊόντα όχι μόνο της βιομηχανίας αγαθών, αλλά και ομοιόμορφα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. «Το πρόβλημα της ομοιομορφίας στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων της εποχής μας, η τυποποίηση του τρόπου ζωής που τη διακρίνουμε στο γυμνασίο, τη συμπεριφορά, τις αισθητικές προτιμήσεις ...δεν είναι ανεξάρτητα από αυτό που ονομάζεται μαζοποίηση του ανθρώπου».*

Δ. ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η διαφήμιση φέρνει μερίδιο ευθύνης για την προώθηση και καθιέρωση των υποπροϊόντων της κουλτούρας που παράγει «μαζικά» η σύγχρονη πολιτιστική βιομηχανία και που προορίζει να καταναλωθούν από τις μάζες. Σ' αυτήν την κατεύθυνση επιστρατεύονται όλα τα μέσα που χρησιμοποιούνται στη διαφήμιση (εικόνα- πολυχρωμία- ήχος- φαντασμαγορία- επανάληψη του μηνύματος) για την προώθηση της μαζικής κουλτούρας, των εύπεπτων ψυχαγωγικών προϊόντων και λύσεων για τον άνθρωπο.

Ε. ΣΤΟ ΑΤΟΜΟ

- Ο άνθρωπος ωθείται στην υπερκατανάλωση, καταναλώνει ερήμην των πραγματικών του αναγκών.
- Περιορίζεται η ελευθερία της βούλησης υφιστάμενη τις φορτικές πιέσεις της διαφήμισης. Δημιουργείται η ψευδαίσθηση της ελευθερίας των επιλογών, ενώ στην πραγματικότητα ο άνθρωπος καλείται να επιλέξει μέσα από ένα πεδίο που έχει προκαθορίσει η διαφήμιση.
- ✓ «Ποια ακριβώς είναι η ελευθερία του υπηκόου της καταναλωτικής κοινωνίας, που βομβαρδίζεται νύχτα-μέρα από μίαν επιστημονικά οργανωμένη, ακαταμάχητη διαφήμιση;» Α.Τερζάκης
- Η διαφήμιση αλλοτριώνει ψυχολογικά και ηθικά τον άνθρωπο, χαλαρώνει τις ηθικές του αντιστάσεις και αυξάνει την ενδοτικότητα του στα μηνύματα που προβάλλει.
- «Κάτω από το σφυροκόπημα της εντατικής διαφήμισης, της μίμησης και του δελεάσματος του χορτασμού, εξαλείφονται οι ατομικοί διαφορισμοί των πληθυσμιακών συνόλων και μετατρέπονται σε μάζες των καταναλωτών». Χ. Μαλεβίτσης
- Αυξάνει στον άνθρωπο το άγχος για την απόκτηση των προβαλλόμενων αγαθών. Συχνά καλλιεργεί και αισθήματα κατωτερότητας και τάσεις αυτοϋποτίμησης σε ανθρώπους που συνειδητοποιούν ότι ποτέ δε θα έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν αυτά τα αγαθά ή να μοιάσουν με τα πρόσωπα που τα διαφημίζουν.
- Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη της αμερικανίδας ανθρωπολόγου Ε. Ριντ για τον τρόπο με τον οποίο η διαφήμιση «χρησιμοποιεί» τη γυναίκα, προβάλλει το γυναικείο φύλο και επιδρά στον ψυχισμό της γυναίκας εκμεταλλευόμενη φόβους, ανασφάλειες, ματαιοδοξία, κοινωνικές αντιλήψεις κ.α.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

ΕΠΕΜΒΑΣΗ- ΕΛΕΓΧΟΣ- ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

- Προστασία του καταναλωτικού κοινού από την παραπλάνηση, την απάτη, την αισχροκέρδεια διαφημιστών και εμπορευματοπαραγωγών.
- Σύνταξη κώδικα διαφημιστικής δεοντολογίας που αφενός να ανταποκρίνεται στο σύγχρονο/πολύπλοκο ρόλο της διαφήμισης, αφετέρου να διασφαλίζει το σεβασμό στην προσωπικότητα-αξιοπρέπεια αλλά και τη νοημοσύνη του αγοραστικού κοινού.

- Θεσμοθέτηση οργάνων που θα ελέγχουν την εφαρμογή του κώδικα. Η πολιτεία να παρεμβαίνει αποτελεσματικά σε περιπτώσεις εξαπάτησης του κοινού, θέτοντας όρια και υποχρεώσεις, από την πλευρά των διαφημιστών, για σεβασμό της αλήθειας, προς χαρή του καταναλωτή.

Αρχές διαφημιστικής δεοντολογίας:

α) αρχή της αλήθειας

β) αρχή της αντικειμενικότητας

γ) αρχή του θεμιτού ανταγωνισμού

δ) αρχή της συμφωνίας με τα ήθη και τα έθιμα της κοινωνίας

ε) αρχή της καλαισθησίας

στ) αρχή του σεβασμού

ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ: Η ΑΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

- Καλλιέργεια κριτικής ικανότητας, προβληματισμού που βοηθά το άτομο να αποφύγει την παραπλανητική διαφήμιση.
- Σημαντικός ο ρόλος της αγωγής και της παιδείας του ατόμου, καθώς συμβάλλει στην ανάπτυξη πνευματικών και ηθικών αντιστάσεων, στη διαμόρφωση ισχυρής προσωπικότητας που βοηθά το άτομο να έχει αυτογνωσία, αυτοέλεγχο, εγκράτεια, διανοητική αυτενέργεια καθώς και δυνατότητα να αξιολογεί τα μηνύματα και να ιεραρχεί τις προτεραιότητες στη ζωή του.
- Συμμετοχή σε ενώσεις καταναλωτών που μεριμνούν για την προστασία του κοινού από την παραπλάνηση και την κερδοσκοπία.

ΑΘΕΜΙΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Είναι αυτή που έχει ως αποτέλεσμα:

α) την πρόκληση ή εκμετάλλευση των αισθημάτων φόβου

β) την πρόκληση μειωτικών διακρίσεων σχετικά με το φύλο, τη φυλή, το θρήσκευμα κλπ.

γ) την εξώθηση προσώπων σε πράξεις βίας

- δ) την εκμετάλλευση της απειρίας και ευπιστίας των παιδιών
- ε) την άσεμνη εκμετάλλευση του ανθρώπινου σώματος
- στ) την προσβολή της προσωπικότητας κάποιων προσώπων με ειδικά χαρακτηριστικά.

ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΤΙΚΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Θεωρείται κάθε διαφήμιση που με πράξη ή με παράλειψη ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο δημιουργεί ή ενδέχεται να δημιουργήσει πλάνη στα πρόσωπα, στα οποία απευθύνεται και είναι δυνατό να επηρεάσει την οικονομική τους κατάσταση ή να βλάψει άλλους επιχειρηματίες.

- A) Η πειστικότητα της διαφήμισης βασίζεται στην επιστημονική ή άλλη ιδιότητα προσώπων τα οποία εμφανίζονται στη διαφήμιση χωρίς να έχουν την κατάλληλη ιδιότητα.
- B) Δημιουργεί την εντύπωση ότι η τεχνολογία και η επιστήμη μιας χώρας είναι έμμεσα ή άμεσα δηλωτικές για την ποιότητα των προϊόντων της.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

- Εκμεταλλεύεται την άγνοια των παιδιών κυρίως για τα οικονομικά μεγέθη.
- Υπερβάλλει σε ό, τι αφορά τα οφέλη του προϊόντος.
- Παρουσιάζει φανταστικές καταστάσεις, όπου το παιδί έχει υπερφυσικές ικανότητες.
- Διεγείρει επιθυμίες που δεν θα είχαν προτεραιότητα αν δεν υπήρχε η διαφήμιση.
- Εκμεταλλεύεται το γεγονός ότι τα παιδιά εντυπωσιάζονται και επηρεάζονται εύκολα.
- Διαστρεβλώνει την αλήθεια, υπερβάλλει και εξαπατά τα παιδιά.
- Προωθεί την αγορά προϊόντων όχι για την αξία του ίδιου του προϊόντος αλλά για τα παρελκόμενα οφέλη.
- Δημιουργεί συγχύσεις και ματαιώσεις στα παιδιά (οδηγεί στον καταναλωτικό φθόνο).
- Αυξάνει τις καταναλωτικές επιθυμίες του παιδιού, το οποίο ασκεί πίεση στους γονείς.
- Ολόκληρος ο κόσμος του παιδιού διαμορφώνεται σήμερα από διαφημίσεις, γιατί τα παιδιά περισσότερο από τα προϊόντα καταναλώνουν τα μηνύματα της διαφήμισης.

ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Η σύγχρονη διαφήμιση στοχεύει ιδιαίτερα στη γυναίκα, καθώς και τα πρόσωπα που διαφημίζουν είναι κυρίως γυναίκες, αλλά και τα προτεινόμενα είδη απευθύνονται σε μεγάλο βαθμό στις γυναίκες.

Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Η σύγχρονη διαφήμιση προβάλλει πολλά πρότυπα γυναίκας → το πρότυπο της εξευγενισμένης συζύγου, που είναι όμορφη, αισθησιακή, καλλίγραμμη, αλλά ταυτόχρονα είναι και εύκολο όργανο μεταχείρισης από τον άνδρα → το πρότυπο της μοντέρνας νοικοκυράς που βρίσκει την ευτυχία σε μια ακριβή, αλλά και πεντακάθαρη κουζίνα κλπ.

Η γυναίκα λοιπόν ως μέσο διαφήμισης παρουσιάζεται νέα, ωραία, ελκυστική, προβάλλει δηλαδή πρότυπα που πολλές φορές δεν έχουν σχέση με την ελληνική πραγματικότητα.

ΓΙΑΤΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΠΗΡΕΑΖΕΤΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

- Εξαιτίας του ρόλου της ως διαχειρίστρια του οικογενειακού προϋπολογισμού ασχολείται με τις προμήθειες του σπιτιού και γίνεται ο κύριος αποδέκτης της διαφήμισης.
- Επίσης, η γυναίκα είναι πιο επιρρεπής εξαιτίας της ευαισθησίας της, η οποία απορρέει από την ιδιοσυγκρασία και προσωπικότητά της. Γυναίκα συγκινείται, ευαισθητοποιείται και εντυπωσιάζεται πιο εύκολα.
- Επιπλέον τα καταναλωτικά αγαθά λειτουργούν ως ψυχολογικά υποκατάστατα της καταπιεσμένης ή και ακόμα κακοποιημένης γυναίκας.
- Η γυναίκα ως αγοραστής αγωνίζεται να πλησιάσει το διαφημιζόμενο γυναικείο πρότυπο, γιατί ο παραδοσιακός της ρόλος στην κοινωνία είναι να διατηρείται νέα, κομψή και ελκυστική.
- Τέλος, η σημερινή γυναίκα είναι περισσότερο φιλάρεσκη από άλλες εποχές, περιποιείται και φροντίζει περισσότερο τον εαυτό της.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

- Η διαφήμιση αντιμετωπίζει τη γυναίκα ως απλό αντικείμενο → η γυναίκα ετεροκατευθύνεται.

- Η σύγχρονη διαφήμιση δεν προβάλλει πρότυπα προϊόντων, αλλά πρότυπα καταναλωτών → πρότυπα αξιών → αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χάνει την προσωπική της αξία και την εσωτερική της ελευθερία.
- Η σύγχρονη διαφήμιση εξευτελίζει το συναισθηματικό κόσμο των γυναικών, τις κάνει να ταυτίζουν τα ανθρώπινα συναισθήματα με τα υλικά αγαθά.
- Η διαφήμιση λειτουργεί ανισότιμα, τόσο μεταξύ των γυναικών όσο και με το αντίθετο φύλο.

ΚΕΙΜΕΝΑ- ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ- ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Με τον όρο διαφήμιση χαρακτηρίζουμε την πράξη- ενέργεια, αλλά και το αποτέλεσμα αυτής της πράξης, που στοχεύει στη διάδοση πληροφοριών σχετικών με την προβολή οργανισμών, υπηρεσιών, και κυρίως αγαθών, με τρόπο που να προσελκύει το ενδιαφέρον και την προσοχή του δέκτη-καταναλωτή.

Οι πολυπληθείς και ποικίλες διαφημίσεις που μας κατακλύζουν καθημερινά, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν, ως προς το περιεχόμενο, στα ακόλουθα είδη:

α) **Εμπορικές – τεχνικές διαφημίσεις:** απευθύνονται μέσω ειδικών κυρίως περιοδικών, σ' ένα περιορισμένο κοινό επαγγελματιών ή ερασιτεχνών που χρησιμοποιούν τα διαφημιζόμενα είδη.

β) **Διαφημίσεις γοήτρου οικονομικών επιχειρήσεων:** στοχεύουν στην προβολή μιας εταιρείας αυτής καθαυτής, και όχι τόσο των ειδών που κατασκευάζει. Ενδιαφέρον για τη γνωριμία της εταιρείας-επιχείρησης με το ευρύτερο κοινό και την ενίσχυση μιας μακροπρόθεσμης εμπιστοσύνης προς αυτήν.

γ) **Καταναλωτικές διαφημίσεις:** είναι το πλέον διαδεδομένο διαφημιστικό είδος και ενδιαφέρεται για την προβολή ενός προϊόντος με στόχο την αύξηση των πωλήσεων του.

δ) **Κυβερνητικές και ανθρωπιστικές διαφημίσεις:** πρόκειται για μη κερδοσκοπικές διαφημίσεις-ανακοινώσεις που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε θέματα σχετικά με την προστασία της υγείας, του περιβάλλοντος, των παιδιών με ειδικές ανάγκες κλπ.

Ανάλογα με το είδος των ΜΜΕ που χρησιμοποιεί ο διαφημιστής, το διαφημιστικό μήνυμα παίρνει διάφορες μορφές (οπτικό, ακουστικό, οπτικοακουστικό), και έχει επομένως διαφορετική δόμηση. Η ακόλουθη τοπολογία του διαφημιστικού κειμένου βασίζεται στην επιλογή του κατάλληλου ΜΜΕ, που επηρεάζει και την εμφάνιση του κειμένου.

A) Έντυπη διαφήμιση (οπτικό μήνυμα): η διαφήμιση που χρησιμοποιεί ως μέσο μετάδοσης τον έντυπο λόγο (εφημερίδες, περιοδικά, αφίσες)

B) Ηλεκτρονική διαφήμιση (τηλεοπτική- οπτικοακουστικό μήνυμα και ραδιοφωνική – ακουστικό μήνυμα) : η διαφήμιση που χρησιμοποιεί ως μέσο μετάδοσης τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ (τηλεόραση, ραδιόφωνο).

Από τα ηλεκτρονικά μέσα, διαφημιστής χρησιμοποιεί σήμερα κατεξοχήν την τηλεόραση για τη μετάδοση των μηνυμάτων του. Το τηλεοπτικό μέσο εκμεταλλεύεται τόσο το οπτικό όσο και το ακουστικό κανάλι επικοινωνίας. Γι' αυτό και ο κειμενογράφος-διαφημιστής πρέπει να δώσει οδηγίες και για τα δύο αυτά κανάλια. Πρέπει ακόμα να δημιουργήσει ένα κείμενο που θα καλύπτει περιορισμένο χρονικό διάστημα, αλλά θα περιέχει μήνυμα δυναμικό, πληροφοριακό και αποτελεσματικό.

Το διαφημιστικό μήνυμα, κατά την πρώτη φάση δημιουργίας του, γράφεται σε κάθετες παράλληλες στήλες. Στη δεξιά στήλη υπάρχει το κείμενο που θα εκφωνηθεί, μαζί με τις οδηγίες σχετικές με το οπτικό, μουσικό «ντύσιμο» του γλωσσικού μηνύματος, ενώ στην αριστερή στήλη δίνονται οδηγίες στον ηθοποιό και το σκηνοθέτη για την παρουσίαση του μηνύματος. Πολλές φορές, στο μέσον σχεδιάζεται μια πρόχειρη εικόνα, ώστε ο πελάτης που παραγγέλλει τη διαφήμιση να έχει μια πρώτη ιδέα για το τι θα παρουσιαστεί από την τηλεόραση. Κείμενο, ήχος- τραγούδι και εικόνα περνούν από πολλά στάδια διορθώσεων μέχρι το τελικό οπτικοακουστικό αποτέλεσμα.

Η διαφήμιση αποτελεί μια μορφή μαζικής επικοινωνίας. Απευθύνεται έμμεσα (με τη χρήση των ΜΜΕ) σ' ένα πολυπληθές και ανομοιογενές κοινό, στοχεύοντας στον προσανατολισμό του δέκτη στην αγορά του διαφημιζόμενου προϊόντος και στην αλλαγή του τρόπου συμπεριφοράς, των αξιών και της γενικότερης νοοτροπίας του. Ως εκ τούτου, η επίδραση των διαφημιστικών μηνυμάτων στο κοινωνικό σύνολο είναι καθοριστική.

Πέρα από το κύριο έργο της – την προώθηση των καταναλωτικών αγαθών (κυρίως) -, η διαφήμιση πετυχαίνει με τον πλέον δραστικό τρόπο (μέσα από υπονοούμενα μηνύματα με βιωματικό περιεχόμενο) την εμπέδωση κοινωνικών αξιών, την επιβολή συγκεκριμένης συμπεριφοράς, νοοτροπίας, και γενικότερα ενός συγκεκριμένου τρόπου ζωής. Υποκαθιστά, έτσι, λειτουργίες που άλλοτε επιτελούσαν η Τέχνη, η Θρησκεία, η Φιλοσοφία, η Ηθική, σε ψηλότερο βέβαια επίπεδο. Απευθυνόμενη στις υλικές, προσωπικές και κοινωνικές ανάγκες του ατόμου, διαμορφώνει μια καταναλωτική ιδεολογία που συνεχώς δημιουργεί νέες επιτακτικές ανάγκες που εμπλέκει το δέκτη-καταναλωτή σ' ένα σύστημα επιδιώξεων και ικανοποιήσεων.

Παράλληλα δημιουργεί ένα κόσμο φανταστικό, ευχάριστο, γεμάτο ανέσεις, χωρίς υποχρεώσεις ή καθήκοντα, όπου όλες οι επιθυμίες εκπληρώνονται, οι κοινωνικές διακρίσεις ισοπεδώνονται και όλα τα άτομα – άσχετα από την κοινωνικό- οικονομική τους κατάσταση- έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν επιθυμητές ιδιότητες ή καταστάσεις μόνο με την αγορά του διαφημιζόμενου προϊόντος.

[...] Ας αρχίσουμε από τα προφανή. Στόχος του διαφήμιστή είναι να αιχμαλωτίσει την προσοχή μας και να μας προδιαθέσει ευνοϊκά προς κάποιο προϊόν ή υπηρεσία. Αυτό σημαίνει ότι συνήθως το προϊόν προβάλλεται μέσα σε ένα επιθυμητό περιβάλλον, έτσι ώστε να συντελείται κάποια, μεταβίβαση από το τελευταίο στο πρώτο. Εάν αγοράσεις το προϊόν είναι πιθανόν να επιτύχεις τη αίγλη και το κύρος της κατάστασης μέσα στην οποία απεικονίζεται. Ένας από τους πιο επιτυχείς τρόπους να κερδίσεις την προσοχή του καταναλωτή και να τον οδηγήσεις στη συναγωγή του σωστού μηνύματος μέσα σε περιορισμένο χρόνο και χώρο, είναι η χρήση αντιπροσώπων του διαφήμιστή ή αντιπροσωπευτικών καταναλωτών (ηθοποιών που υποδύονται και αντιπροσωπεύουν καθημερινά πρόσωπα και θεατρικοποιούν την αξία του προϊόντος). Με τη χρήση χαρακτηρισμών και σκηνών που εύκολα αναγνωρίζονται στερεοτυπικά, η διαφήμιση προσελκύει το θεατή και τον καλεί να ταυτιστεί ή να συμπάσχει με αυτά που λέγονται και γίνονται. Αυτή είναι μια έξυπνη τεχνική επειδή όταν κοιτάζουμε μια διαφήμιση συνήθως μας τραβάει αμέσως την προσοχή η ανθρώπινη πλευρά της.

Κουτσουλέλου –Μίχου «Η γλώσσα της διαφήμισης»

ΟΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

Από κάποιες απόψεις η επιρροή της διαφήμισης μπορεί να αποδοθεί στις πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις και καινοτομίες της παραγωγής και διανομής των εικονικών και οπτικών αναπαραστάσεων της πραγματικότητας. Αυτό που ο ιστορικός Daniel Boorstin ονομάζει «γραφιστική επανάσταση» βοηθήθηκε από τις προχωρημένες τεχνικές αναπαραγωγής των εικόνων (στην τυπογραφία, την τηλεοπτική μετάδοση κλπ), αλλά και από τη μεταβολή της σημασίας του χαρακτήρα της «εικόνας». Ίσως να συμφωνούμε με τον αφορισμό του Marshall McLuhan ότι «το μέσο είναι το μήνυμα» (δηλαδή ότι η επιρροή των μέσων είναι απόρροια της τεχνολογίας τους), αλλά πρέπει να αναγνωρίσουμε πως οι εικόνες που μεταδίδουν τα μέσα τα τελευταία τριάντα χρόνια είναι τόσο περίτεχνες και πειστικές, ώστε να οργανώνουν αποφασιστικά τις εμπειρίες μας και την κατανόησή μας. Αν δε κανείς οποιαδήποτε προπολεμική ή ελάχιστα μεταπολεμική διαφήμιση, θα διαπιστώσει πως η οπτική εικονοποιία είναι χονδροειδής, απλοϊκή και γενικά πολύ λιγότερο σημαντική από τις λέξεις. Σήμερα η κατάσταση έχει αντιστραφεί. Ζούμε σε ένα κόσμο θεαματικών και διεγερτικών εικόνων. Ακόμα, η λέξη «εικόνα» [image] στις μέρες μας αναφέρεται σε μια κατασκευασμένη ή διαμορφωμένη δημόσια εντύπωση, που δημιουργείται με τη βοήθεια οπτικών τεχνικών. Μια εικόνα μπορεί να πουλάει σαμπάνι, χαρτί υγείας, ούισκι, μια εταιρεία, ένα δημόσιο πρόσωπο, έναν πολιτικό ή ένα κόμμα. Σύμφωνα με τον Boorstin οι εικόνες είναι πλέον περισσότερο ενδιαφέρουσες από το πρωτότυπο και στην πράξη ταυτίζονται μ' αυτό: «η σκιά γίνεται ουσία». Υποστηρίζει επίσης πως οι δραματικές και ζωντανές από την πραγματικότητα: η πραγματικότητα δεν μπορεί να συναγωνιστεί με την εικόνα. Οι διαφημίσεις μας παρουσιάζουν εικόνες που τις κάνουν να φαίνονται αληθινές. Έτσι αποχαιρώνουν την εμπειρία μας και συσκοτίζουν τις αισθήσεις και τις εμπειρίες που λαμβάνουμε από τον πραγματικό κόσμο προσφέροντας θεαματικές αυταπάτες οι οποίες τελικά δε μας ικανοποιούν.

Gillian Duer «Η διαφήμιση ως επικοινωνία»

- ✓ «Ζούμε σ' ένα κόσμο θεαματικών και διεγερτικών εικόνων»: Ποια είναι η δύναμη της εικόνας; Πώς επηρεάζει το δέκτη- καταναλωτή;

- ✓ Να αποδοθεί η σημασία των λέξεων: **καινοτομίες, αφορισμός, απόρροια, αποχαυνώνω.**

ΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ

Η διαφήμιση μπορεί να μας προσφέρει πραγματική, πλην όμως περιορισμένη, επιτυχία. Ίσως ορισμένοι άνθρωποι σχηματίσουν καλύτερη γνώμη για μας αν αγοράσουμε ένα ορισμένο προϊόν, π.χ. ένα ακριβό αυτοκίνητο και/ ή ένα μοντέρνο φόρεμα. Αλλά η επιτυχία μετριάζεται από μια γενική αίσθηση εξωπραγματικότητας. Και οι ίδιοι οι διαφημιστές είναι παγιδευμένοι μέσα στη γενική σύγχυση που υποθάλλουν. Η βιομηχανική κοινωνία, όπως είναι συγκροτημένη σήμερα, δεν επιτρέπει τη συνεργασία και την αμοιβαία επικοινωνία των παραγωγών με τους καταναλωτές. Οι καταναλωτές είναι απομακρυσμένοι από την αρένα της παραγωγής και αντιμετωπίζονται ως άτομα που παίρνουν ιδιωτικές αποφάσεις για τα εμπορεύματα στην ιδιωτική, οικογενειακή τους ζωή. Επειδή αντιμετωπίζονται ως αγορές, δεν υπάρχει κάποιος χώρος όπου θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν συζητήσεις γύρω από εναλλακτικά προϊόντα ή την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που να ανταποκρίνονται στις κοινωνικές ανάγκες.

Η γλώσσα που χρησιμοποιούν οι διαφημιστές δείχνει ότι αντιλαμβάνονται τους ανθρώπους ως στόχους, πάνω στους οποίους επιθυμούν να έχουν κάποιον αντίκτυπο, παρά ως ανθρώπινα όντα. Στις διαφημίσεις μιλούν κολακευτικά και χρησιμοποιούν καλοπιάσματα, όταν όμως μιλάνε μεταξύ τους (π.χ. σε συντεχνιακά ή επαγγελματικά εξειδικευμένα περιοδικά) τα λόγια αποκαλύπτουν εχθρότητα και επιθετικότητα: το μάρκετινγκ αποκαλείται «όπλο», η διαφήμιση «νικάει στο μέτωπο των πωλήσεων», οι δεξιότητες του διαφημιστή είναι αυτές της «άσπλης μάχης» και οι καταναλωτές είναι «δυνάμεις αντίστασης στις πωλήσεις».

Η χρήση του «ψυχολογικού πολέμου» και οι επιδράσεις του στους καταναλωτές εμφανίζονται στην πιο τρομακτική τους προέκταση στη χρήση της έρευνας κινήτρων από πολλές διαφημιστικές εταιρείες (αν και τελευταία δεν είναι πια τόσο της μόδας). Έρευνα κινήτρων αναπτύχθηκε για να διερευνήσει την ασυνείδητη αντίσταση των ανθρώπων στις πωλήσεις. Συνεντεύξεις βάθους, προβολικά τεστ και «ζωντανά εργαστήρια» ήταν οι τεχνικές που αναπτύχθηκαν για να αποκαλύψουν τα κρυμμένα άγχη και τις ανασφάλειες, τα αισθήματα ενοχής ή τις κρυφές επιθυμίες. Εξοπλισμένοι με αυτήν τη γνώση, οι διαφημιστές χρησιμοποιούν τα ευρήματα της έρευνας φτιάχνοντας είτε απατηλά απλές είτε έξαλλες διαφημίσεις. Μια κλασική διαφημιστική εκστρατεία βασισμένη σε έρευνα αυτού του τύπου ήταν μια σειρά διαφημίσεων για κάποια μάρκα αυτοκινήτου, η οποία παρουσίαζε το όχημα σαν προσωποποίηση της ερωμένης του άνδρα και το οικογενειακό αυτοκίνητο σαν προσωποποίηση της γυναίκας του.

Κατά την παράδοση, οι γυναίκες είναι στόχος τέτοιων ερευνών, αφού αυτές πραγματοποιούν τις περισσότερες αγορές στην κοινωνία μας. Ο Packard παραθέτει διάφορα παραδείγματα νοικοκυρών που πείστηκαν να αγοράσουν είδη, όπως μείγματα για κέικ, που τους επιτρέπουν κάποιο βαθμό δημιουργικότητας για να τους δώσουν την αίσθηση ότι κάτι κάνουν, ή οικιακές συσκευές οι οποίες δεν τις φορτώνουν με ενοχές που δεν κουράζονται όσο οι γιαγιάδες τους. Σύμφωνα με τον Packard,

οι διαφημίσεις κολακεύουν τους καταναλωτές, μεταμφιέζουν την κενότητα και τη μονοτονία των οικιακών ενασχολήσεων και εκθειάζουν το ρόλο της νοικοκυράς, έχουν εγγυημένη επιτυχία. Τελικά, όμως, θα επιστρέψουμε πάντα στο ερώτημα εάν το απαλό χαρτί υγείας θα κάνει μια γυναίκα καλύτερη σύζυγο και μητέρα, κατά πόσο ένα νέο σαμπουάν θα την εμποδίσει να γεράσει ή μια ασπιρίνη θα της δώσει νέα ταυτότητα, και θα σκεφτόμαστε ότι τέτοιες υποσχέσεις αποπροσανατολίζουν τον κόσμο από τη γνώση των πραγματικών αιτιών των κοινωνικών και προσωπικών προβλημάτων του και από τη συνειδητοποίηση αυτού που θέλει πραγματικά.

Gillian Duer «Η διαφήμιση ως επικοινωνία»

- ✓ Να γίνει περίληψη του κειμένου (περίπου 130 λέξεις).
- ✓ Πώς αντιλαμβάνεστε τον όρο «ψυχολογικός πόλεμος» σε σχέση με τη λειτουργία- τους στόχους της διαφήμισης και τους καταναλωτές;
- ✓ Γιατί «κατά παράδοση» οι γυναίκες είναι στόχος των διαφημιστικών ερευνών και εκστρατειών;
- ✓ «...τέτοιες υποσχέσεις αποπροσανατολίζουν τον κόσμο από τη γνώση των πραγματικών αιτιών των κοινωνικών και προσωπικών προβλημάτων του κι από τη συνειδητοποίηση αυτού που θέλει πραγματικά». Να σχολιάσετε την παραπάνω διαπίστωση.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ

Η ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΗ ΑΦΘΟΝΙΑ

«Μπείτε σε ένα σούπερ- μάρκετ, σε ένα τεράστιο πολυκατάστημα, διασχίστε τους εμπορικούς δρόμους μιας μεγάλης πόλης- το πράγμα δεν χρήζει ανάλυσης, έχετε μπει στον Κήπο των Ηδονών, στο Γήινο Παράδεισο. Όλα τα όνειρα της Χρυσής Εποχής, που βαυκάλιζαν κάποτε τους ανθρώπους είναι συγκεντρωμένα εδώ. Η απεραντοσύνη των χώρων, η εκπληκτική ποικιλία των εκτιθέμενων προϊόντων, ο διάχυτος φωτισμός, τα χιλιόμετρα των διαδρόμων, η έντεχνη τοποθέτηση των εκθεμάτων συνιστούν μια ζωντανή ουτοπία. Μεσ στο συσσωρευμένο πλούτο ενός πολυκαταστήματος υπάρχει κάτι το υπέρμετρο κι αυτό το υπέρμετρο είναι εξουθενωτικό. Το βλέμμα, το οδηγημένο από μια φωταψία που διαχέεται από παντού, αδυνατεί να αγκαλιάσει όλα τα θαύματα που προσφέρονται στην απληστία του. Προτού να επιλέξουμε το άλφα ή το βήτα αντικείμενο, προτού μεθύσουμε με τους χρωματικούς συνδυασμούς ή τις φίρμες- γιατί τα πάντα εδώ είναι προσχεδιασμένα, ταξινομημένα, τοποθετημένα σύμφωνα με μια στρατηγική πλήρους ορατότητας- μεθάμε με τα αγαθά που δεν θα αγοράσουμε και που τα χαϊδεύουμε μόνο με τα μάτια. Το να είσαι καταναλωτής σημαίνει ότι γνωρίζεις πως στις βιτρίνες και στα μαγαζιά θα υπάρχουν πάντα ένα σωρό πράγματα που δεν θα μπορέσεις να τα αποκτήσεις. Κανείς δεν κατακτά αυτή τη ζούγκλα των θησαυρών, που προϋποθέτει τερατώδεις δαπάνες, ένα γιγάντιο μηχανισμό παραγωγής και

διοργάνωσης, ένα άπειρο δυνατοτήτων (στις ΗΠΑ κάθε άτομο έχει να επιλέξει ανάμεσα σε περίπου ένα εκατομμύριο διαθέσιμα προϊόντα). Σε αυτούς τους καθεδρικούς του περιπτού, το σφάλμα μας δεν είναι πως επιθυμούμε πολλά, αλλά, καθώς έλεγε ο Φουριέ, πως επιθυμούμε πολύ λιγάκι. Αν, σύμφωνα με τον άγιο Θωμά, η φτώχεια είναι η έλλειψη του περιπτού ενώ η αθλιότητα είναι η έλλειψη του αναγκαίου, τότε στην κοινωνία της κατανάλωσης είμαστε όλοι μας φτωχοί: αναγκαστικά μας λείπουν τα πάντα μια και τα πάντα είναι υπερβολικά πολλά.

Η μαγεία των μεγάλων καταστημάτων είναι πως μας απελευθερώνουν από τη δουλεία των άμεσων αναγκών προτείνοντάς μας μια πληθώρα από άλλες: η μόνη ηδονή είναι να θέλεις αυτό που δεν έχεις ανάγκη. Τα καλούδια που συσσωρεύονται εδώ, δεν ανταποκρίνονται σε καμιά χρηστική λογική, ανήκουν στην τάξη του θαύματος, της αέναης γονιμότητας. (Αυτός ακριβώς είναι και ο ρόλος του μπουφέ στα μεγάλα ξενοδοχεία ή στα κλαμπ διακοπών, ο βασισμένος στην αρχή της σπατάλης: να εξορκίζει την πενία με τεκμήρια αφθονίας). Πηγαίνουμε σε αυτά τα πανδαιμόνια όχι μόνο για να κάνουμε τα ψώνια μας αλλά και για να διαπιστώσουμε πως τα πάντα μας είναι προσιτά. Πηγαίνουμε για να βεβαιωθούμε πως ο θεός Πλούτος υπάρχει, πως μπορούμε να τον αγγίξουμε, να τον ψαύσουμε, να τον οσφρανθούμε. Αυτή η άμεση συνάφεια με την πολυτέλεια και την υπερβολή μας αιφνιδιάζει, μας συναρπάζει από την πρώτη στιγμή. Εδώ ανασβίνουμε την ευωδία της Γης της Επαγγελίας όπου το γάλα και το μέλι ρέουν πλουσιοπάροχα, όπου επιτέλους η ανθρωπότητα λυτρώνεται. Υπάρχει η ένσταση πως αυτό το θαύμα έχει πεζοποιηθεί και πως η θεά των εμπορικών κέντρων και των δρόμων με τα καταστήματα μόδας δεν μας κάνει πια καμιά εντύπωση; Ναι, αυτό είναι αλήθεια: αλλά μια και τα ψώνια έχουν γίνει μια καθημερινή ρουτίνα και, παράλληλα, υπάρχουν και κάποιες πολυδάπανες αγορές που μας προσκαλούν υπέρμετρη αγαλλίαση, αρκεί η αδιόρατη επαπειλή μιας οικονομικής (ή ένα ταξίδι σε φτωχές χώρες) για να συνειδητοποιήσουμε το εκπληκτικό προνόμιο που απολαμβάνουμε. Δεν υπάρχει το «πέραν της αφθονίας», είναι ακαταμάχητη. Με αυτήν ο κόσμος χωρίζεται σε Κράτη όπου είναι άδεις(...) Αλλά ποιος από τους προφήτες της νέα λιτότητας θα ήθελε πραγματικά να ανταλλάξει τη σημερινή ευμάρειά μας με τη σπανιότητα που αποτελούσε κάποτε τον κανόνα; Γιατί δίχως αυτά τα θαυμαστά τεχνουργήματα όπως είναι οι μπανιέρες μας, τα ψυγεία μας, τα καπιτονισμένα μας έπιπλα που μας ξεκουράζουν και γλυκαίνουν τη ζωή μας, θα ήμασταν χαμένοι. Η καλύτερη απόδειξη είναι το γεγονός πως οι λαοί του Νότου και της Ανατολής δεν μας ζηλεύουν παρά μόνο για ένα πράγμα: όχι για τα ανθρώπινα δικαιώματά μας, για τη δημοκρατία μας και ακόμα λιγότερο για την εκλεπτυσμένη κουλτούρα μας, αλλά αποκλειστικά και μόνο για την υλική μας αφθονία και τα επιτεύγματα της τεχνολογίας μας. Η γλυκιά κόλαση των «μολυσμένων από ευμάρεια» χωρών μας είναι ένα παραδεισίο όνειρο για εκατομμύρια ανθρώπους. Επειδή ο τρόπος της ζωής μας, έτσι καθώς έχει τώρα, δεν θα μπορούσε να επεκταθεί σε όλη την ανθρωπότητα δίχως να επιφέρει μεγάλες καταστροφές στο περιβάλλον, επειδή κάποια μέρα θα μπορούσε να χαθεί ύστερα από ένα κραχ, παραμένει μια θαυμαστή εξαίρεση (και άκρως δαπανηρή). Κατά τον Πόλεμο του Κόλπου στη Σαουδική Αραβία, τα αμερικάνικα στρατεύματα φύλαγαν τις προσβάσεις προς τις πετρελαιοπηγές, ενώ οι αραβικές δυνάμεις (Αιγύπτιοι, Σαουδίτες, Μαροκινοί) τις προσβάσεις προς τη Μέκκα. Ο καθένας τους άγιους τόπους του!»

Πασκάλ Μπρυγκνέρ, «Ο πειρασμός της αθωότητας»

- ✓ Να αποδοθεί η σημασία των λέξεων: *βαυκαλίζω, ουτοπία, πενία, συνάφεια, ψαύω, αγαλλίαση, επαπειλή, ευμάρεια, αέναη.*

- ✓ «Η μαγεία των μεγάλων καταστημάτων είναι πως μας απελευθερώνουν από τη δουλειά των άμεσων αναγκών προτείνοντάς μας μια πληθώρα από άλλες: η μόνη ηδονή είναι να θέλεις αυτό που δεν έχεις ανάγκη». Να σχολιαστεί η παραπάνω άποψη.
- ✓ «Στην κοινωνία της κατανάλωσης είμαστε όλοι φτωχοί, αναγκαστικά μας λείπουν τα πάντα μια και τα πάντα είναι υπερβολικά πολλά». Να σχολιαστεί η φράση.
- ✓ Ο φιλόλογος της τάξης σου σας ανακοινώνει ότι στο επόμενο μάθημα θα συζητήσετε τη σχέση των υλικών αγαθών με την ευτυχία του ανθρώπου και σας ζητά να προετοιμάσετε μια γραπτή εισήγηση σχετική με το θέμα αυτό. Σε ένα κείμενο 450-500 λέξεων να υποστηρίξεις με κάθε πρόσφορο μέσο πειθούς τη θέση: «Τα υλικά αγαθά είναι αναγκαίος, αλλά όχι επαρκής όρος για την ευτυχία του ανθρώπου».

Ιδαιτεραμαθηματα.gr

ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Εννοιολογική προσέγγιση

Η ιδιοτελής, εσκεμμένη και συστηματοποιημένη επιδίωξη ενός ατόμου ή μιας ομάδας να ελέγξει τη στάση άλλων ατόμων ή ομάδων με τη χρήση κάθε δυνατού μέσου επικοινωνίας και με σκοπό την πρόκληση της επιθυμητής συμπεριφοράς.

Στην εποχή μας είναι διάχυτος ο φόβος ότι ο χαρακτήρας, ο ψυχικός κόσμος, οι πεποιθήσεις των ανθρώπων θα προκαθορίζονται πλέον από οργανωμένα δίκτυα προπαγάνδας. Λέγοντας προπαγάνδα εννοούμε τη χρήση πειστικών μεθόδων ή άλλων τεχνητών συμβόλων για τη μεταβολή της συμπεριφοράς και τελικά για την παρώθηση σε πράξη. Επίσης, με τον όρο «προπαγάνδα» εννοούμε κάθε τεχνική παραπλάνησης και αποπροσανατολισμού ή αναπροσανατολισμού και επηρεασμού της ανθρώπινης φράσης με τη σκόπιμα διευθετημένη παρουσίαση της κατάστασης, με σκοπό το φανατισμό, τη χειραγώγηση και τη μαζοποίηση, τη μετατροπή μιας κοινότητας ανθρώπων σε συγχυσμένη και εύκολα καθοδηγούμενη αγέλη.

Είδη προπαγάνδας

- Πολιτική
- Εμπορική ή διαφήμιση
- Θρησκευτική ή προσηλυτισμός
- Κοινωνική ή κοινωνική εκστρατεία

Μέσα προπαγάνδας

- Μ.Μ.Ε.
- Έντυπα
- Διαλέξεις
- Κήρυγμα
- Σχολεία

- Τέχνη

Μέθοδοι προπαγάνδας

- Κοινωνιολογία
- Επικοινωνιολογία
- Ψυχολογία (ατομική και κοινωνική)
- Γενικά επιστημονικές, όπου η δύναμη της επιστήμης γίνεται δύναμη της προπαγάνδας.

Τεχνικές προπαγάνδας

- Επίμονη και συχνή επανάληψη μηνύματος
- Κινδυνολογία
- Πυκνότητα μηνύματος
- Υπερβολή και παραποίηση της αλήθειας
- Συνθηματολογία
- Ψευδολογία
- Λασπολογία
- Υποβολή

Πώς αιτιολογείται η τόσο μεγάλη δύναμη της

- ✓ Η δύναμη της στηρίζεται στις επιστημονικές μεθόδους που χρησιμοποιεί και που της δίνουν τη δυνατότητα να διερευνά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον προπαγανδιστή και το ακροατήριο, ν' αυξάνει την επίδραση των προπαγανδιστικών υλικών πάνω στον ανθρώπινο ψυχισμό.
- ✓ Τα μέσα που χρησιμοποιεί η προπαγάνδα είναι τα τεχνικά κανάλια της μαζικής προπαγάνδας που στην εποχή μας έχουν εκσυγχρονιστεί και αυξηθεί. Ιδιαίτερα, η τηλεόραση η οποία διαθέτει μια τεράστια συγκινησιακή δύναμη, αφού συνδυάζει οπτικές και ακουστικές εικόνες και δείχνει το γεγονός ή το φαινόμενο στην εξέλιξη και στην κίνησή του.

- ✓ Η προπαγάνδα σχετίζεται με τη διανοητική και ψυχολογική κατάσταση, τις εμπειρίες, τις ανάγκες, το μορφωτικό επίπεδο, το βαθμό της πολιτικοποίησης και συμμετοχής στα κοινά του ακροατηρίου στο οποίο απευθύνεται. Επίσης, βοηθά το έργο της προπαγάνδας, η αγνοία από μέρους των μαζών των μεθόδων που αυτή χρησιμοποιεί. Κατ' αυτόν τον τρόπο η αμάθεια ευνοεί την ανευθυνότητα, τη δέσμευση από τις προκαταλήψεις και ιδεολογίες, τις οποίες η προπαγάνδα επαυξάνει, για να κάνει τον άνθρωπο υποχείριό της.
- ✓ Η γενικευμένη αλλοτρίωση της εποχής μας που έχει προκαλέσει στον άνθρωπο αισθήματα ανασφάλειας, μοναξιάς και περιθωριοποίησης, δημιουργεί σε έντονο βαθμό την ανάγκη να εντάσσεται άνευ όρων σε απρόσωπα ανθρωποσύνολα, μέσα στα οποία νιώθει αδιόρατη ασφάλεια. Το άτομο με την ένταξή του στη μάζα ξεχνά τις ατομικές αναστολές, ενώ την ίδια στιγμή αφυπνίζονται σε όλα τα καταστροφικά του ένστικτα, η έλλογη ενέργεια μειώνεται, η προσωπική του βούληση εκμηδενίζεται κι έτσι το έργο της προπαγάνδας γίνεται ευκολότερο, αφού πλέον η χειραγώγηση του ατόμου δε συναντά κανένα απολύτως εμπόδιο.
- ✓ Σε μια τέτοια εποχή, που η γενικευμένη κρίση, η έλλειψη ιδανικών και πολιτικοποίησης οδηγούν στην ένταξη του ανθρώπου στη μάζα- αγέλη και στην προσκόλλησή του σε κάποιον θρησκευτικό και πολιτικό ηγέτη, διευκολύνεται το έργο της προπαγάνδας. Το άτομο χάνει την αξιοπρέπεια και προσωπικότητά του και γίνεται επιρρεπές στον προπαγανδιστικό λόγο.

Συνέπειες

Σε ατομικό επίπεδο

- ✓ Το άτομο ετεροκατευθύνεται, ατονεί η κρίση του, οι πράξεις του διαποτίζονται από φανατισμό, μισαλλοδοξία, σβινισμό, θρησκοληψία και δογματισμό. Απώλεια ατομικής ανεξαρτησίας.
- ✓ Δεν επιτρέπει ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων. Δημιουργεί μαζί τους ένα δέσιμο αγέλης, ένα δέσιμο που είναι αποτέλεσμα ψυχαναγκασμού.
- ✓ Ο άνθρωπος παύει να βιώνει τον εαυτό του ως ενεργητικό φορέα των ικανοτήτων και των δυνάμεων του και αντίθετα αισθάνεται ότι βρίσκεται στο έλεος δυνάμεων έξω απ' αυτό.
- ✓ Η προπαγάνδα εξασφαλίζει στον άνθρωπο έναν εύσημο τρόπο για φαντασιακή «φυγή» από τα αρνητικά βιώματα της κοινωνικής πραγματικότητας σ' ένα χώρο «μαγείας», όπου το άτομο καθλώνεται στο επίπεδο της αυταπάτης και της πλαναισθησίας. Η φυγή από την πραγματικότητα καθιστά το άτομο ανίκανο να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα και ν' αναζητήσει πραγματικές λύσεις στα προβλήματα και στα αδιέξοδα που αυτή δημιουργεί.
- ✓ Ιδιαίτερα αποτελεσματική είναι η προπαγάνδα στους νέους, καθώς έχει την ικανότητα να εκμεταλλεύεται με τον καλύτερο τρόπο την ανάγκη για αυτοέκφραση, για κοινωνικότητα, για δράση, για αυτοπροβολή, για μίμηση προτύπων, κυρίως μέσα από την ψυχαγωγία και τη διασκέδαση, χώρους που παραδοσιακά ανήκουν στη νεολαία.

Σε συλλογικό επίπεδο

- ✓ Κοινωνικές συγκρούσεις, ένταση φαινομένων κοινωνικής παθογένειας.
- ✓ Διάρρηξη κοινωνικού ιστού και διατάραξη κοινωνικής συνοχής.
- ✓ Στις κοινωνίες ετεροκατευθυνόμενων ανθρώπων, η ανωνυμία, η μοναξιά, η ομοιομορφία και η παθητικότητα παίρνουν τέτοιες διαστάσεις και έκταση, ώστε κινδυνεύουν ν' αποσπαστούν κοινωνικά φαινόμενα.
- ✓ Με την προπαγάνδα επιτυγχάνεται η αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος με την εσωτερίκευση από το άτομο των αξιών και των κανονιστικών μοντέλων συμπεριφοράς. Η αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος προϋποθέτει τη μεταμόρφωση των μελών του σε απόλυτα αλλοτριωμένα άτομα.
- ✓ Υπονόμευση του δημοκρατικού χαρακτήρα του πολιτεύματος.
- ✓ Το σύνολο της πολιτικής ζωής μετατρέπεται σ' άλλο ένα καταναλωτικό αγαθό που απαιτεί τις ίδιες μεθόδους και τεχνικές για τη διάθεσή του, όπως και τα υπόλοιπα εμπορεύματα · ο ρόλος του πολιτικού αποκτά κι αυτός αντίστοιχες μορφές και διαστάσεις.
- ✓ Η προπαγάνδα, για να εδραιώσει τις θέσεις της και να γίνει πιο πιστευτή, χρησιμοποιεί την τέχνη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η τέχνη να μαζικοποιείται, να εμπορευματοποιείται · ο κινηματογράφος, η λογοτεχνία, η μουσική, οι πλέον δημοφιλείς μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, γίνονται οι κύριοι προαγωγοί των πιο αντιδραστικών θεωριών, που εγκλωβίζουν τις μάζες σε κάποιο «εργαστήριο» κατασκευής ονείρων.

Μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου

- Να συνειδητοποιήσουμε το βαθμό εξάρτησής μας.
- Να προσπαθήσουμε να αυτοπροσδιοριστούμε.
- Να διαμορφώσουμε τις σκέψεις μας με γνώμονα τις δικές μας προτιμήσεις.
- Να αποκτήσουμε αίσθημα ευθύνης, όχι μόνο απέναντι στον εαυτό μας, αλλά και απέναντι στο σύνολο και στις μελλοντικές γενιές, που έχουν κάθε δικαίωμα να ζήσουν με περισσότερη αξιοπρέπεια, δικαιοσύνη, ελευθερία και ανθρωπιά.
- Να έχουμε γνώση των προπαγανδιστικών μεθόδων και τεχνικών, ώστε να αναπτύξει ο καθένας μας τις κατάλληλες αντιστάσεις.
- Να διαμορφώσουμε ισχυρή προσωπικότητα μέσα από τη γνώση, την ανδρεία και την εντιμότητα.

ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ- ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ**Ο μηχανισμός της διαφώτισης**

Η διαφώτιση είναι μορφή επικοινωνίας. Προσπάθεια και επιθυμία μας είναι να πείσουμε τους δέκτες των μηνυμάτων μας ότι οι απόψεις ή οι θέσεις μας είναι ορθές, ότι το δίκαιο είναι με το μέρος μας, ότι έχουμε όλη την καλή διάθεση για συνεργασία και ειρηνική συμβίωση, ότι επιθυμούμε μια δίκαιη λύση του προβλήματος.

Προϋποθέσεις επιτυχίας της διαφώτισης

- Πρέπει να υπάρχει καθορισμένη γραμμή καλά σχεδιασμένα μηνύματα που εκπέμπονται καθαρά.
- Ο πομπός πρέπει να γνωρίζει καλά το δέκτη.
- Τα μηνύματα και τα επιχειρήματά μας πρέπει να αναφέρονται σε γνώσεις και εμπειρίες που είναι κοινές στον πομπό και στο δέκτη.
- Τα μηνύματα πρέπει να απευθύνονται στη λογική και όχι στο συναίσθημα.
- Η διαφωτιστική εκστρατεία πρέπει να χαρακτηρίζεται από συνέχεια και συνέπεια.
- Η διαφώτιση πρέπει να είναι καθολική. Όλοι όσοι την ασκούν πρέπει να έχουν κοινούς στόχους και σκοπούς.
- Στην τελευταία προϋπόθεση → η μέτρηση των αποτελεσμάτων της διαφωτιστικής εκστρατείας. Μια σωστή αξιολόγηση και εκτίμηση των αποτελεσμάτων μας βοηθά να αναθεωρήσουμε, ν' αναπροσαρμόσουμε τα προγράμματα, τα μηνύματα και τα μέσα ώστε να έχουμε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Ένα μοντέλο προπαγάνδας

Τα Μ.Μ.Ε. λειτουργούν ως σύστημα μετάδοσης μηνυμάτων και συμβόλων στο γενικό πληθυσμό. Λειτουργία τους είναι να ψυχαγωγούν, να διασκεδάζουν, να ενημερώνουν και να διαπαιδαγωγούν τα άτομα με τις αξίες, τις πίστεις και ους κώδικες συμπεριφοράς που θα τους ενσωματώσουν στις θεσμικές δομές της ευρύτερης κοινωνίας. Σε ένα κόσμο συσσωρευμένου πλούτου και μεγάλων αντιθέσεων ταξικού συμφέροντος, η εκπλήρωση αυτού του ρόλου απαιτεί συστηματική προπαγάνδα.

Σε χώρες όπου οι μοχλοί της εξουσίας βρίσκονται στα χέρια της κρατικής γραφειοκρατίας, ο μονοπωλιακός έλεγχος πάνω στα Μ.Μ.Ε. , που συχνά συνοδεύεται από επίσημη λογοκρισία, καθιστά σαφές ότι τα Μ.Μ.Ε. υπηρετούν τους σκοπούς των κυρίαρχων ελίτ. Είναι πολύ πιο δύσκολο να δει κανείς το σύστημα της προπαγάνδας σε δράση εκεί που τα Μ.Μ.Ε. είναι ιδιωτικά και η επίσημη λογοκρισία απύσχα. Αυτό αληθεύει ειδικά εκεί που τα Μ.Μ.Ε. ανταγωνίζονται έντονα, επιτίθεται περιοδικά και εκθέτουν επιχειρηματικά και κυβερνητικά κακώς κείμενα και αυτοπαρουσιάζονται με ορμή ως εκπρόσωποι του ελεύθερου λόγου και του γενικού συμφέροντος της κοινότητας. Αυτό που δεν είναι εμφανές (και δε γίνεται καμιά κουβέντα γι' αυτό στα Μ.Μ.Ε.) είναι η περιορισμένη φύση τέτοιων κριτικών καθώς και η τεράστια ανισότητα στην κατοχή πηγών και το αποτέλεσμα της τόσο στην πρόσβαση στο ιδιωτικό σύστημα των Μ.Μ.Ε. όσο και στη συμπεριφορά και την παρουσία του.

Ένα μοντέλο προπαγάνδας εστιάζεται στην ανισότητα του πλούτου και της εξουσίας και στα πολυεπίπεδα αποτελέσματά της πάνω στα συμφέροντα και στις επιλογές των Μ.Μ.Ε. Χαράζει τους διαύλους μέσω των οποίων το χρήμα και η εξουσία είναι σε θέση να φιλτράρουν τα νέα που πρέπει να κυκλοφορήσουν, να περιθωριοποιήσουν τη διαφωνία και να επιτρέψουν στα κυβερνητικά και κυρίαρχα ιδιωτικά συμφέροντα να περάσουν τα μηνύματά τους στο κοινό. Τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του μοντέλου της προπαγάνδας για το οποίο κάνουμε λόγο, ή του συνόλου των «φίλτρων» των ειδήσεων, ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

1. Το μέγεθος, η συγκεντρωμένη ιδιοκτησία, η πλούσια της ιδιοκτησίας και ο προσανατολισμός προς το κέρδος των κυρίαρχων Μ.Μ.Ε.
2. Η διαφήμιση ως πρωταρχική πηγή εισοδήματος για τα Μ.Μ.Ε.
3. Η στήριξη των Μ.Μ.Ε. στην πληροφόρηση που παρέχεται από την κυβέρνηση, από τις επιχειρήσεις, και από «ειδικούς» που χρηματοδοτούνται και είναι αποδεκτοί από αυτές τις πρωταρχικές πηγές και τους πρωταρχικούς φορείς της εξουσίας.
4. «Η εχθρική κριτική» (προς τα Μ.Μ.Ε.) ως μέσο πειθάρχησης των Μ.Μ.Ε.
5. Ο «αντικομμουνισμός» ως εθνική θρησκεία και μηχανισμός ελέγχου.

Τα στοιχεία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και ενισχύουν το ένα το άλλο. Οι πρώτες ύλες των ειδήσεων πρέπει να περάσουν μέσα από δραστικά που αφήνουν μόνο το καθορισμένο υπόλειμμα που αρμόζει να δημοσιευθεί. Καθορίζουν τις προϋποθέσεις της συζήτησης και της ερμηνείας και το ποια είδηση αξίζει καταρχήν να δημοσιευθεί και εξηγούν τη βάση και τις λειτουργίες αυτού που ισοδυναμεί με εκστρατείες προπαγάνδας.

"A Propaganda model", Manufacturing Consent, σελ.1-2.

Ασκήσεις

1. Να γίνει η περίληψη του κειμένου.

2. Να χαρακτηρίσετε το συλλογισμό της 1^{ης} παραγράφου και να τον μετατρέψετε στο άλλο είδος.
3. Να κρίνετε τα επιχειρήματα της 2^{ης} παραγράφου ως προς την εγκυρότητα και την αλήθεια.
4. Να βρείτε συνώνυμα των υπογραμμισμένων λέξεων.
5. «Ποτέ άλλοτε η προπαγάνδα δεν είχε σταθεί έτσι εξοπλισμένη με όλα τα μέσα επηρεασμού, και ποτέ δεν ήταν τόσο επιστημονικά συστηματοποιημένη. Αν σ' αυτό προσθέσουμε την ελεγχόμενη μετάδοση πληροφοριών, καταλαβαίνουμε πόσο ελεύθερος μπορεί να είναι ο σπήκοος του εικοστού αιώνα. Ίσαμε χτες πίστευε πως η μόρφωση θ' απαλλάξει τον άνθρωπο απ' τη δουλεία. Τώρα είναι καιρός να καταλάβει πως αλλού έχουν κρύψει το κλειδί της αλυσίδας του». Να σχολιάσετε τις παραπάνω απόψεις σχετικά με την προπαγάνδα σε ένα άρθρο 500-600 λέξεων.

ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ -ΛΑΪΚΟΤΗΤΑ

ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ	ΛΑΪΚΟΤΗΤΑ
- Επιφανειακή μίμηση λαϊκών προτύπων	- Η πηγαία έκφραση του λαού.
- Κατ' επίφαση λαϊκότητα, αυτό που φαίνεται ότι είναι λαϊκό αλλά στην πραγματικότητα δεν είναι.	- Η καθολικά συμπυκνωμένη λαϊκή σοφία.
- Αποτελεί εξαπάτηση του λαού, πολιτιστική υποβάθμιση του, υποκατάσταση του στον ιστορικό του ρόλο και διατήρηση του στο περιθώριο των εξελίξεων.	- Οι πρωταρχικές μορφές λαϊκής συμπεριφοράς (οι ιδέες, τα σύμβολα και οι συνήθειες του λαού).
- Στόχο του έχει τη χειραγώγηση των μαζών και την πειθάρχησή τους στην κυρίαρχη ιδεολογία.	- Ο αυτοπροσδιορισμός του λαού, η ανύψωση του σε καθοριστικό παράγοντα της ιστορίας του.
- Ο λαϊκοφανής μοντερνισμός, η ευτέλεια και η χυδαιότητα.	- Η γνησιότητα και ο αυθορμητισμός του λαού.
- Ο πατερναλισμός.	- Το μόνιμο ήθος, το ενδιαφέρον για την ανύψωση του λαού.
- Η νόθευση του λαϊκού, το χαμηλό ήθος και η δήθεν απελευθέρωση από τα κοινωνικά στερεότυπα.	- Η υπέρβαση των ταξικών συνόρων.

Μορφές- εκδηλώσεις λαϊκισμού

- α) Πολιτική : δημαγωγία, πατριδοκαπηλία.
- β) Τέχνη, πολιτισμός: η υιοθέτηση του κατώτερου αισθητικού κριτηρίου, η επικράτηση της μαζικής κουλτούρας, η εμπορευματοποίηση της τέχνης.
- γ) Γλώσσα: το λεξιλόγιο περιορίζεται μόνο στις λέξεις που χρησιμοποιεί ο λαός στην καθομιλουμένη, αφαιρείται κάθε λόγιο στοιχείο.
- δ) Εκπαίδευση: η παιδοκολακεία, η χαριστικά υψηλή βαθμολογία.
- ε) Στα Μ.Μ.Ε.: κίτρινος τύπος, η μαζική κουλτούρα.
- στ) Στο βιβλίο: παραφιλολογία.

Αίτια του λαϊκισμού

- Ο λαϊκισμός αντικαθιστά την λαϊκότητα εκεί όπου ο λαός κατά ιδεολογία μόνο είναι κυρίαρχος.
- Ο λαϊκισμός απορρέει από την ελλιπή λαϊκή συμμετοχή στη δημόσια ζωή → υπολειτουργεί η συμμετοχική δημοκρατία.
- Ο λαϊκισμός εξυπηρετεί αυτούς που θέλουν να εξαλείψουν κάθε ατομικό διαφορισμό, προκειμένου να χειραγωγούν ευκολότερα το λαό.
- Η κρίση της πολιτιστικής μας ταυτότητας, η κυριαρχία της μόδας στα πλαίσια του καταναλωτισμού.
- Η ξενομανία και τα συμπλέγματα κατωτερότητας έναντι των ξένων.
- Ο λαϊκισμός ευδοκμεί εκεί όπου υπάρχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, η παρέμβαση των πνευματικών ανθρώπων είναι υποτονική, η καλλιτεχνική δημιουργία έχει εμπορευματοποιηθεί.
- Ο λαϊκισμός είναι μία διαδικασία αλλοίωσης της εσωτερικής μορφολογίας του λαού, που βρίσκεται έδαφος να αναπτυχθεί, λόγω της ματαιοδοξίας του, ως αποτέλεσμα της υλικής ευημερίας.

Συνέπειες

- Ο λαϊκισμός είναι έκφραση αντιλαϊκής πολιτικής · προσφέρεται ως υποκατάστατο κουλτούρας, νοθεύει τα αληθινά στοιχεία του λαού.
- Οδηγεί το λαό στον εφησυχασμό.
- Διατηρεί αναλλοίωτο το κοινωνικοπολιτικό κατεστημένο.
- Αλλοιώνει την ουσία της δημοκρατίας, είναι ένας από τους κυριότερους υπονομευτές της.
- Απαιτεί τον κατεξοχήν παράγοντα μαζοποίησης, ελέγχει τις λαϊκές αντιδράσεις μέσω κέντρων εξουσίας.
- Υποβιβάζει και περιθωριοποιεί τον άνθρωπο.
- Ο λαϊκισμός δεν αλλοιώνει μόνο το λαό, αλλά και τους πολιτικούς.

Τρόποι αντιμετώπισης

- Πνευματική καλλιέργεια.
- Αξιοκρατία.
- Γόνιμη επαφή με τις ρίζες και την παράδοση, σεβασμός της γλώσσας, δημιουργεί αφομοίωση των νέων στοιχείων.
- Ενασχόληση του πολίτη με τα κοινά, υπευθυνότητα και ωριμότητα.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στο δημοκρατικό ουρανό αναπτύσσονται δημιουργικά οι προσωπικές και οι κοινωνικές δυνατότητες του πνεύματος του λαού, εμφυρηματούνται οι αξίες της πολιτιστικής παράδοσης, αξιοποιούνται θετικά οι καταλληλότητες της ανθρώπινης φύσης. Βέβαια, κανένα πολίτευμα δεν υπήρξε απόλυτα δημοκρατικό, γιατί δεν είναι δυνατόν η ανθρώπινη φύση να εκφράζεται ιδεατά στην εγκόσμια πορεία της. Το φάσμα του πάθους φαλκιδεύει τον ιδανικό χαρακτήρα της γνήσιας δημοκρατικής πολιτείας, η ανθρώπινη φύση θριαμβεύει ως δυναμική του πάθους και προσφέρει τις σύγχρονες αστικές δημοκρατίες. Παρά τις αναπόφευκτες όμως ιστορικές της ατέλειες, η δημοκρατία παραμένει το μόνο ανεκτό πολίτευμα το οποίο δεν προσβάλλει βάνουσα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Κι όμως απ' τις αδυναμίες της δημοκρατίας προκύπτουν βάνουσα πολιτεύματα τα οποία ήδη γνωρίσαμε και γνωρίζουμε. Ο λαϊκισμός αποτελεί κακόηθη όγκο στο σώμα της δημοκρατίας και δεν

έχει καμιά απολύτως σχέση με το πνεύμα του λαού. Παρά τις αδυναμίες της, ορθώνει πνευματικές αξίες, εξασφαλίζει δυνατότητες προόδου, ευρύνει τις προοπτικές της δημιουργικότητας σε πάμπολλες εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ο λαϊκισμός εκφράζει την παρακμή του λαϊκού πνεύματος το οποίο αποπροσωποποιεί, για να του προσδώσει στη συνέχεια άκρατα και ανήκουστα διεκδικητικά προνόμια. Πρώτο του γνώρισμα επομένως είναι η κολακεία. Ο Πλάτων γνώριζε καλά τη φαλκιδεύουσα και φαλκιδευμένη συνείδηση,, όταν αποκαλούσε τη «δημοκρατία», τέχνη της κολακείας. Είναι έτσι φανερό πως ο λαϊκισμός προέρχεται κυρίως από δημαγωγούς πολιτικούς, οι οποίοι οικειοποιούνται κατά βάθος την προσφορά της κολακείας τους προς το λαό. Ο τελευταίος τους εμπιστεύεται το διεκδικητικό τους μένος, τους προσδίδει στη συνέχεια μεσσιανική αποστολή, ταυτίζεται υποσυνείδητα μαζί τους και επιτρέπει στους δημαγωγούς να εκτρέπονται, να καθυβρίζουν τους αντιπάλους τους και να θέτουν συχνά εκτός μάχης, με τη μέθοδο της συκοφαντίας και της απάτης. Ακολουθεί το άνοιγμα των ασκών του πάθους, ο περιορισμός των δημοκρατικών θεσμών, με απώτερο στόχο το μονοκομματισμό. Βέβαια, πρώτο θύμα είναι ο ίδιος ο λαός, ο οποίος αλυσοδένεται απ' τα ίδια του τα πάθη, τα οποία ήδη έχει προσφέρει στους δημαγωγούς εκπροσώπους του...

...Βέβαια ο λαϊκισμός εκφράζει την παρακμή του λαϊκού πνεύματος και όπου εκπροσωπείται από κυβερνήσεις, φαλκιδεύει οπωσδήποτε τους δημοκρατικούς θεσμούς. Η παρακμή της Δημοκρατίας είναι κατά κύριο λόγο κοινή παρακμή και οφείλεται σε αμβλυνση των αυτοσυνειδησιακών απαρχών του λαού.

Νίκος Μακρής

Ασκήσεις

1. Να γίνει η περίληψη του κειμένου.
2. Σύμφωνα με το κείμενο που οφείλεται το φαινόμενο του λαϊκισμού;
3. Βρείτε τον τρόπο σύνδεσης (νοηματικό – μορφικό) των παραγράφων μεταξύ τους.
4. Να βρείτε συνώνυμα και αντώνυμα των υπογραμμισμένων λέξεων.
5. Να ορίσετε τις έννοιες: πολιτισμός, δημοκρατία, ιδανικό.
6. Υποθέστε ότι συμμετέχετε στη Βουλή των εφήβων και έχετε αποφασίσει να μιλήσετε για το θέμα του λαϊκισμού. Αναφέρετε παραδείγματα λαϊκισμού στο χώρο της εκπαίδευσης, της πολιτικής, του αθλητισμού, της τέχνης. Εντοπίστε τις διαφορές λαϊκότητας και λαϊκισμού, καθώς και τα αίτια και τα αποτελέσματα του λαϊκισμού (περίπου 500-600 λέξεις).

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Στις 10 Δεκεμβρίου 1948, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Μετά από την ιστορική αυτή πράξη, η Γενική Συνέλευση σύστησε στα Κράτη-Μέλη της να δημοσιεύσουν το κείμενο της Διακήρυξης και να φροντίσουν να κυκλοφορήσει, να τοιχοκολληθεί, να διαβαστεί και να σχολιαστεί κυρίως στα σχολεία και τα άλλα εκπαιδευτικά

ιδρύματα, κι αυτό ανεξάρτητα από το πολιτικό καθεστώς της κάθε χώρας και της κάθε εδαφικής περιοχής.

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ Διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών, και να εξασφαλιστεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ιδίων των κρατών μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.

Άρθρο 1

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφότητας.

Άρθρο 2

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλεστεί όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες ή οποιαδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση. Επίσης δεν είναι επιτρεπτό να γίνεται καμιά διάκριση εξαιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπό εξουσία ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλο περιορισμό κυριαρχίας.

Άρθρο 3

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

Άρθρο 4

Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής. Η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

Άρθρο 5

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

Άρθρο 6

Καθένας όπου και αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας.

Άρθρο 7

Όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και έχουν εξίσου δικαίωμα στην προστασία του νόμου, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση. Όλοι έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία από κάθε διάκριση που θα παραβίαζε την παρούσα Διακήρυξη και από κάθε προκλήση για μια τέτοια δυσμενή διάκριση.

Άρθρο 8

Καθένας έχει το δικαίωμα να ασκεί αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια κατά των πράξεων που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία του αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και ο νόμος.

Άρθρο 9

Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

Άρθρο 10

Καθένας έχει δικαίωμα με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και δημόσια από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, είτε, σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

Άρθρο 11

1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος, μέχρι να διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με το νόμο, σε ποινική δίκη, κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλιστεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπισή του εγγυήσεις.

2. Κανείς δεν καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες κατά το χρόνο που τελέστηκαν, δε συνιστούσαν αξιόποινο αδίκημα κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά το χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

Άρθρο 12

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψης του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.

Άρθρο 13

Καθένας έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί ελεύθερα και να εκλέγει τον τόπο διαμονής του στο εσωτερικό ενός κράτους. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα ακόμη και τη δική του και να επιστρέφει σε αυτή.

Άρθρο 14

1. Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο από άλλες χώρες.

2. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να το επικαλεστεί κανείς σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ.

Άρθρο 15

1. Καθένας έχει το δικαίωμα μιας ιθαγένειας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένεια του, ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια.

Άρθρο 16

1. Από τη στιγμή που θα φθάσουν σε ηλικία γάμου, ο άνδρας και η γυναίκα, χωρίς κανέναν περιορισμό εξαιτίας της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας, έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια. Και οι δύο έχουν ίσα δικαιώματα ως προς το γάμο, κατά τη διάρκεια του γάμου και κατά τη διάλυσή του.

2. Γάμος δεν μπορεί να συναφθεί παρά μόνο με ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλόνυμφων.

3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας, και έχει το δικαίωμα προστασίας από την κοινωνία και το κράτος.

Άρθρο 17

1. Κάθε άτομο μόνο του ή με άλλους μαζί, έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιδιοκτησία του.

Άρθρο 18

Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών.

Άρθρο 19

Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίσταται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του και το δικαίωμα να αναζητά, να παίρνει και να διχίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης και από όλο τον κόσμο.

Άρθρο 20

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συνέρχεται και να συνεταιρίζεται ελεύθερα και για ειρηνικούς σκοπούς.
2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετέχει σε ορισμένα σωματεία.

Άρθρο 21

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη διακυβέρνηση της χώρας του, άμεσα ή έμμεσα, με αντιπροσώπους ελεύθερα εκλεγμένους.
2. Καθένας έχει το δικαίωμα να γίνεται δεκτός υπό ίσους όρους στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του.
3. Η λαϊκή θέληση είναι το θεμέλιο της κρατικής εξουσίας. Η θέληση αυτή πρέπει να εκφράζεται με τίμιες εκλογές, οι οποίες πρέπει να διεξάγονται περιοδικά, με καθολική ισχύ και μυστική ψηφοφορία ή με αντίστοιχη διαδικασία που να εξασφαλίζει την ελευθερία της εκλογής.

Άρθρο 22

Κάθε άτομο ως μέλος του κοινωνικού συνόλου έχει δικαίωμα κοινωνικής προστασίας. Η κοινωνία με την εθνική πρωτοβουλία και τη διεθνή συνεργασία, ανάλογα πάντα με την οργάνωση και τις οικονομικές δυνατότητες κάθε κράτους, έχει χρέος να εξασφαλίσει την ικανοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Άρθρο 23

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας και να προστατεύεται από την ανεργία.
2. Όλοι, χωρίς καμία διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για ίση εργασία.

3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα δίκαιης και ικανοποιητικής αμοιβής, που να εξασφαλίζει σε αυτόν και την οικογένειά του συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας, αν υπάρχει, πρέπει να συμπληρώνεται με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας.

4. Καθένας έχει το δικαίωμα να ιδρύει μαζί με άλλους συνδικάτα και να συμμετέχει σε συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων του.

Άρθρο 24

Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο και ιδιαίτερα σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

Άρθρο 25

1. Καθένας έχει το δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη, όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξάρτητων από τη θέλησή του.

2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα ειδικής μέριμνας και περίθαλψης. Όλα τα παιδιά ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

Άρθρο 26

1. Καθένας έχει το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

3. Οι γονείς έχουν κατά προτεραιότητα το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

Άρθρο 27

1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στην πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και τα αγαθά της.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική, λογοτεχνική ή καλλιτεχνική παραγωγή.

Άρθρο 28

Καθένας έχει το δικαίωμα σε μια κοινωνική και διεθνή τάξη, μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματώνονται σε όλη τους την έκταση.

Άρθρο 29

1. Το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στην κοινότητα μέσα στα πλαίσια της οποίας και μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

2. Στην άσκηση των δικαιωμάτων του και την απόλαυση των ελευθεριών του κανείς δεν υπόκειται παρά μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από τους νόμους, με αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλίζεται η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων και να ικανοποιούνται οι δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού σε μια δημοκρατική κοινωνία.

3. Τα δικαιώματα αυτά και οι ελευθερίες δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 30

Καμιά διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδίεται σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλλονται σε αυτήν.

Ανθρώπινα δικαιώματα (ορισμός)

Τυπικά η λέξη δικαίωμα σημαίνει την αξίωση που στηρίζεται σε γραπτό ή άγραφο Δίκαιο. Το νόημα, όμως, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτά που κατά σύμβαση δέχεται και αναγνωρίζει μια κοινωνία, όσο σημαντικά κι αν είναι. Προχωρεί πιο πέρα · συνδέεται με την ανθρώπινη φύση. Είναι, για το λόγο αυτό δικαιώματα φυσικά , για κάθε άνθρωπο ανεξάρτητα από χρώμα, εθνικότητα, καταγωγή, θρήσκευμα ή φύλο. Συνδέεται, επίσης, και με τον ανθρωπισμό, αν λάβουμε υπόψη μας ότι ο ανθρωπισμός είναι η έμπρακτη αναγνώριση, η εκτίμηση και ο σεβασμός στην αξία και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Απ' αυτή δε την άποψη, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι μόνο πολιτικό, αλλά και ηθικό αίτημα.

Διαίρεση:

Πνευματικά: ελευθερία σκέψης, γνώμης και έκφρασης, πληροφόρησης, δωρεάν εκπαίδευσης.

Πολιτικά: ζωής, ελευθερίας, προσωπικής ασφάλειας, ισονομίας, ισσοπλιτείας, του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι», ασύλου.

Κοινωνικά: αξιοπρέπειας, ιδιωτικής ζωής, ελεύθερης κυκλοφορίας, γάμου και δημιουργίας οικογένειας.

Εθνικά: ιθαγένειας.

Οικονομικά: ιδιοκτησίας, εργασίας και δίκαιης αμοιβής, του «συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι», ασφάλισης, περίθαλψης και κοινωνικής προστασίας, ελεύθερου χρόνου.

Θρησκευτικά: ανεξιθρησκίας

Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Παρά την αναγνώριση, σε διεθνή κλίμακα, των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στην πραγματικότητα συχνά παραβιάστηκαν και εξακολουθούν να παραβιάζονται πολλά από αυτά. Βέβαια οι παραβιάσεις εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες:

Πολιτικό καθεστώς: οι παραβιάσεις είναι σχεδόν καθημερινές και ανεξέλεγκτες στα δικτατορικά καθεστώτα.

Οικονομικό καθεστώς: πολλά τα δείγματα παραβιάσεων στον Τρίτο Κόσμο όπου το βιοτικό επίπεδο είναι υποβαθμισμένο.

Πνευματικό επίπεδο: συνήθως το χαμηλό πνευματικό επίπεδο οδηγεί σε άγνοια των δικαιωμάτων από πλευράς κοινής γνώμης και γίνεται αιτία πρόκλησης κάθε είδους φανατισμού.

Δείγματα παραβιάσεων

- Υποσιτισμός, πείνα, φτώχεια, στέρηση, εξαθλίωση σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού.
- Αυξανόμενες ανάγκες πληθυσμού- αδυναμία κάλυψής τους- ανεργία...
- Δικτατορικά καθεστώτα- στέρηση των συνταγματικών ελευθεριών- αντίπαρτο σε πολλούς το δικαίωμα ψήφου- διώξεις πολιτών για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις- απουσία δικαιοσύνης.
- Κοινωνική ανισότητα- ύπαρξη κοινωνικού ρατσισμού αλλά και φυλετικού- παραβίαση της ισονομίας αλλά και της αξιοκρατίας- ελλιπής κοινωνική ασφάλιση.
- Ανισότητα ευκαιριών στη μόρφωση (εξακολουθεί να είναι, όχι απόλυτα βέβαια, η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση προνόμιο λίγων).
- Λογοκρισία στα ΜΜΕ και στην Τέχνη- παραπληροφόρηση.
- Βία- εγκληματικότητα- πόλεμοι- τάσεις εθνικισμού, ιμπεριαλιστικές (επεκτατικές) διαθέσεις.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διάσταση απόψεων για την οικουμενικότητα και το ιδεολογικό υπόβαθρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα δικαιώματα του ανθρώπου, 50 χρόνια μετά την Οικουμενική Διακήρυξή τους, βρίσκονται μεν στο επίκεντρο της επικαιρότητας και του παγκόσμιου ενδιαφέροντος, εξακολουθούν όμως να αποτελούν σημείο αμφιλεγόμενα. Ίσως ποτέ να μην υπήρξαν τόσο θεμελιώδεις διαφωνίες για το περιεχόμενο, την αξία, την ισχύ και την εμβέλεια των δικαιωμάτων του ανθρώπου όσο τις δύο τελευταίες δεκαετίες του «αιώνα των δικαιωμάτων του ανθρώπου». Ενώ η Οικουμενική Διακήρυξη του 1948 χαρακτηρίζει στο προοίμιο της τα δικαιώματα του ανθρώπου ως το «κοινό ιδανικό, στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και τα έθνη», σήμερα είναι ακριβώς αυτή η οικουμενική διάσταση που αποτελεί σημείο έντονης αμφισβήτησης, κυρίως εκ μέρους των μη δυτικών λαών και πολιτισμών. Τα δικαιώματα του ανθρώπου θεωρούνται ως μια καθαρά δυτική ιδέα περί δικαίου, ενώ η υποτιθέμενη οικουμενικότητά τους χαρακτηρίζεται ως κενή ρητορεία, αλλά και ως ακραία έκφραση της προσπάθειας εκδυτισμού του μη δυτικού κόσμου.

Ισχυρίζονται ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι δυνατόν να έχουν οικουμενική ισχύ, αφού προϋποθέτουν μια πολύ συγκεκριμένη και στενή εικόνα του ανθρώπου: το «άτομο» του δυτικού πολιτισμού. Γι' αυτό η υποστήριξη της οικουμενικότητάς τους ισοδυναμεί με έλλειψη σεβασμού απέναντι στις ιδιαιτερότητες και τις παραδόσεις των άλλων λαών και πολιτισμών.

Κατ' αρχήν, βέβαια, κατανοεί κανείς τις ανησυχίες αυτές και τη δυσπιστία των μη δυτικών λαών προς τους δώρα φέροντας δυτικούς, αφού τα δικαιώματα του ανθρώπου μπορούν να λειτουργήσουν- και λειτούργησαν- ως Δούρειος Ίππος της Δύσης για εξασφάλιση μεγαλύτερης πολιτικής και οικονομικής επιρροής και κάλυπταν με ανθρωπιστικό μανδύα κυριαρχικές τάσεις. Όμως: α) ενώ η δυτική προέλευση των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι αδύνατον να αμφισβητηθεί, αυτά όχι μόνο δεν αποτέλεσαν αυτονόητη έκφραση δυτικών αξιών, αλλά είναι πολύ περισσότερο μια απάντηση σε ισχυρούς κλονισμούς της Δύσης και σηματοδοτούν τα μεγαλύτερα ρήγματα του μοντέρνου κόσμου. Τα κινήματα για τα δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούσαν αντίδραση σε εμπειρίες αδικίας, σε κρίσεις της πορείας εκμοντερνισμού και σε αδιέξοδες πολιτικοοικονομικές επιλογές. Με αυτήν την έννοια, τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι αρχέγονα δυτικές αξίες, αλλά σχετικοποίηση κεντρικών δυτικών επιλογών και λογικά έπρεπε να θεωρούνται σύμμαχος και όχι απειλή από τους μη δυτικούς πολιτισμούς. Πάντως, τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν υποδηλώνουν ούτε εξασφαλίζουν υπεροχή της Δύσης απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο, ούτε αποτελούν αφορμή για θριαμβολογία.

β) Η οικουμενική αξίωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου όχι μόνον δεν συνιστά απειλή κατά της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας και της παραδοσιακής ταυτότητας των λαών, αλλά αντιθέτως διασφαλίζει την ποικιλία πολιτισμικής έκφρασης στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής ενιαίας ανθρωπότητας και την ειρηνική συνύπαρξη και ανοιχτοσύνη των διαφορετικών πολιτισμών. Είναι ολέθριο να πιστεύουμε ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου στρέφονται πρωτίστως κατά της παράδοσης και να τα ταυτίζουμε με ένα επιφανειακό προοδευτισμό. Τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν απορρίπτουν την παράδοση καθαρική, αλλά τις ετερονομίες και τις αλλοτριώσεις που τυχόν συνεπάγεται. Με ακόμη μεγαλύτερη έμφαση στρέφονται κατά των απειλητικών για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια τάσεων του σύγχρονου πολιτισμού. Πάντως, τα δικαιώματα του ανθρώπου στην ορθή ερμηνεία τους είναι το αντίθετο του πολιτικού ιμπεριαλισμού.

γ) Η κριτική στη δυτική αφετηρία των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι δυνατόν να λειτουργεί ως προσπάθεια συγκάλυψης των καταπατήσεων βασικών ελευθεριών σε μη δυτικές κοινωνίες. Είναι όμως θετικό το γεγονός ότι η αμφισβήτηση της οικουμενικότητας των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν έχει ως αποτέλεσμα την παραίτηση από την επίκλησή τους. Προφανώς, έχουν εγχαραχθεί στη μνήμη και στη συνείδηση των ατόμων και των λαών ως σύμβολο του αγώνα για ελευθερία και δικαιοσύνη και αποτελούν κεντρική διάσταση της πολιτικής ζωής σε παγκόσμιο επίπεδο, μια πραγματικότητα την οποία και οι αμφισβητίες να μη θέλουν ή να μην μπορούν να αγνοήσουν. Εξάλλου, η επίκληση των δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορεί να ερμηνευτεί ως απόρριψη της θέσης ότι αυτά αποτελούν αποκλειστικό προνόμιο του δυτικού ανθρώπου. Οι σχετικοποιήσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, από όπου κι αν προέρχονται, συνιστούν προσβολή για τον πόθο και τον αγώνα εκατομμυρίων ανθρώπων για αξιοπρέπεια στο πλαίσιο του ιδιαίτερου πολιτιστικού τους χώρου. Βέβαια, το ερώτημα αν τα δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν δυτικό ιδεολόγημα ή όχι

δεν πρόκειται να σιγήσει. Στην αντιπαράθεση αυτή, οι μεν δυτικοί μπορούν να διδαχθούν να μην οικειοποιούνται αλαζονικά τα δικαιώματα του ανθρώπου, ενώ οι μη δυτικοί να τεθούν ενώπιον των δικών τους ευθυνών για την πραγμάτωση αυτών των δικαιωμάτων. Η συζήτηση για την οικουμενικότητα των δικαιωμάτων του ανθρώπου πρέπει όμως να στοχεύει κυρίως στην αξιοποίηση εκείνων των στοιχείων που τα καθιερώνουν ως έκφραση κοινών εμπειριών όλων των ανθρώπων στον αγώνα για ελευθερία, δικαιοσύνη και ειρήνη, ως κατάκτηση και κληρονομιά όλης της ανθρωπότητας.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου, τα οποία αποτελούν την πιο καίρια έκφραση του ανθρωπισμού στην εποχή μας, που όμως παρά τις προόδους που έχουν συντελεστεί στο πεδίο της κατοχύρωσης και του σεβασμού τους, παραμένουν αίτημα και χρέος παρά εξασφαλισμένη πραγματικότητα, θα είναι και στο μέλλον μια πρόκληση απέναντι στην οποία δεν θα μπορούμε να παραμείνουμε αδιάφοροι. Πράγματι, είναι πολύ δύσκολο να φανταστούμε μια παγκόσμια κοινωνία, τα ανθρωπιστικά κριτήρια της οποίας δεν θα περιελάμβαναν τα δικαιώματα του ανθρώπου, που στη νέα υλιετία καλούνται να παίξουν καθοριστικό ρόλο ή αντίβαρο στο μηδενιστικό φανατισμό της «σχετικοκρατίας» και στον καταστροφικό «φανατισμό της ιδιαιτερότητας» που απορρίπτουν τον «πολιτισμό της ανθρωπότητας». Καλούνται να λειτουργήσουν ως θεμελιωτής της ειρηνικής συμβίωσης των ατόμων, των λαών και των πολιτισμών, ως κεντρικές αξίες μιας ανοικτής οικουμενικότητας.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου αποδείχθηκαν στη μέχρι τώρα πορεία τους ως μια δυναμική πραγματικότητα. Απέδειξαν ότι είναι σε θέση να απαντήσουν σε νέες προκλήσεις, σε νέες κρίσεις της ελευθερίας και απειλές κατά της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Στο σύγχρονο παγκόσμιο διάλογο γι' αυτά αποκαλύπτεται η πραγματικά πανανθρώπινη εμβέλεια τους και φαίνεται να γίνεται κατανοητό ότι, παρά τις μεταπτώσεις, η οικουμενική τους πορεία δεν είναι αντιστρέψιμη.

Αναμφίβολα, ο αγώνας για τα δικαιώματα του ανθρώπου έκανε τον κόσμο μας πιο ανθρωπινό. Και στα χρόνια που έρχονται αυτά θα εξακολουθήσουν να είναι ένα από τα μεγάλα θέματα της ανθρωπότητας. Θα παραμείνουν οικουμενική πρόκληση και κανένας πολιτισμός, κανένα κράτος, καμιά ομάδα δεν θα μπορεί να τα αγνοήσει. Δικαίως, λοιπόν, χαρακτηρίζονται ως η πιο σημαντική πολιτική κατάκτηση της εποχής μας.

Κώστας Δεληκωνσταντής, Καθημερινή

Ερωτήσεις

1. Να γραφεί η περίληψη του κειμένου (έως 300 λέξεις).
2. Να αξιολογηθεί το επιχείρημα που βρίσκεται στο υπερτονισμένο τμήμα του κειμένου.
3. Βρείτε τρόπους πειθούς στο κείμενο.
4. Βρείτε τα τεκμήρια της 4^{ης} παραγράφου.
5. Με ποια συλλογιστική πορεία αναπτύσσεται η τελευταία παράγραφος;
6. Να προτείνετε τρόπους προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που να μπορούσαν να ισχύσουν σε διεθνές και σε κρατικό επίπεδο.

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Ορισμός του ανθρώπου

«Άνθρωπος είναι το μοναδικό μέσα στο γνωστό μας σύμπαν ον που έχει το αναφαίρετο δικαίωμα να λογαριάζεται πάντοτε ως σκοπός και ποτέ ως μέσον». Αυτή —θα παραδεχτούμε— είναι η γλώσσα του γνήσιου ουμανισμού. Κανένας «σκοπός», όσο ψηλά κι αν τον τοποθετήσουμε, με όσην αίγλη κι αν τον περιβάλουμε, δεν μπορεί να δικαιολογήσει εκείνον που θα χρησιμοποιήσει τον άνθρωπο ως μέσον για την πραγματοποίησή του. «Μέσα για κάποιο σκοπό» μπορούν (και στην ανάγκη, επιβάλλεται) να γίνουν όλα τα όντα εκτός από ένα: τον άνθρωπο. Αυτός οφείλει να είναι, και δικαιούται να απαιτήσει να είναι, μόνο σκοπός. Η αξία του δεν αντικατασταίνεται με τίποτα. Δεν μπορεί να αποτιμηθεί με καμιάν άλλη. Είναι το μέτρο των άλλων αξιών. Εκείνος λοιπόν που τον κατεβάσει από το υψηλό επίπεδο του απόλυτου «σκοπού» στο χαμηλό επίπεδο του σχετικού «μέσου», ή αυτός που αυτοκαταδικάζεται (από βλακεία ή ανανδρία) σε «μέσον προς άλλο σκοπό» αναιρεί, καταλύει, «σκοτώνει» τον άνθρωπο μέσα στον άνθρωπο. Μεγαλύτερη βλασφημία, βαρύτερο έγκλημα δεν υπάρχει.

Ε.Π. Παπανούτσος

Σχετικά κείμενα**Α. Η σύγχρονη κρίση του ανθρωπισμού**

Ο σύγχρονος πολιτισμός παρουσιάζει εκδηλα σημάδια κρίσης. Όσο κι αν ορισμένοι επιμένουν να παρουσιάζουν την κρίση αυτή ως παροδική ή ως εύλογη στη διαρκή εξελικτική του πορεία, πλανάται, ωστόσο, ο φόβος πως βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια προϊούσα¹ παρακμή του, επειδή οι ρίζες της κρίσης αυτής εισχωρούν βαθιά, ως την ουσία του. Υπάρχει, δηλαδή, η εκτίμηση πως η σημερινή κρίση οφείλεται στο γεγονός ότι ο πολιτισμός μας τείνει να παραγκωνίσει —επιβουλεύεται, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε— την αιτία της ύπαρξής του, τον άνθρωπο. Δεν πρόκειται, συνεπώς, για μια επιπόλαιη και παροδική κρίση, αλλά για βαθιά κρίση ανθρωπισμού, καθώς ο άνθρωπος έπαψε να αποτελεί το αμετακίνητο μέτρο της ζωής.

Η κρίση αυτή εκδηλώνεται με πολλούς και διάφορους τρόπους. Κύριο, όμως, χαρακτηριστικό της σε όλες τις περιπτώσεις είναι ότι ο άνθρωπος έχει πάψει να αποτελεί σκοπό. Έχει υποβιβαστεί σε μέσο. Το άτομο δε λογαριάζεται πια ως ιδιαίτερη ανθρώπινη ύπαρξη, άξια φροντίδας και σεβασμού· υπολογίζεται περισσότερο ως μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης, ως στοιχείο στους δείκτες της

---

¹ προϊούσα: που όσο πάει και προχωράει

στατιστικής, ως ποσοστιαία μονάδα στα οικονομικά και δημογραφικά μεγέθη. Αυτή η εκμηδένιση της προσωπικότητας, σε συνδυασμό με το γιγαντισμό των σύγχρονων κοινωνιών και την πολιτιστική ομοιομορφία τους, οδήγησε στη μαζικοποίηση του ανθρώπου. Δεν είναι, ούτε νιώθει πως είναι, μέλος μιας κοινότητας ανθρώπων, όπου με τις αποφάσεις του, την εργασία του, τη συμπεριφορά του και τη συμμετοχή του στις πολιτικές διαδικασίες μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής. Ο άνθρωπος σήμερα αισθάνεται όχι ως μέρος ενός κοινωνικού συνόλου ανθρώπων, αλλά ως μόριο μιας «υπό επεξεργασίαν» μάζας, στην οποία μπορεί εύκολα να αντικατασταθεί και για την οποία δεν έχει και ιδιαίτερη σημασία.

Θα περίμενε κανείς ότι αυτή η, έστω, υποχρεωτική συμβίωση των ανθρώπων θα συνέσφιγγε, τουλάχιστο, τις διαπροσωπικές σχέσεις. Όμως, μάλλον το αντίθετο συμβαίνει: οι άνθρωποι σήμερα δεν μπορούν να επικοινωνήσουν και να δημιουργήσουν ουσιαστικούς δεσμούς μεταξύ τους. Ζουν απομονωμένοι και αποξενωμένοι. Η μοναξιά αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα στην εποχή μας. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα ατομισμού και εγωισμού. Αυτή είναι η φαινομενική πλευρά του. Την ουσία του θα πρέπει να την αναζητήσουμε στην αδιαφορία για την προσωπική ύπαρξη του άλλου, για το συνάνθρωπο. Και αυτή είναι, ίσως, η αιτία που στρέφει τον άνθρωπο στον εαυτό του σαν σε έσχατο καταφύγιο, καθώς βλέπει γύρω του αδιαφορία γι' αυτόν και προβλήματα απειλητικά.

Και η αποξένωση αυτή προχωρεί πιο πέρα: φτάνει ως την αλλοτρίωση, ένα φαινόμενο με τραγική διάσταση. Ο σύγχρονος άνθρωπος, ο παντογνώστης, ο παντοδύναμος, δεν είναι κύριος του εαυτού του και της ζωής του, δεν εξουσιάζει και δεν κατεβύθει τα δημιουργήματά του. Έχει μεταβληθεί σε εξάρτημα και υπηρέτη τους. Χειρίζεται με επιδεξιότητα τις μηχανές, τις τελειοποιεί, παράγει άφθονα αγαθά, αλλά διαπιστώνει με οδύνη πως το προϊόν εργασίας του, αλλά και η ίδια η εργασία του υπηρετούν συχνά αλλότριους και όχι ανθρώπινους σκοπούς. Αντιμετωπίζεται σαν εργαλείο, συμπεριφέρεται σαν εργαλείο και μηχανοποιείται. Έτσι, χάνει τα ουσιαστικότερα γνωρίσματα του, την ελεύθερη βούληση και κρίση του, τη δυνατότητα να σκέφτεται και να αποφασίζει ελεύθερα, να οργανώνει τη ζωή του, όπως αυτός θέλει, να δημιουργεί για τον εαυτό του, τον άνθρωπο.

Β. Ανθρώπινα δικαιώματα

Η αναγνώριση του ανθρώπου ως υπέρτατης αξίας και το αίτημα για σεβασμό της ανθρώπινης ζωής και δραστηριότητας οδήγησε τις πολιτισμένες κοινωνίες στην καθιέρωση και κατοχύρωση ορισμένων απαράγραπτων δικαιωμάτων.

Τυπικά η λέξη δικαίωμα σημαίνει την αξίωση που στηρίζεται σε γραπτό ή άγραφο Δίκαιο. Το νόημα, όμως, των ανθρώπινων δικαιωμάτων δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτά που κατά σύμβαση δέχεται και αναγνωρίζει μια κοινωνία, όσο σημαντικά κι αν είναι. Προχωρεί πιο πέρα: συνδέεται με την ανθρώπινη φύση. Είναι, για το λόγο αυτόν, δικαιώματα φυσικά για κάθε άνθρωπο, ανεξάρτητα από χρώμα, εθνικότητα, καταγωγή, θρήσκευμα ή φύλο. Συνδέεται, επίσης, και με τον ανθρωπισμό, αν λάβουμε υπόψη μας ότι ανθρωπισμός είναι η έμπρακτη αναγνώριση, η εκτίμηση και ο σεβασμός στην αξία και την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, του τελειότερου όντος. Απ' αυτή δε την άποψη, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι μόνο πολιτικό, αλλά και ηθικό αίτημα.

Το αίτημα αυτό έγινε κατανοητό, προβλήθηκε και διεκδικήθηκε από τα χρόνια του Ελληνικού Διαφωτισμού. Οι σοφιστές έκαναν τη διάκριση ανάμεσα στο φυσικό (*φύσει*) και το συμβατικό (*νόμω*) και αμφισβήτησαν, ως ασυμβίβαστες με τη φυσική ισότητα των ανθρώπων, τις διακρίσεις σε ελεύθερους και δούλους, σε ευγενείς και αγενείς, σε πλουσίους και φτωχούς, σε Έλληνες και βαρβάρους. «Φύσει πάντα πάντες ομοίως πεφύκαμεν», αναφέρει ο Αντιφώντας. Στους νεότερους χρόνους οι ιδέες αυτές υιοθετήθηκαν, συμπληρώθηκαν και αναπτύχθηκαν, σε διαφορετικές ιστορικές συνθήκες, από τους μεγάλους διανοητές του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, οι οποίοι υπερασπίστηκαν με σθένος το δικαίωμα της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας, της ελεύθερης σκέψης και έκφρασης, της ανεξιθρησκίας, της ελεύθερης οικονομικής δραστηριότητας των προσώπων, της ισοπολιτείας. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι οι ιδέες αυτές αναπτύχθηκαν σε ιστορικές περιόδους με έντονα δημοκρατικό και φιλελεύθερο χαρακτήρα. Αυτό είναι ένα πρόσθετο στοιχείο που αποδεικνύει την άρρηκτη σχέση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο πνευματικός, λοιπόν, αγώνας, συνοδευόμενος από κοινωνικές και πολιτικές διεκδικήσεις, είχε ως αποτέλεσμα τη θεσμική κατοχύρωση αυτών των θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Θα μπορούσαμε δε ανεπιφύλακτα να ισχυριστούμε πως ο σεβασμός των δικαιωμάτων αυτών αποτελεί το σημαντικότερο κριτήριο για το επίπεδο ανάπτυξης ενός πολιτισμού. Σήμερα τα ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύονται, τυπικά τουλάχιστο, και περιλαμβάνονται στα συντάγματα όλων των δημοκρατικών χωρών και στους καταστατικούς χάρτες διεθνών οργανισμών, όπως, λόγου χάρη, του Ο.Η.Ε., της U.N.E.S.C.O., της Διεθνούς Αμνηστίας. Υπάρχουν, επίσης, διεθνή δικαστήρια που εξετάζουν περιπτώσεις παραβίασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων και επιβάλλουν, στο μέτρο του δυνατού, κυρώσεις σε όσους τα παραβιάζουν.

Ωστόσο, στην εποχή μας δε λείπουν περιπτώσεις παραβίασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, κατάφωρης σε απολυταρχικά πολιτεύματα, συγκαλυμμένης σε πολιτεύματα που, ως προς τα τυπικά χαρακτηριστικά τους, εμφανίζονται δημοκρατικά. Πολλοί άνθρωποι όχι μόνο στερούνται πολιτικά δικαιώματα, αλλά και διώκονται, φυλακίζονται και βασανίζονται για τα πολιτικά τους φρονήματα. Ασκείται φυσική και ψυχολογική βία σε αντιφρονούντες και αντιπάλους των διάφορων αυταρχικών καθεστώτων. Ιδιαίτερα μεταξύ εμπλομένων η αγριότητα καταλήγει συχνά σε κατάλυση κάθε έννοιας ανθρώπινων δικαιωμάτων και έχει ως θύματα ακόμη και παιδιά. Παρατηρείται εξάπλωση ανησυχητικών φαινομένων, φιλετικών διακρίσεων και καταπίεσης εθνικών και θρησκευτικών μειονοτήτων, ενώ δε λείπουν, και από τα δημοκρατικά πολιτεύματα, κρούσματα λογοκρισίας και ποικίλων διακρίσεων σε βάρος ορισμένων πολιτών. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πως ακόμα και ο πολιτισμός μας δεν έχει φτάσει σε τέτοιο σημείο πολιτικής και ηθικής ωριμότητας, ώστε να θεωρούνται αυτονήττα και απαραβίαστα τα δικαιώματα αυτά για κάθε άνθρωπο. Για να εκλείψουν, επομένως, τα φαινόμενα αυτά, είναι ανάγκη να διαπαιδαγωγούνται οι άνθρωποι ηθικά και πολιτικά σύμφωνα με τις αρχές του σεβασμού προς την ανθρώπινη ύπαρξη, τις αρχές της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ισοπολιτείας. Είναι ανάγκη, επίσης, να κατοχυρωθούν νομικά τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλους τους ανθρώπους και να υπάρχει διαρκής και ιδιαίτερη μέριμνα από κάθε πολιτεία, αλλά και από τη διεθνή κοινότητα, ώστε να εφαρμόζονται απαρέγκλιτα οι νόμοι που προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Γ. Το ανθρωπιστικό ιδανικό

Όπως το κάθε άτομο χρειάζεται ένα σκοπό στη ζωή του για να πάρει νόημα η ζωή αυτή, για να συντονίζει όλες του τις προσπάθειες προς μια ενιαία κατεύθυνση και να το βοηθά εντείνοντας τις δυνάμεις του να γίνεται ολοένα καλύτερο, το ίδιο και ένας ολόκληρος λαός. Αλλιώς, άτομο και λαός αφήνονται στην τύχη και ζουν ζωή της στιγμής, χωρίς προοπτική και ελπίδα για πρόοδο πραγματική. Όπως όμως στο άτομο ο σκοπός της ζωής του είναι δυναμογόνος όταν πηγάζει από μέσα του, από τις δικές του ανάγκες και δυνατότητες, έτσι και για το λαό. Κι αυτόν μπορεί να τον συγκινήσει και να τον εμπνεύσει μονάχα ένα ιδανικό που ριζώνει στο δικό του χώμα και στη δική του φυσική ζωή. Ιδανικό δηλαδή που πηγάζει από την ιστορία του και τη ζωντανή του παράδοση, που ταυριάζει με την ψυχολογία του, με τον τόπο του και τις ανάγκες που δημιουργεί.

Τέτοιο ιδανικό βγαλμένο μέσα από το ελληνικό χώμα και την ιστορία του λαού του είναι ο ανθρωπισμός. Ανθρωπισμός θα ειπεί να πλάθουμε ανθρώπους με γερό και υγιές σώμα, με καθαρό στοχαστικό νου, με δυνατή θέληση και σεβασμό και αγάπη στους συνανθρώπους των. Ανοιχτομάτες που είναι σε θέση να κρίνουν οι ίδιοι υπεύθυνα όσα προβλήματα τους παρουσιάζει η ατομική και ομαδική ζωή τους, χωρίς να παρασύρονται σαν άβουλη αγέλη από τον πρώτο δυνατό ή δημαγωγό της ημέρας· ανθρώπους ικανούς να εξασφαλίσουν οι ίδιοι με την προσωπική τους εργασία τους υλικούς όρους της ζωής των, όσοι χρειάζονται για να κρατιέται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, να καταφάσκουν ελεύθερα τις δεσμεύσεις που επιβάλλει η ομαλή συμβίωση με τους συνανθρώπους των και η προκοπή τους· ικανούς να οργανώσουν τη ζωή της λαϊκής ολότητας όπου ανήκουν έτσι, που και τα άτομα και η ολότητα να προκόβουν και να καλυτερεύουν όλο και περισσότερο το επίπεδο της υλικής και πνευματικής των ζωής· για την προκοπή της να μη ρίχνουν την ευθύνη σε άλλους ή και στην τύχη, παρά να νιώθουν τον εαυτό τους όχι μόνο συνυπεύθυνο με τους φυσικούς ηγέτες αλλά και ως τον κυρίως υπεύθυνο· να βάζουν για αυτή κάθε δυνατή προσπάθεια, δίνοντας οι ίδιοι την κατεύθυνση και υπερνικώντας εσωτερικές και εξωτερικές αντίθετες δυνάμεις, και να είναι πρόθυμοι να θυσιάσουν για αυτή όχι μόνο την ησυχία και τη βολή τους παρά στην ανάγκη και τη ζωή τους την ίδια. Ανθρώπους δηλαδή που έχουν υψωθεί από το ζωικό στο ανθρώπινο επίπεδο, που έχουν δουλέψει μέσα τους όσο γίνεται το ανθρώπινο βάθος και που πραγματικά ελεύθεροι στέκουν μοίρα στη μοίρα τους.

Ανθρωπισμός δε θα ειπεί ισότης των ατόμων σε μια πολιτεία. Ο κάθε πολίτης έχει βέβαια δικαίωμα να ζήσει και να αναπτύξει ελεύθερα τον εαυτό του μέσα στα όρια που επιβάλλουν σε όλους οι δεσμεύσεις για την ομαλή ομαδική συμβίωση ενός λαού και την προκοπή του· να τον αναπτύξει μάλιστα, σύμφωνα με τον φυσικό, γιατί μόνον έτσι μπορεί και τον ψυχικό του κόσμο να δουλέψει βαθύτερα και στην πιο μεγάλη απόδοση να φτάσει. Από την άποψη δηλαδή του δικαιώματος για τη συντήρηση και την ελεύθερη ανάπτυξη της υλικής και πνευματικής ζωής όλοι είναι ίσοι. Η ισότητα όμως αυτή δεν εξαφανίζει τις φυσικές διαφορές ανάμεσα στα άτομα, διαφορές και ως προς την ψυχοσύνταξη και ως προς τις ικανότητες και τη δυναμικότητα του καθενός. Αναγκαία συνέπεια των διαφορών αυτών σε μια πολιτεία καλά οργανωμένη είναι ο καθένας να παίρνει μέσα σ' αυτή τη θέση που του έχει ορίσει το φυσικό του και όχι η κοινωνική και οικονομική θέση του σπιτιού του, και στις ηγετικές θέσεις σε όλους τους κλάδους της δημόσιας ζωής ν' ανεβαίνουν εκείνοι που πραγματικά αξίζουν γ' αυτές. Συνέπεια δηλαδή είναι η σωστή ιεραρχία των προσωπικών αξιών, ιεραρχία που όχι μόνο θ' αναγνωρίζει ο κάθε πολίτης, παρά θα βοηθά και στο στήσιμο της.

Όπως τα άτομα διαφέρουν μεταξύ τους, έτσι και οι λαοί. Τις διαφορές αυτές δεν τις αρνείται το ανθρωπιστικό ιδανικό, αρνείται όμως το χωρισμό των λαών σε λαούς κυρίων και λαούς σκλάβων ή λαούς που πρέπει να εξοντωθούν. Γι' αυτό όλοι οι λαοί έχουν την ανθρωπινή τους αξία, την αξία του ανθρώπου, και όλοι έχουν το ίδιο δικαίωμα να ζήσουν ανθρωπίνως και ν' αναπτύξουν τον εαυτό τους ελεύθερα. Αλλά κι εδώ εννοούμε την ελευθερία μέσα στα όρια που ορίζουν όσες δεσμεύσεις επιβάλλει σε όλα ανεξαιρέτως τα κράτη αυτό το ίδιο ανθρωπιστικό ιδανικό· η ελεύθερη μάλιστα ανάπτυξη τους πλουτίζει ποικιλότητα και υψώνει τη ζωή γενικά της ανθρωπότητας και τον πολιτισμό της.

Αλέξανδρος Δελμούζος

Ασκήσεις

1. Να χρησιμοποιήσεις σε προτάσεις τις λέξεις, ώστε να γίνει σαφής η διαφορά στη σημασία τους:

ο όρος - το όριο // ίσος- όμοιος

2. Να αντικαταστήσεις τη λέξη που είναι σε παρένθεση με κατάλληλη αντώνυμή της:

(συντονίζω)..... τις προσπάθειες

(γερό)..... σώμα

(καλυτερεύει).....η κατάσταση

(καταφάσκω).....τις δεσμεύσεις

(φυσικές)..... διαφορές

3. Ο Αλέξανδρος Δελμούζος, που έγραψε στα 1942 το δοκίμιο αυτό, υπήρξε μεγάλος παιδαγωγός. Νομίζεις ότι το σύγχρονο ελληνικό σχολείο έχει τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα που οραματίστηκε και για τον οποίο αγωνίστηκε ο Δελμούζος; Να διατυπώσεις με σαφήνεια τη θέση σου και να την τεκμηριώσεις σε ένα κείμενο με 450-500 λέξεις.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ- ΦΥΣΗ- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

"Δεν βασιλεύουμε στη φύση, όπως κάποιος που θα βρισκόταν έξω απ' αυτήν, κατακτητής που βασιλεύει πάνω σ' ένα ξένο λαό, αλλά της ανήκουμε με τη σάρκα μας, το αίμα μας και το μυαλό μας".

ΑΝΘΡΩΠΟΣ - ΦΥΣΗ: σχέση αλληλεπίδρασης, αλληλεξάρτησης. Ο πολιτισμός δεν είναι δυνατό να εννοηθεί και να μελετηθεί ανεξάρτητα από τη φύση. Μάλιστα, ο πολιτισμός ορίζεται ως διαδικασία εξανθρωπισμού του φυσικού περιβάλλοντος και μετατροπής του σε τεχνητό. Ο άνθρωπος παρεμβαίνει στη φύση παρατηρώντας και ερμηνεύοντας τα φυσικά φαινόμενα, καλλιεργώντας τη γη,

αξιοποιώντας τις πρώτες ύλες - πλουτοπαραγωγικές πηγές της. Ο πολιτισμός μελετάται ως προς τα εξελικτικά του στάδια, ανάλογα με τα εργαλεία και τα τεχνικά μέσα που επινοούσαν και χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στις διάφορες εποχές για να επιβιώσουν και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους μέσα στο φυσικό περιβάλλον.

- Βέβαια ο άνθρωπος δεν υπολογίζεται απλώς ως ένα μέρος ή και αναπόσπαστο μέρος της φύσης λόγω της διαλεκτικής σχέσης που συνδέει μ' αυτήν, αλλά συνάμα αναγνωρίζεται η ζωτική σχέση του μ' αυτή σ' ένα αδιάρρηκτο σύνολο οργανικής ζωής.

Διευκρίνιση όρων: Στην έννοια του φυσικού περιβάλλοντος εντάσσουμε:

- τη μορφολογία του εδάφους (ορεινό, πεδινό, παράλιο..)
- τη γεωγραφική θέση του χώρου
- τις κλιματολογικές συνθήκες.
- την υδατογραφία (ποτάμια - λίμνες - ακτές - θάλασσες)
- την πανίδα - χλωρίδα (ζωικό - φυσικό βασίλειο του τόπου).

"Το περιβάλλον περιλαμβάνει τις ανόργανες συνιστώσες ενός ορισμένου τόπου, αλλά και όλους τους ζωντανούς φιλοξενούμενους του".

K.Lorentz

Με τον όρο φύση εννοούμε τον οργανικό και ανόργανο κόσμο που περιβάλλει τον άνθρωπο, το οικοσύστημα με τους νόμους που το ρυθμίζουν. Ο άνθρωπος γεννιέται, ζει, αναπαράγεται και πεθαίνει στο φυσικό περιβάλλον, το οποίο του παρέχει όλα τα αναγκαία στοιχεία ζωής (αέρας - φως - νερό - τροφή). Το φυσικό περιβάλλον δε συντηρεί μόνο την υλική υπόσταση του ανθρώπου αλλά και την πνευματική και ψυχική του ζωή σ' όλη τη διάρκεια του βίου του.

"Ο άνθρωπος είναι ένας οργανισμός που παρουσιάζει πολύ μεγάλες δυνατότητες προσαρμογής και επιβίωσης σε δυσμενείς περιβαλλοντικές συνθήκες"

"Ο άνθρωπος είναι ένα κομμάτι αναπόσπαστο της φύσης. Μέσα σ' αυτήν παίρνει υπόσταση, απ' αυτή γεννιέται κι απ' αυτή συντηρείται και επιβιώνει. Γέννημα και θρέμμα της φύσης. Όσο υπάρχει σαν μονάδα και για να επιζήσει συνδέεται μ' αυτή ισόβια μ' ένα πολύτιμο ζωοδότη "ομφάλιο λώρο" μέσα από τον οποίο τροφοδοτείται. Ό, τι είναι σαν ύλη απ' αυτή το αντλεί. Η δημιουργία του, η τροφή του, η υγεία του, η κατοικία, οι πρώτες ύλες που ξεκινούν πάντα από το φυσικό περιβάλλον .

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

A. Υλική διάσταση

- Τροφή, πρώτες ύλες => Υλική - βιολογική συντήρηση, πρόοδος.
- Σωματική υγεία, ευεξία, ενέργεια, ζωτικότητα

B. Ανάπτυξη νοητικών ικανοτήτων

Τα φυσικά φαινόμενα ερεθίζουν την ορμή του ανθρώπου για έρευνα, εξάπτουν την επιθυμία να γνωρίσει τις ιδιότητες και τις δυνάμεις της φύσης. Ο άνθρωπος γίνεται δημιουργός των φυσικών επιστημών -> διανοητική αναζήτηση, επιστημονικές κατακτήσεις. "Αληθινή γνώση είναι η Γνώση των αιτιών... πηγή της γνώσης είναι η εμπειρία που την αποκτάμε με την παρατήρηση της φύσης και το πείραμα..κυριαρχούμε στη φύση, όταν υποτασσόμαστε σ' αυτήν.

Βάκον

Από τη φύση δόθηκε το πνεύμα στον άνθρωπο και η φύση το τρόχιζε, το έκανε κοφτερό.

i) Επιστήμη - τεχνολογία

Η φύση είναι ερέθισμα για διανοητική αναζήτηση, έρευνα και μελέτη μέσω της οποίας επιτυγχάνονται οι επιστημονικές κατακτήσεις και πραγματοποιείται η σταδιακή απομυθοποίηση των φυσικών φαινομένων. Ο άνθρωπος σταδιακά αναθεώρησε τις αντιλήψεις του για τη φύση, εφάρμοσε τα επιστημονικά πορίσματα, αξιοποίησε τις πρώτες ύλες, ανέπτυξε την τεχνολογία (μεταβολή της σύστασης της πρώτης ύλης) και χρησιμοποίησε και τεχνικά μέσα.

ii) Ανάπτυξη της φιλοσοφικής σκέψης

Ο άνθρωπος αγωνίζεται να ερευνήσει το μυστήριο της φύσης, την προέλευση του φυσικού κόσμου, να καταγράψει τη σχέση του με τη φύση.

Γ. Ηθική διάσταση

Η ερμηνεία της μυστηριακής δυναμικής και των συσχετισμών που αναπτύσσονται στη φύση ωθούν τον άνθρωπο στην αναζήτηση της υπέρτατης δύναμης του Όντος που εξασφαλίζει την αρμονία και την τάξη στο σύμπαν. Στη φύση ο άνθρωπος ανακτά το πρόσωπό του, την ταυτότητά του, την ανθρωπιά του, την καλοσύνη, αθωότητα- αγνότητα- αυθεντικότητα του χαρακτήρα του, δεν προσποιείται, είναι ο εαυτός του.

Δ. Επίδραση στον ψυχικό κόσμο

"Η φύση αποτελεί για τον άνθρωπο πηγή γαλήνης και ευαισθησίας" Ζ. Ζ. Ρουσό.

Ψυχική γαλήνη, ηρεμία, συναισθηματική ισορροπία και πληρότητα, εκλέπτυνση συναισθημάτων, συγκίνηση που η ομορφιά και η αρμονία της φύσης δημιουργούν.

Ε. Στο χώρο της τέχνης

Η φύση διαχρονικά αποτέλεσε πηγή έμπνευσης που τροφοδοτεί την καλλιτεχνική δραστηριότητα και καλλιεργεί τις αισθητικές αντιλήψεις του ανθρώπου.

i) Κλασική αρχαιότητα.

το μέτρο του φυσικού χώρου, η διαφάνεια της ατμόσφαιρας, το ήμερο και το οικείο ως γνωρίσματα της φύσης, η ποικιλία των χρωμάτων και των μορφών, η εναλλαγή των φαινομένων γέννησαν ένα μοναδικό καλλιτεχνικό πλούτο πηγαίας ελληνικής έκφρασης που προσδιόρισε και τον ανθρωποκεντρικό- κλασικό χαρακτήρα.

ii) Διαχρονικά

Το φυσικό περιβάλλον είναι πρότυπο καλλιτεχνικής έκφρασης, μοναδικός εμπνευστής, διδάσκει το αισθητικά ωραίο που το μετουσιώνει ο άνθρωπος στις τέχνες.

Στ. Διαμόρφωση του πολιτεύματος

Η δημοκρατία ως ελληνογέννητο πολίτευμα είναι η ενσάρκωση της προοδευτικής πολιτικής σκέψης η οποία αναπτύχθηκε μέσα στις συνθήκες του ελληνικού φυσικού χώρου που χαρακτηριζόταν από το μέτρο, τα λογικά ανθρώπινα όρια (πολιτικός λόγος, σκέψη, φιλοσοφία). Αντίθετα, στις μέρες μας, η Δημοκρατία δοκιμάζεται επικίνδυνα στις μεγαλουπόλεις που έχουν ως κύρια γνωρίσματα τη βίαιη αντικατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος από το τεχνητό, την πολυκοσμία, την αποπνικτική συμπίεση του ζωτικού χώρου.

Ζ. Ανάπτυξη οικονομίας

Δίνει στον άνθρωπο τις πρώτες ύλες και τα αγαθά με τα οποία ικανοποιεί υλικές ανάγκες και αναβαθμίζει το βιοτικό του επίπεδο (γεωργία, κτηνοτροφία, εμπόριο), κινεί τη βιομηχανική παραγωγή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Ό, τι δημιούργησε και δημιουργεί ο άνθρωπος σε κάθε τομέα της ποικίλης δραστηριότητάς του, στο φυσικό περιβάλλον το οφείλει. Η θαυμαστή τάξη (φυσική νομοτέλεια) που κυριαρχεί στη φύση και τα όντα της, του υπέδειξε τους κανόνες της κοινωνικής ζωής. Η φύση με την ομορφιά και την αρμονία της του δίδαξε το αισθητικά ωραίο, το μέτρο και την καλαισθησία που ο άνθρωπος μετουσίωσε στις τέχνες που καλλιέργησε. Η φύση αποκαλύπτοντας του τα μυστικά και

τους νόμους της, του όξυνε το πνεύμα, ημέρωσε την ψυχή του και του ενέπνευσε τους ηθικούς κανόνες.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το πρόβλημα έχει εκλάβει επικίνδυνες διαστάσεις στον αιώνα μας, σ' όσες περιοχές της γης έχει πατήσει ο πολιτισμένος άνθρωπος έχει επιφέρει ξαφνικές και βαθιές μεταβολές. Εξαιρέση αποτελούν τμήματα των δασών της Νοτίου Αμερικής, της Αφρικής, καθώς και πολλά νησιά της Ωκεανίας που κατοικούνται από άγριες φυλές, ικανές να επιβιώσουν από τα προϊόντα της συγκομιδής ή του κυνηγιού τους.

Τα στοιχεία που συναπαρτίζουν την καταστροφή του περιβάλλοντος είναι:

A. ΜΟΛΥΝΣΗ

Έλλειψη καθαρότητας του φυσικού περιβάλλοντος, της γηράς (εδάφος), του νερού (θάλασσα, ποτάμια, λίμνες) και αέρα (ατμόσφαιρα).

Στενότερη έννοια: έλλειψη καθαρότητας του φυσικού περιβάλλοντος, εξαιτίας δραστικών χημικών ουσιών (οξέων, βάσεων, τοξικών ουσιών) και μικροβίων που υπάρχουν σ' αυτό σε υψηλά ποσοστά. Το φαινόμενο της μόλυνσης συνήθως προκαλούν τα αποβλήτα, χημικές ουσίες που δεν είχαν, ούτε έχουν κάποια χρησιμότητα.

Ευρύτερη έννοια: Περιλαμβάνει επιπλέον την "αλλοίωση" και βαθμιαία καταστροφή της χλωρίδας και της πανίδας του πλανήτη.

B. ΡΥΠΑΝΣΗ

Έλλειψη καθαρότητας του φυσικού περιβάλλοντος, εξαιτίας της ύπαρξης μεγάλων ποσοτήτων αδρανών ουσιών σ' αυτό (πλαστικών, χαρτιών και άλλων σκουπιδιών). Αυτό σημαίνει πως η ρύπανση προκαλούν τα απορρίμματα, δηλαδή υλικά που, ενώ αρχικά είχαν κάποια ορισμένη χρήση, έπαψαν να την έχουν, ώστε να θεωρούνται άχρηστα. Σε κάποιο επόμενο στάδιο είναι πιθανό να προκαλέσουν και το φαινόμενο της μόλυνσης (αποσύνθεση).

Γ. ΕΞΑΝΤΛΗΣΗ

Κατασπαράχθηκε με τρόπο όχι πάντα παραγωγικό ο φυσικός πλούτος της γης. Ο ορυκτός πλούτος, αποτέλεσμα φυσικών διεργασιών εκατομμυρίων ετών σε μερικά χρόνια θα εξαντληθεί, Το μέλλον διαγράφεται ανησυχητικό.

πετρέλαιο   **Ενεργειακό πρόβλημα σε 30 χρόνια**

φυσικό αέριο (Λέσχη της Ρώμης)

σίδηρο

αλουμίνιο

Δ. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΔΑΣ

Δίχως το ελάχιστο αίσθημα ευθύνης το έδαφος απογυμνώνεται, τα δάση καταστρέφονται, τα ζώα εξαφανίζονται. Οι ανάγκες μιας υπερκαταναλωτικής κοινωνίας σε φυτικές και ζωικές ύλες οδηγούν στην διαταραχή του οικοσυστήματος. Υπάρχουν ζώα που έχουν εξαφανιστεί.

Ειδικότεροι κίνδυνοι :

A. Στην ατμόσφαιρα

- Ρυπαίνεται και μολύνεται η ατμόσφαιρα από τα καυσαέρια των μέσων συγκοινωνίας από τους καυστήρες οικιακής θέρμανσης, από τις υψικαμίνους των εργοστασίων και από άλλες ρυπογόνες πηγές, και έτσι δημιουργείται το γνωστό "νέφος", με δυσμενείς επιπτώσεις ιδιαίτερα στην υγεία των κατοίκων των μεγαλουπόλεων.
- Το φαινόμενο του θερμοκηπίου (η άνοδος της θερμοκρασίας της ατμόσφαιρας λόγω της θερμότητας που εκλύεται από τους λαμπτήρες, τις μηχανές κ.τ.λ.) εγκυμονεί σοβαρούς μελλοντικούς κινδύνους: θα λιώσουν οι πάγοι, με αποτέλεσμα να ανυψωθεί η στάθμη των θαλάσσιων υδάτων και να καλυφθούν με νερό οι παραθαλάσσιες πόλεις- επίσης θα δημιουργηθεί κίνδυνος αλλαγής των κλιματολογικών συνθηκών, με αντίκτυπο στην ισορροπία του οικοσυστήματος.
- Η "τρύπα του όζοντος", που διευρύνεται όλο και πιο απειλητικά λόγω κάποιων αερίων που απελευθερώνονται από ψεκαστικές φιάλες, από τα ψυκτικά υγρά κ.α., αποτελεί πολύ μεγάλη απειλή στο άμεσο μέλλον για τη φύση και κυρίως για την υγεία, ακόμα και για τη ζωή του ανθρώπου, γιατί, καθώς αραιώνει το όζον, δεν φιλτράρονται οι επικίνδυνες υπεριώδεις ακτίνες του ήλιου.

B. Στο έδαφος

- Μολύνονται τα εδάφη από φυτοφάρμακα, εντομοκτόνα, ραδιενεργούς ουσίες κ. ά., με αποτέλεσμα να δηλητηριάζονται τα φυτά και τα ζώα, και να κινδυνεύει η υγεία μας· επιπλέον, απειλείται με εξάντληση ο υπόγειος πλούτος της γης, αφού τον εκμεταλλευόμαστε με τόση απληστία.

- Διαταράσσεται η οικολογική ισορροπία, καθώς άρχισαν να σπανίζουν επικίνδυνα ή και να χάνονται σπάνια είδη δέντρων (από την υλοτόμηση, τις πυρκαγιές, τις εκχερσώσεις) και ζώων (από τη θήρα, τα φυτοφάρμακα κτλ.).

Γ. Στην υδρόσφαιρα

- Μολύνεται η υδρόσφαιρα από δηλητηριώδη λύματα, από τοξικά απόβλητα, από πετρελαιοκηλίδες κτλ. Έτσι, απειλούνται με εξαφάνιση πολλά είδη ψαριών λόγω αυτής της μόλυνσης αλλά και από την παράνομη αλιεία. Επιπλέον, αντλούνται αλόνιστα τεράστιες ποσότητες υπόγειων υδάτων με κίνδυνο να εξαντληθούν τα αποθέματά τους.
- Γενικά ο άνθρωπος ρυπαίνει, μολύνει, καταστρέφει, εξαντλεί το φυσικό περιβάλλον και μέσα σε κλίμα εγκληματικής αδιαφορίας και απληστίας θυσιάζει τα πάντα στο βωμό της "μεγιστοποίησης της παραγωγής" και του κέρδους.

Ε. ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Ο άνθρωπος διασπά την ενότητα του φυσικού περιβάλλοντος, λεηλατεί και κατακρεουργεί το τοπίο.

ΣΤ. ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ

Ο σημερινός άνθρωπος δεν αντιλαμβάνεται την ανάγκη της συνέχειας στην ιστορική του πορεία. Απομακρύνεται από τις πηγές της ιστορίας και της παράδοσης, από τις πηγές της ζωής. Η κλασική, ή νεοκλασική και η λαϊκή αρχιτεκτονική περιφρονούνται για χάρη ενός απάνθρωπου γιγαντισμού.

ΑΙΤΙΑ

A. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Οι κατευθύνσεις οικονομικού σχεδιασμού που ακολούθησαν παράγοντες του πολιτισμένου κόσμου, αποβλέποντας μόνο στην ανάπτυξη της τεχνολογίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και τη μεγιστοποίηση του κέρδους και αδιαφορώντας για την καταστροφή που προκαλούν (ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΑ, ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ).

Ο υπερκαταναλωτισμός μεγιστοποιώντας τις ανάγκες του ανθρώπου, ωθεί στην ανάπτυξη της παραγωγής.

Β. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ/ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ

Η έμπνευση ενός μονομερούς, τεχνολογικού πολιτισμού δεν θα μπορούσε παρά να περιοριστεί στην καθυπόταξη με κάθε τρόπο της φύσης, αγνοώντας θεμελιώδεις νόμους λειτουργίας του οικοσυστήματος και θεωρώντας πως η φύση είναι ανεξάντλητη πηγή αγαθών.

Η σχέση επιστημονικής γνώσης και τεχνολογίας έγινε σχέση ανισοβαρής με αποτέλεσμα η τεχνολογία να συνδεθεί αποκλειστικά με τη βιομηχανία και τα οικονομικά συμφέροντα.

Η σύγχρονη τεχνολογία, με τα τρομερά μέσα που διαθέτει, δίνει τη δυνατότητα για εξαντλητική εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος.

Η ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη απαιτεί όλο και περισσότερες πρώτες ύλες.

Γ. ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Η έλλειψη προγραμματισμού και πολιτικού σχεδιασμού καθώς και η προσπάθεια καθυπόταξης των μαζών που συρρέουν στο κέντρο (αστυφιλία).

Η συγκεντρωτική εξουσία.

Δ. ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΑ

Η διάρρηξη του κοινωνικού ιστού ως αποτέλεσμα της αλλοτρίωσης του ανθρώπου.

Ε. ΑΤΟΜΙΚΑ

Έλλειψη οικολογικής αγωγής και ευρύτερης πνευματικής καλλιέργειας. Αποθηκοποίηση και σύνδεση των ενεργειών αποκλειστικά με το προσδοκώμενο οικονομικό αποτέλεσμα

Αδυναμία κατανόησης της αλληλοδιαπλοκής ανθρώπου - περιβάλλοντος, ανισορροπία.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΡΙΣΗ

Για να αντιμετωπιστούν οι κίνδυνοι που απειλούν το φυσικό περιβάλλον, είναι ανάγκη να ληφθούν μέτρα και μάλιστα επείγοντα. Συγκεκριμένα πρέπει:

- Να χρησιμοποιούνται μηχανές αντιρρυπαντικής τεχνολογίας και οι λεγόμενες "ήπιες μορφές ενέργειας" (η θερμότητα του ηλίου, η δύναμη του ανέμου κ. α.) και να απαγορευτεί να χρησιμοποιείται ό, τι καταστρέφει το όζον.
- Να επιβάλλονται αυστηρές ποινές στους εμπρηστές των δασών, να απαγορευτεί ή να περιοριστεί δραστικά η θήρα, να ελέγχεται η χρήση γεωργικών φαρμάκων, να τηρούνται αυστηροί κανόνες ασφαλείας στα πυρηνικά εργοστάσια . Τέλος, να εφαρμοστεί αυστηρός προγραμματισμός στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και να χρησιμοποιείται σε ευρεία κλίμακα η μέθοδος της ανακύκλωσης.
- Να καθιερωθεί ο βιολογικός καθαρισμός των λυμάτων και των αποβλήτων και να επιβάλλονται αυστηρές ποινές σε όσους βλάπτουν το υδάτινο περιβάλλον και ό, τι βρίσκεται μέσα σ' αυτό.
- Όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη, ο καθένας ξεχωριστά, να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση, κάνοντας οικονομία στην ενέργεια, χρησιμοποιώντας ανακυκλωμένα αγαθά κτλ.
- Για να είναι αποτελεσματική η αντιμετώπιση των κινδύνων, επιβάλλεται γενική κινητοποίηση: να θεσπιστούν από όλα τα κράτη -κυρίως όμως να τηρούνται- αυστηροί νόμοι και να συνεργάζονται αυτά μεταξύ τους στα πλαίσια διεθνών οργανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό βέβαια είναι πολύ δύσκολο και προϋποθέτει σθεναρή πολιτική βούληση και απόφαση, που μπορεί να φτάσει ως τη σύγκρουση με τα πανίσχυρα συμφέροντα των τραστ που λυμαίνονται τη γη.

ΚΕΙΜΕΝΑ

Α. Αν προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τη σχέση ανάπτυξη- περιβάλλον ανεξάρτητα από το επίπεδο οικονομικής αναπτύξεως μιας χώρας ή μιας περιοχής, τότε είναι βέβαιο πως θα καταλήξουμε σε βεβιασμένα συμπεράσματα. Επομένως, πρέπει να το εξετάσουμε στα πλαίσια ενός πίνακα ιεράρχησης αναγκών και προτεραιοτήτων. Είναι δηλαδή ανεδαφικό σε μια περιοχή όπου το βασικό πρόβλημα διαβίωσης είναι η παραγωγή και διάθεση ικανής ποσότητας τροφίμων, να δοθεί προτεραιότητα στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως είναι εξίσου απαράδεκτο σε μια οικονομικά ανεπτυγμένη περιοχή, με μέσο κατά κεφαλή εισόδημα του πληθυσμού μεγαλύτερο από 10.000 δολάρια, να τοποθετηθεί μια θαρώς ρυπαίνουσα βιομηχανική μονάδα στις όχθες μιας καθαρής λίμνης κ.ο.κ. έτσι βλέπουμε ότι το πρόβλημα επιλογής μεταξύ οικονομικής αναπτύξεως και προστασίας του περιβάλλοντος- αν πρέπει να γίνει επιλογή- είναι σε τελευταία ανάλυση πρόβλημα καθορισμού προτεραιοτήτων και καλύψεως αναγκών. Αυτό είναι φυσικό, αφού βελτίωση της ποιότητας ζωής σε μια υποανάπτυκτη περιοχή σημαίνει καλύτερη διατροφή, κατοικία, ιατρική περίθαλψη και εκπαίδευση, ενώ σε μια ανεπτυγμένη και εξελιγμένη περιοχή βελτίωση ποιότητας ζωής σημαίνει λιγότερη ένταση, λιγότερα αυτοκίνητα, λιγότερο θόρυβο, μικρότερη υποβάθμιση περιβάλλοντος κοκ.

(Στέλιος Πικούλης, «Οικονομική ανάπτυξη και περιβάλλον», Δοκίμια Λυκείου, Υπηρεσία Αναπτυγμένων προγραμμάτων, Λευκωσία 1993,σς. 331-332).

Β. Η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ζήτημα οικουμενικό και εξίσου απειλητικό για όλους. Είναι το πρώτο μη διαιρετό πρόβλημα που καλείται να λύσει μια πολιτικά διαιρεμένη ανθρωπότητα. Και γι' αυτό ίσως παραμένει επί του παρόντος όχι μόνον άλυτο, αλλά και ίσως και μη επιλύσιμο. Όμως η οικουμένη είναι μία, μοναδική και αναντικατάστατη. Ο αέρας, τα νερά, οι εκπομπές, οι ρύποι, η ραδιενέργεια, τα πουλιά και τα ψάρια δεν γνωρίζουν σύνορα. Κανείς και τίποτα δεν μπορεί να γλυτώσει από τις συνέπειες της αλλαγής του γήινου οικοσυστήματος, καμιά πολιτική βούληση δεν μπορεί να απομονώσει την επικράτεια από τον κόσμο, καμιά χώρα δεν μπορεί να προγραμματίσει ή ακόμα και να υπολογίσει το μερίδιο των συνεπειών που αναπότρεπτα θα υποστεί.

(Απόσπασμα διασκευασμένο από την επιφυλλίδα του Κ. Τσουκαλά, «Οικολογικά οράματα: η στιγμή της ελευθερίας ήταν χθες», στην εφημερίδα «Το Βήμα», 18.7.1993).

Ερωτήσεις

1. Σε ποια από τα δύο κείμενα γίνεται επίκληση όχι μόνο στη λογική, αλλά και στο συναίσθημα του αναγνώστη; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με κριτήρια τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και τη γλωσσική ποικιλία και το ύφος του αποσπάσματος.

2. Να προσδιορίσετε τις εννοιολογικές διαφορές που υπάρχουν στα ζευγάρια των λέξεων που ακολουθούν, γράφοντας μια ολοκληρωμένη πρόταση για κάθε λέξη. α) βασικός- βάσιμος, β) διαβίωση- επιβίωση, γ) επιλογή- διαλογή.

3. Η προοπτική εγκατάστασης μιας βιομηχανικής μονάδας στην περιοχή σας προκάλεσε έντονες συζητήσεις και δίχασε τους κατοίκους. Μερικοί από αυτούς επέμειναν στην αναγκαιότητα της εγκατάστασης της, επειδή με τον τρόπο αυτό θα λυθούν τα οικονομικά προβλήματα της περιοχής, και άλλοι το αντίθετο, υποστηρίζοντας ότι αυτή θα έχει οδυνηρές συνέπειες στο περιβάλλον. Στην ανοιχτή συζήτηση που ακολούθησε, αποφασίσατε να πάρετε το λόγο και να εκφράσετε τη δική σας θέση, τεκμηριώνοντάς την με καταλληλά επιχειρήματα και ενδεικτικά παραδείγματα. Να εκπονήσετε την εισήγησή σας, έκτασης 300 το πολύ λέξεων, ακολουθώντας παραγωγική συλλογιστική πορεία και αξιοποιώντας όποιες από τις απόψεις των ανωτέρω κειμένων θεωρείτε πρόσφορες για την τεκμηρίωση της θέσης σας.

ΠΟΙΝΗ- ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ποινή: είναι η κύρωση που υφίσταται ο παραβάτης ενός γραπτού νόμου με σκοπό την αποκατάσταση της κοινωνικής ευρυθμίας και της έννομης τάξης.

Χαρακτηριστικά διατυπώνεται η άποψη ότι "κάθε πολιτεία για να κατοχυρώσει τα δικαιώματα των πολιτών και να διασφαλίσει την κοινωνική ισορροπία, επιβάλλει ποινές σ' αυτούς που παραβαίνουν τους νόμους".

Τα διάφορα είδη ποινών (χρηματική ποινή, φυλάκιση, στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων, θανατική καταδίκη) εξασφαλίζουν τη σιγουριά αλλά και την ευνομία στην πολιτεία.

Σκοπός της ποινής

- **ο σωφρονισμός** του παραβάτη που διέπραξε το αδίκημα.
- **η αναμόρφωση του χαρακτήρα του** μέσα από τη συνειδητοποίηση της πράξης του αλλά και του τιμήματος που πληρώνει.
- **η κατάλληλη προετοιμασία για ομαλή επανένταξη στην κοινωνία**, διαπαιδαγώγηση-ανακοινωνικοποίηση του εγκληματία, μέσα από τον προσανατολισμό του στους νόμους και τις αξίες που αποδέχεται η κοινωνία.
- **η ποινή εντάσσεται στο πλαίσιο της απονομής του δίκαιου**, δηλ. δικαιώνει και λυτρώνει τον αδικημένο, αλλά αποκαθιστά και την ηθική τάξη στην κοινωνία (αποκατάσταση της διαταραγμένης κοινωνικής ισορροπίας).
- **ο εκφοβισμός και η αποθάρρυνση των επίδοξων εγκληματιών**, μέσο παραδειγματισμού για το κοινωνικό σύνολο. (προληπτικός σκοπός)

1. *"Η ποινή φέρεται να έχει μια πολύπλευρη κοινωνική λειτουργία. Εκφοβιστική, ως απευχή που επικρέμαται για τον επίδοξο δράστη εγκληματικών πράξεων, εκτονωτική, όταν επιβάλλεται, του ψυχικού πάθους εκείνων που προσβάλλονται από τις πράξεις αυτές, διορθωτική όταν εκτίεσε, για όποιον τη δοκιμάζει και τη βιώνει, επανορθωτική, για τη διαταραγμένη από τις εγκληματικές πράξεις κοινωνική ισορροπία, διδακτική, στην προσπάθεια ποδηγέτησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς από την εκάστοτε κρατική εξουσία".*

I.E.

Μανωλεδάκης

ΓΕΝΙΚΑ: η ποινή ηθικοποιεί, εξανθρωπίζει, προβάλλει αξίες, τονίζει στον πολίτη την ανάγκη του αλληλοσεβασμού και της αποδοχής των κανόνων της κοινωνίας, ενισχύει τη κοινωνική συνείδηση, προειδοποιεί τον πολίτη για τις συνέπειες της απειθαρχίας, υπενθυμίζει τις υποχρεώσεις του,

καταστέλλει τα πάθη του και περιορίζει την ενστικτική του τάση για ετερότητα, επιβολή και απεριόριστη ικανοποίηση επιθυμιών - επιδιώξεων.

Η ποινή είναι συνοδοιπόρος της κοινωνικής αναγκαιότητας / συμβατικότητας. Συγκαταλέγεται στα μέσα που διαθέτει η κοινωνία για τη διαπαιδαγώγηση και την κοινωνικοποίηση των μελών της.

ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΑ: εξασφαλίζεται στους πολίτες, έστω και με αυτό τον τρόπο, το αίσθημα της ασφάλειας - προστασίας. Η αμερόληπτη και απαρέγκλιτη εφαρμογή των ποινών είναι συντελεστής της κοινωνικής τάξης αλλά και της νομιμοφροσύνης των πολιτών.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ: η χαλάρωση ή η υπερβολική αυστηρότητα στην επιβολή των ποινών μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά για την κοινωνική σταθερότητα, να προκαλέσει αναταραχές, βίαιες συγκρούσεις, να επιφέρει την αναρχία, τη διάλυση της κοινωνίας.

Προβλήματα στη λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος

Ο υπότροπος εγκληματίας ξαναγυρίζει στη φυλακή και περνάει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του εκεί. Αυτό αποδεικνύει ότι η φυλακή δεν μπορεί να επιτελέσει επιτυχώς το ρόλο της. **"Το καθεστώς της φυλάκισης αποτελεί μία κατάσταση αντικείμενη στην ίδια την ουσία της ανθρώπινης φύσης. Και η επιβολή αυτής της ανθρώπινης κατάστασης δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς καταπίεση και βιαιότητα, ακριβώς γιατί έρχεται σε αντίθεση με τις πιο μύχιες και ατράνταχτες παρορμήσεις για ελευθερία και αυτοπροσδιορισμό. Επομένως, η φυλακή είναι εξορισμού χώρος βίας και αναπαραγωγής της βίας".**

B.

Φίλιας

- Αν δεχτούμε ότι ο εγκληματίας δε γεννιέται, αλλά δημιουργείται μέσα στις ιδιαίτερες κοινωνικές συνθήκες της εποχής, τότε ο έγκλειστος πληρώνει ένα τίμημα για αδίκημα απέναντι στην κοινωνία, του οποίου τα αίτια βρίσκονται στην ίδια την κοινωνία. **«...Και γίνεται γιατί κάπου το άμεσο ή το ευρύτερο περιβάλλον του απέτυχε και αντί να τον συμφιλιώσει με τις αξίες και τους κανόνες, που ισχύουν σε μια κοινωνία, του δημιούργησε αισθήματα εχθρικά και επιθετικά, τον έκανε να αντιστέκεται και να μην επικοινωνεί με τον «ομαλό» συνάνθρωπό του...»**

B. Φίλιας

- Οδηγεί το άτομο στην αντίδραση, το κονιορτοποιεί και το εξαθλιώνει ως προσωπικότητα, καταρρακώνει τον ψυχισμό και τον αυτοσεβασμό του.

- Καλλιεργεί στην ψυχή του κατάδικου το μίσος για την κοινωνία.

Προϋποθέσεις για τη σωστή λειτουργία του σωφρονιστικού συστήματος

- «Τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση του εγκλήματος δεν πρέπει να είναι κατά του εγκληματούντος, αλλά υπέρ του, δηλ. να στοχεύουν στην αποκατάσταση του ως προσωπικότητας, όχι στην καταστροφή του». Πρέπει η ποινή να εξασφαλίζει όρους αναδιαπαιδαγώγησης του εγκληματία, να έχει δηλ. ανθρωπιστικό χαρακτήρα.

- «Η ανατοποθέτηση της προσωπικότητας αυτής σε μια βάση, που θα της επιτρέψει να λειτουργεί ομαλά, απαιτεί ένα έργο πολυσύνθετο, που σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να εκπληρώσει η φυλακή εφόσον η όλη της σύλληψη στηρίζεται στην ιδέα της ανταπόδοσης και της προστασίας της κοινωνίας από μια επικίνδυνη προσωπικότητα».

Β. Φίλιας

- « Η εργασία και η εξειδίκευση θα συμβάλλουν στην ταχύτερη κοινωνική ένταξη των αποφυλακισμένων, στη βελτίωση διαβίωσης των κρατουμένων, στον περιορισμό της εγκληματικότητας και κυρίως στη μείωση των φαινομένων υποτροπής».

Ν. Παρασκευόπουλος

- **Επαγγελματική κατάρτιση των κρατουμένων.**
- **Ανθρώπινοι όροι διαβίωσης** στις φυλακές (άριστες συνθήκες διατροφής, πλήρης ιατρική παρακολούθηση και περίθαλψη). Εξασφάλιση της ανθρώπινης μεταχείρισης και του σεβασμού της προσωπικότητας του κρατουμένου.
- **Εξειδικευμένο προσωπικό στην υπηρεσία σωφρονισμού (γιατροί, ψυχίατροι, κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί) του οποίου η δραστηριότητα θα αποβλέπει στη θετική ανασυγκρότηση της ζωής τους για τη ζωή.**
  - **Σεμινάρια επιμόρφωσης, πολιτιστικά προγράμματα, εκδηλώσεις, δραστηριότητες** - καλλιέργεια του ψυχικού κόσμου, εκτόνωση δημιουργικότητας, εσωτερικός εκπολιτισμός. (βιβλιοθήκες, γυμναστήρια, θέατρα, εργαστήρια, μαθήματα και διαλέξεις)
  - **Αναδιάρθρωση των κοινωνικών αντιλήψεων** και εξάλειψη των προκαταλήψεων που στιγματίζουν και περιθωριοποιούν τους πρώην κατάδικους και δυσχεραίνουν την επανένταξή τους στην κοινωνία.
  - **Επαφή με την οικογένεια.**
  - **Με την αποφυλάκιση δεν πρέπει να σταματά η σωφρονιστική διαδικασία:** εξασφάλιση εργασίας, συχνή παρακολούθηση από ψυχολόγους- κοινωνιολόγους.

ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ

Διατυπώνεται συχνά η άποψη ότι «η διάγκωση των φαινομένων βίας και εγκληματικότητας οφείλεται και στην τάση που ανιχνεύεται, στις σύγχρονες κοινωνίες, για κατάργηση της θανατικής ποινής».

Ο προβληματισμός γύρω από τη σκοπιμότητα αλλά και την ορθότητα ακόμα και τη συνταγματικότητα της θανατικής ποινής είναι πάντα επίκαιρος.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

1. Όταν αποδίδουμε την έξαρση της βίας και της εγκληματικότητας στην κατάργηση της θανατικής ποινής, σημαίνει ότι παραβλέπουμε τους ουσιαστικούς παράγοντες /τη γενεσιουργό αιτία και αναζητάμε την εύκολη λύση.
2. Άλλωστε σε χώρες όπου ισχύει η θανατική ποινή, δεν παρουσιάζεται θεαματική μείωση της εγκληματικότητας.
3. Το σωφρονιστικό σύστημα δεν αποβλέπει στην εκδίκηση αλλά στο σωφρονισμό, τη διόρθωση - επανένταξη - ανακοινωνικοποίηση του εγκληματία, ευκαιρία που του στερεί η άκαμπτη επιβολή της "εσχάτης των ποινών".
4. Η θανατική ποινή παραβιάζει τα βασικά δικαιώματα και την εδραίωση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης.
5. Η κοινωνία δεν έχει από ηθική και ανθρωπιστική άποψη το δικαίωμα να αφαιρεί ζωές. (η άκρα δικαιοσύνη είναι αδικία, *summus ius summa iniuria*).
6. Η θανατική ποινή (η βαναυσότητα της) προκαλεί το κοινό αίσθημα, εξάπτει το μίσος, το φανατισμό, σηματοδοτεί την ηθική καταρράκωση της κοινωνίας, αλλά αποδεικνύει και την ανικανότητα μιας κοινωνίας / κράτους να διατηρήσει την έννομη τάξη με πιο ήπια και προληπτικά μέτρα.
7. Η θανατική ποινή είναι ένας «εν ψυχρώ» και «εκ προμελέτης» φόνος που διαπράττει η πολιτεία.
8. Σε μια εποχή πολιτισμικής προόδου, η εκτέλεση της θανατικής ποινής, ακόμα και για το πιο συγερρό έγκλημα, αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων «η θανατική εκτέλεση αποτελεί τη μέγιστη φυσική και ηθική βλάβη που μπορεί να υποστεί ένα άτομο από την πολιτεία».
9. Στα ανελεύθερα καθεστώτα, γίνεται χρήση εκ μέρους της εξουσίας της θανατικής καταδίκης για τη δολοφονία - φυσική εξόντωση των αντιφρονούντων.

10. Δεν έχει αποδειχτεί η αποτρεπτική δύναμη της θανατικής ποινής.
11. Σε περίπτωση δικαστικής πλάνης δεν υπάρχουν τα περιθώρια επανόρθωσης του λάθους.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

α. Η θανατική ποινή δεν έρχεται σε αντίθεση με το κοινό αίσθημα. Η κοινή γνώμη επιθυμεί την καταδίκη σε θάνατο εγκληματιών που σκορπίζουν αφειδώς το θάνατο και μάλιστα με στυγερό τρόπο. Νιώθει ασφάλεια και ικανοποιείται το περί δικαίου αίσθημα μετά την επιβολή μιας τέτοιας ποινής.

β. Η ικανότητα της θανατικής ποινής ν' αποτρέψει στο μέλλον παρόμοια εγκλήματα, η αποτρεπτική της λειτουργία για την τέλεση παρόμοιων αποτρόπαιων πράξεων. Για τους επαγγελματίες εγκληματίες, η απειλή θανατικής ποινής έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα.

γ. Όσοι προβάλλουν τα ανεπανόρθωτο της θανατικής ποινής ως επιχείρημα για την κατάργηση της, προσπαθούν να εντυπωσιάσουν αλλά και να παραπλανήσουν, καθώς κάθε ποινή είναι ανεπανόρθωτη εκτός από τη χρηματική ποινή. Τα χρόνια της φυλακής δεν γυρίζουν πίσω ούτε οι ευκαιρίες που έχασε στη ζωή του. Εκείνο επομένως που απαιτείται στην επιβολή κάθε ποινής, πόσο μάλλον της θανατικής, είναι η έκδοση μη παραπλανημένων δικαστικών αποφάσεων.

δ. Το αν "επιτρέπεται" ή όχι η αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής, είναι θέμα μεταφυσικό και όχι θετικό (κοινωνικό- νομικό). Από μεταφυσική πλευρά, η ανθρώπινη ζωή είναι η μεγαλύτερη αξία. Από θετική - κοινωνική πλευρά και μάλιστα νομική, όμως, δεν εξετάζεται τι έχει μεγαλύτερη αξία αλλά τι προηγείται στην προστασία. Και αυτό που προηγείται είναι η αυτοπροστασία της κρατικής εξουσίας με την νομική προστασία των πολιτών και της ζωής τους.

ε. Αν η θανατική ποινή είναι αντισυνταγματική επειδή δεν σέβεται ως αξία τον άνθρωπο και παραβιάζει τα δικαιώματά του, τότε το ίδιο συμβαίνει και με την ισόβια κάθειρξη, την ισόβια δηλαδή στέρηση της προσωπικής ελευθερίας.

Ι. ΜΑΝΩΛΕΔΑΚΗ, «Γενική θεωρία του ποινικού δικαίου»

ΚΕΙΜΕΝΑ- ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Η Κατάργηση της θανατικής ποινής

Το ποινικό μας Δίκαιο εξακολουθούσε να προβλέπει τη θανατική ποινή για ορισμένα βαριά εγκλήματα κι έτσι να τη διατηρεί στο «οπλοστάσιο» των κυρώσεων του ως το 1993, οπότε ο τότε

υπουργός Δικαιοσύνης κατάργησε νομοθετικά το μέτρο. Αλλά και ως το 1993 καμιά θανατική καταδίκη δεν είχε εκτελεστεί στη χώρα μας από την εποχή της απαλλαγής της από την δικτατορία (1974), και σωστά, για λόγους πολλούς.

Πρώτον, η θανάτωση ενός ανθρώπου δεν μπορεί λογικά και ουσιαστικά να συνιστά ποινή στο πλαίσιο του σύγχρονου Ποινικού Δικαίου, που με τις κυρώσεις του επιδιώκει αποκλειστικά την πραγμάτωση κοινωνικών σκοπών. Μια ποινή επομένως που καταστρέφει την ανθρώπινη ζωή, παύει να είναι κοινωνικό μέτρο και συνιστά ανεπίτρεπτη για την κοινωνική φύση του δικαίου ανάμιξη του σε ξένο απ' αυτό το χώρο, δηλαδή ανεπίτρεπτη «μετάβαση σε άλλο είδος», συγκεκριμένα εμπλοκή του στο χώρο του μεταφυσικού ερωτήματος για το νόημα της ζωής και του θανάτου. Αυτό, δηλαδή που κάνει ο δράστης ανθρωποκτονίας και που συνιστά ακριβώς τη βαθύτερη ουσία του εγκληματικού χαρακτήρα της συμπεριφοράς του, ότι δηλαδή περιφρονεί για λόγους εγκόσμιους το νόημα της ανθρώπινης ζωής και θανατώνει, δεν επιτρέπεται να το διαπραττει και η ίδια η κοινωνία με το δίκαιό της και να το αποκαλεί ποινή.

Δεύτερον, από τη σκοπιά της ειδικής πρόληψης, που επιδιώκεται πρωταρχικά με την άσκηση συγκρατητικής επίδρασης και σωφρονισμού πάνω σε εκείνον που έχει ήδη εγκληματίσει για να μην υποτροπιάσει, η θανατική ποινή αποτελεί καθαρό παραλογισμό. Γιατί η άσκηση αυτής της επίδρασης προϋποθέτει βέβαια τη φυσική ύπαρξη του ανθρώπου, που η θανατική ποινή την καταστρέφει.

Από τη σκοπιά πάλι της γενικής πρόληψης, της συγκράτησης τρίτων από την τέλεση εγκλημάτων με τον παραδειγματισμό, η αποτελεσματικότητα της θανατικής ποινής έχει αποδειχθεί και στατιστικά ανύπαρκτη. Και αυτό συμβαίνει, γιατί ο δράστης που τελεί τα βαριά εγκλήματα για τα οποία προβλέπεται η θανατική ποινή, είτε τα διαπραττει με μεγάλη ψυχρότητα, «επαγγελματικά» - και τότε εκείνο που σταθμίζει είναι οι πρακτικές πιθανότητες διαφυγής του και όχι το είδος της ποινής που προβλέπεται από για την πράξη του - , είτε τέλος είναι πρόσωπο τόσο καθυστερημένο πνευματικά, ώστε να μην είναι σε θέση να σταθμίσει σοβαρά τις συνέπειες της πράξης του. Αντίθετα, η ύπαρξη της θανατικής ποινής και η εκτέλεσή της, που με όποιο τρόπο κι αν γίνεται, συνιστά μια από τις πιο βάρβαρες εκδηλώσεις της ανθρώπινης κοινωνίας, έχει διαπιστωθεί ότι όχι μόνο δεν ενισχύει το γενικό πνεύμα σεβασμού προς την ανθρώπινη ζωή, αλλά απεναντίας το υποσκάπτει. Γιατί καλλιεργεί στην κοινή γνώμη, με το εντυπωσιακό παράδειγμα της πολιτείας, μια νοοτροπία που σχετικοποιεί την ηθική αξία της ανθρώπινης ζωής.

Η θανατική ποινή, επίσης, είναι απαράδεκτη και γιατί είναι ριζικά αντίθετη προς τη φύση της δημοκρατικής πολιτείας. Ο φαθύτερος κατά τη γνώμη μου, λόγος της επιμονής στη διατήρηση της θανατικής ποινής είναι ότι η ποινή αυτή αποτελεί την πιο δραστική επίδειξη της δύναμης της κρατικής εξουσίας. Με την ύπαρξη δηλαδή της ποινής αυτής το κράτος προβάλλει με τον πιο εντυπωσιακό τρόπο την ικανότητα του να ξεπερνά ηθικούς δισταγμούς, ανθρωπιστικά αιτήματα και «λεπτολόγες» επιστημονικές διαπιστώσεις, όταν πρόκειται να εξυπηρετηθούν οι σκοπιμότητες του. Έτσι η διατήρηση της θανατικής ποινής θεωρείται - έστω και πάντα συνειδητά - ότι στηρίζει και ενισχύει την αυθεντία της κρατικής εξουσίας και την ικανότητα επιβολής της. Αυτό όμως σημαίνει ότι η κρατική αυθεντία στηρίζεται στο φόβο των ατόμων μπροστά στην ωμή δύναμη του κράτους κι έτσι πάνω σ' ένα θελημένο χάσμα ανάμεσα στην εξουσία και στο λαό.

Μια τέτοια στήριξη όμως της κρατικής αυθεντίας είναι βασικά αντίθετη προς τη φύση της δημοκρατικής πολιτείας. Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και η άσκηση της δημοκρατικής πολιτείας. Η προστασία της αξίας του ανθρώπου και η άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων προϋποθέτουν λογικά και πρακτικά τη φυσική του ύπαρξη. Αυτό όμως το «δικαίωμα στη ζωή» και την αξία του ανθρώπου που αυτό στηρίζει, προσβάλλει η θανατική ποινή. Η νομοθετική επομένως πρόβλεψη της ποινής αυτής είναι αντίθετη προς την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας που συνίσταται στο σεβασμό και στην προστασία της αξίας του ανθρώπου. Γι' αυτό το λόγο η θανατική ποινή είναι αντισυνταγματική.

(Γ.Α. Μαγκάκης)

Ασκήσεις

1. Να γίνει η περίληψη του κειμένου (150 περίπου λέξεις).
2. Να σημειώσετε τα επιχειρήματα του συγγραφέα για την καταδίκη της θανατικής ποινής.
3. Ο Ιταλός ποινολόγος Τσεζάρε Μπεκαρία, εκπρόσωπος του Ευρωπαϊκού διαφωτισμού, υποστήριζε ότι *"σκοπός της ποινής δεν είναι η εκδίκηση αλλά ο σωφρονισμός του δράστη, επομένως πρέπει να επιλέγεται όχι η πιο εξοντωτική ποινή, αλλά εκείνη που θα έχει το διαρκέστερο αποτέλεσμα στη σκέψη και τη βούληση του δράστη"*. Να εντοπίσετε τις ομοιότητες συγκεκριμένων επιχειρημάτων του συγγραφέα με την αρχή αυτή του Μπεκαρία.
4. Να βρεθούν τα αντώνυμα των υπογραμμισμένων λέξεων στις ακόλουθες φράσεις του κειμένου.

α) κοινωνικό μέτρο

β) λογική σύλληψη

γ) αποτελεσματικότητα της θανατικής ποινής

δ) ενισχύεται η αυθεντία της κρατικής εξουσίας

5. Να βρείτε τα συνθετικά μέρη των παρακάτω λέξεων και να δώσετε τη σημασία τους μέσα από φράσεις. Σε ποια γλωσσική ποικιλία εντάσσονται οι λέξεις αυτές; *ανθρωποκτονία, νομοθεσία, αντισυνταγματικό.*
6. Να επισημάνετε τον τρόπο σύνδεσης των παραγράφων 2 έως 5 του κειμένου καθώς και το είδος των παραγράφων αυτών σε σχέση με την οργάνωση και την ανάπτυξη τους.
7. Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις του συγγραφέα για τη θανατική ποινή, να γράψετε ένα κείμενο (400-500 λέξεις) για το νόημα της θανατικής ποινής και την αντιμετώπιση που πρέπει να υπηρετεί η ποινή, στη μορφή και τα χαρακτηριστικά της, τις συνθήκες κράτησης και τα δικαιώματα των φυλακισμένων. Να βρείτε και να καταγράψετε επιπλέον επιχειρήματα (πέρα από αυτά του Μαγκάκη) κατά της θανατικής ποινής από το παρακάτω άρθρο.

Καταδίκη της θανατικής ποινής

Ο δικαϊκός μας πολιτισμός έχει στιγματίσει ηθικά και απαρνηθεί θεσμικά τα βασανιστήρια ως μέθοδο ανάκρισης υπόπτων και σωφρονισμού ενόχων. Κανείς από μας ή σχεδόν κανείς δεν θα δεχόταν ότι ο βασανισμός ενός ανθρώπου, ακόμη και του πιο στυγερού δολοφόνου ή ενός πωρωμένου εμπόρου ναρκωτικών, θα μπορούσε να δικαιολογηθεί ηθικά ως νόμιμο μέσο για την επίτευξη ενός επιθυμητού σκοπού, όπως για παράδειγμα η ομολογία ενός δράστη ή η αποκάλυψη ενός μεγάλου κυκλώματος διακίνησης ναρκωτικών.

Κι αν η προοπτική επίτευξης ενός επιθυμητού αποτελέσματος μοιάζει να κατεβάξει κάπως το επίπεδο της ανοχής μας από μία τέτοια ηθική παρασπονδία, η υποβολή ενός υπόπτου ή και ενόχου σε βασανιστήρια για λόγους αντεκδίκησης και μόνον, σε βαθμό που θα γινόταν γνωστή, θα προσέκρουε σε καθολική αντίδραση. Μια τέτοια πράξη είναι και τη θεωρούμε βάρβαρη. Τι είναι λοιπόν, αυτό που διαφοροποιεί την κρίση μας ως προς τη θανατική ποινή;

Για την υποστήριξη της θανατικής ποινής θα μπορούσε κανείς να αναζητήσει λόγους σε δύο κατευθύνσεις. Υπόθεση Α: Η απειλή και εφαρμογή της ποινής του θανάτου για ορισμένα βαρύτατα αδικήματα μειώνει το ποσοστό διάπραξης των αδικημάτων αυτών. Υπόθεση Β: Ορισμένα εγκλήματα είναι τόσο στυγερά και προδίδουν τέτοια ηθική πάρωση, ώστε η μόνη αντιμετώπιση που αξίζουν να έχουν οι δράστες τους είναι η ποινή του θανάτου. Πόσο ευσταθούν όμως οι δύο αυτές υποθέσεις;

Όσοι υποστηρίζουν την ποινή του θανάτου έχουν τη τάση να αποδίδουν στους πολέμιους της έναν εξωπραγματικό ουμανισμό, δηλαδή καλοσύνη και αφέλεια, ενώ για τους εαυτούς τους επιφυλάσσουν την ιδιότητα του ρεαλιστή ή του πραγματιστή. Μπορεί όμως η πραγματικότητα να μιλήσει από μόνη της και αν ναι, τι θα μας πει στα αλήθεια; Αν για παράδειγμα δεχτούμε ένα από τα στατιστικά δεδομένα που λέει ότι ένας στους 100 δολοφόνους που θα αποφυλακιστούν θα επαναλάβει κάποια στιγμή την πράξη του, τότε ποιο είναι το συμπέρασμα μας; Ότι η ζωή ενός αθώου θύματος βαραίνει περισσότερο από τη ζωή των 99 υπόδικων που δεν επρόκειτο να υποτροπιάσουν μετά την έκτιση της ποινής τους!! Τα στατιστικά λοιπόν, δεδομένα στερούνται νοήματος δίχως τη σωστή αξιολόγηση τους.

Αλλά και αν λάβουμε σοβαρά υπόψη μας τα στατιστικά δεδομένα, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των ΗΠΑ, όπου η οι θανατικές καταδίκες είναι συχνό φαινόμενο και έχουν μάλιστα και τη συγκατάθεση ενός υψηλού ποσοστού του πληθυσμού. Το οξύμωρο είναι ότι επιστημονικές έρευνες που έχουν γίνει επί μία δεκαετία κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι είναι μύθος πως η θανατική ποινή έχει αποτρεπτικά αποτελέσματα ως προς τη διάπραξη ανθρωποκτονιών.

Όσο όμως φρικτό κι αν είναι το έγκλημα και στυγερός ο δολοφόνος, τι είναι αυτό που μας νομιμοποιεί στο να πιστεύουμε ότι ακόμη και οι αθλιότεροι και ειδεχθέστεροι δολοφόνοι αξίζουν το θάνατο; Το «κακό», η αδικία, το έγκλημα, η βαθιά ανηθικότητα μπορεί να προκαλούν δικαιολογημένη αποστροφή και να ερεθίζουν τα εκδικητικά μας αντανεκλαστικά, δεν νομιμοποιούν όμως ηθικά την ανταπόδοση. Θέλουμε αλήθεια να ανακουφίσουμε την κοινωνία εθίζοντας την στο να ρίχνει αλάτι στις πληγές της;

Δεν καταλαβαίνουμε ότι έτσι η θανατική ποινή αποτελεί μια αίσχιστη μορφή συλλογικής διαπαιδαγώγησης;

Πρέπει ακόμη να τονιστεί ότι εκείνος που εκτελείται συχνά καταδικάζεται όχι μόνο διέπρωξε, αλλά και για την ταξική και εθνική του προέλευση, τα οικονομικά του μέσα ή τις πολιτικές απόψεις του. Η θανατική ποινή εφαρμόζεται κυρίως στις οικονομικά ασθενέστερες τάξεις, τις μειονότητες και τους μετανάστες. Το ποιος ζει και το ποιος τελικά πεθαίνει μπορεί να καθοριστεί από παράγοντες που δεν συνδέονται άμεσα με την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορούμενου. Τέτοιοι παράγοντες είναι ενδεχόμενα σφάλματα, η έλλειψη πείρας του συνηγόρου υπεράσπισης, η εκ των υστέρων ανακάλυψη κάποιου λάθους από την πλευρά της αστυνομίας, των δικτυικών αρχών ή του ίδιου του δικαστή, η επιρροή της κοινής γνώμης, η οικονομική δυνατότητα του κατηγορούμενου για σωστή νομική εκπροσώπηση.

Είναι καιρός λοιπόν, να δούμε ότι και η θανατική ποινή είναι εξίσου κακός τρόπος χειρισμού και αντιμετώπισης ανθρώπινων όντων. Επιβάλλοντας μια πολιτεία τη θανατική ποινή, μεταχειρίζεται ανθρώπινα όντα ως πράγματα προτού τα καταστήσει πράγματα μισά για πάντα.

Διασκευή και συρραφή άρθρων από τις εφημερίδες «Το Βήμα» και «Ελευθεροτυπία».

✓ Να σχολιάσετε τις παρακάτω απόψεις (σε 80 - 100 λέξεις):

α) *«Εάν αποδείξω ότι η ποινή δεν είναι ούτε χρησιμη ούτε αναγκαία, θα πραγματοποιήσω το θρίαμβο της υπόθεσής της ανθρωπότητας».*
Τζεζάρε Μπεκαρία

β) *«Το να ορίζουμε ότι ένας άνθρωπος πρέπει να πλήττεται με την οριστική τιμωρία είναι σαν να αποφασίζουμε ότι αυτός ο άνθρωπος δεν έχει πλέον καμία ευκαιρία να επανορθώσει. Το να διατυπώνουμε την οριστική κρίση πριν από το θάνατο, το να διαταράσσουμε το κλείσιμο των λογαριασμών όταν ο πιστωτής είναι ακόμη ζωντανός, αυτό δεν ανήκει στη δικαιοδοσία κανενός ανθρώπου. Σε αυτό το όριο, τουλάχιστον, όποιος κρίνει απόλυτα, καταδικάζεται απόλυτα».*

Αλμπέρ Καμύ

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Παιδεία νοείται ως η ηθικοπνευματική επένδυση του ατόμου που αποσκοπεί στην ολοκλήρωση του. Είναι το σύνολο των ενεργειών με τις οποίες ο άνθρωπος κατακτά την πνευματική, ηθική και κοινωνική του ολοκλήρωση. Η παιδεία αποτελεί τη βαθύτερη εσωτερική καλλιέργεια του ανθρώπου.

Ετυμολογία	Η παιδεία προέρχεται από το ρ. <i>παιδεύω</i> : ανατρέφω το παιδί, διδάσκω.
Συνώνυμα	Εκπαίδευση, μάθηση, μόρφωση, αγωγή, καλλιέργεια, κουλτούρα κ. α.

Η παιδεία αποτελεί κατάκτηση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος. Απαντάται ως όρος στον Αισχύλο, στον Επιτάφιο του Θουκυδίδη, στους "Νόμους" του Πλάτωνα. Η παιδεία για τους Αρχαίους Έλληνες αποτέλεσε την προσπάθεια διαμόρφωσης ανθρώπων που θα επιδείκνυαν πίστη και προσήλωση στα ιδανικά της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης, της φιλοπατρίας.

- Παιδεία είναι η πνευματική και ηθική αγωγή των νέων η διάπλαση των διανοητικών δυνάμεων και του χαρακτήρα, ιδιαίτερα με την παροχή συστηματικής μόρφωσης στα σχολεία και στα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, UNESCO

- Η Παιδεία είναι το κληροδοτούμενο από γενιά σε γενιά κεφάλαιο των πνευματικών αγαθών, που μετασχηματίζεται μέσα στην ιστορία, με τον ατομικό και συλλογικό μόχθο του ανθρώπου.

Ε. Παπανούτσος

- Η Παιδεία μπορεί να οριστεί ως διαδικασία κοινωνικοποίησης μέσα από τις διάφορες μορφές επικοινωνίας, δηλαδή μέσα από τη διαλεκτική του ατόμου και του περιβάλλοντος.

Κ. Μπαλάσκα

- Παιδεία είναι η σκόπιμη κοινωνική λειτουργία, με την οποία ο άνθρωπος μεταδίδει στον άνθρωπο την υλική, πνευματική, ηθική και πολιτιστική κληρονομιά και καλλιεργεί στους νέους όλες εκείνες τις δημιουργικές και πνευματικές ικανότητες, με τις οποίες θα διευρύνουν, θα βελτιώσουν και θα πλουτίσουν τα επιτεύγματα των προηγούμενων γενεών.

Από το θεμέλιο στην Έκθεση Ιδεών.

ΑΓΩΓΗ

Ο όρος αγωγή, από το ρήμα **άγω** (= οδηγώ) δηλώνει τη διαδικασία σύμφωνα με την οποία παρέχεται βοήθεια σε κάποιον για να φτάσει κάπου, να επιτύχει τους στόχους του. Πιο συγκεκριμένα **είναι το σύνολο των ενεργειών με τις οποίες ο άνθρωπος**, ξεπερνώντας το στάδιο της απλής φυσικής και βιολογικής ύπαρξης, **φτάνει στην ψυχοσωματική του ωριμότητα και την πνευματική του τελείωση.**

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η θεσμοθετημένη μορφή Παιδείας που αποβλέπει μέσα από τη συστηματική διδασκαλία στην παροχή γνώσεων (θεωρητικών ή πρακτικών) και στην υιοθέτηση συγκεκριμένων αρχών, αξιών, προτύπων ανάλογα με τα δεδομένα της εκάστοτε χωροχρονικής πραγματικότητας μέσα στην οποία λειτουργεί.

Η εκπαίδευση αναφέρεται συνήθως στην αγωγή και τη μόρφωση που λαμβάνει κανείς στα σχολεία κάθε βαθμίδας και το αντίκρουσμα της είναι ανάλογο με τα τυπικά προσόντα που αποκτά κάποιος από τη φοίτηση του σ' αυτά τα σχολεία (πτυχίο - ενδεικτικό - απολυτήριο).

ΦΟΡΕΙΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ

1. Οικογένεια.
2. Σχολείο - Εκπαιδευτικό σύστημα.
3. Πολιτικά οργανωμένη κοινωνία (καθημερινή ζωή, πολιτική διαδικασία, λειτουργία θεσμών, γενικά αποδεκτός κώδικας κοινωνικής συμπεριφοράς, περιρρέουσα ατμόσφαιρα).
4. Μέσα μαζικής ενημέρωσης (ιδεολογικός μηχανισμός).
5. Στενό περιβάλλον (φίλοι - συνεργάτες - συνάδελφοι – συμμαθητές).
6. Πολιτιστικό περιβάλλον - Πολιτιστικές εκδηλώσεις - Επαφή με το χώρο της Τέχνης σε συνδυασμό με την αξιοποίηση του **ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.**

Το σχολείο αποτελεί μια συγκεκριμένη έκφανση της παιδείας, ανήκει στους συστηματικούς φορείς αγωγής.

ΣΧΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

α) Η Παιδεία είναι, αρχικά, ευρύτερη έννοια από την εκπαίδευση, εφόσον η τελευταία αποτελεί έναν από τους πολλούς θεσμούς στα πλαίσια των οποίων συντελείται η πνευματική καλλιέργεια του ατόμου με άλλα λόγια, η εκπαίδευση αποτελεί τη θεσμική έκφραση της παιδείας.

β) Η Παιδεία συνιστά " δια βίου υπόθεση ", εφόσον εκτυλίσσεται σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, χωρίς να περιορίζεται και να εξαντλείται σε μια ορισμένη χρονική περίοδο αντίθετα, η εκπαίδευση έχει ορισμένη διάρκεια και ολοκληρώνεται στα πρώτα στάδια της ζωής του ανθρώπου.

γ) Η Παιδεία περιλαμβάνει συστηματικές αλλά και απρογραμμάτιστες επιρροές, μπορεί να είναι αποτέλεσμα προσωπικής προσπάθειας αλλά και επενέργειας από άλλα πρόσωπα, παρουσιάζει μόνιμο αλλά και τυχαίο χαρακτήρα. Αντίθετα, η εκπαίδευση εμφανίζει συστηματικό και προγραμματισμένο χαρακτήρα και σε ελάχιστο βαθμό είναι αποτέλεσμα αυτόβουλης ή πρωτόβουλης δράσης.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

- Προσφέρει πνευματική καλλιέργεια, διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες των ανθρώπων, απαλλάσσει από προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες.
- Απελευθερώνει τις δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου, τον βοηθά να εκφραστεί απρόσκοπτα.
- Η παιδεία συμβάλλει στην ηθική πρόοδο των ατόμων και των κοινωνιών, ο άνθρωπος εμβαθύνει σε βασικές ηθικές αξίες, συνειδητοποιεί την αξία της αυτογνωσίας.
- Δημιουργεί πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, καλλιεργώντας τα ψυχικά χαρίσματα που υπάρχουν "δυνάμει" σε κάθε ανθρώπινη ύπαρξη.
- Με την παιδεία το άτομο αποκτά κοινωνικότητα, πιστεύει στον κοινωνικό του προορισμό, συνυπάρχει, συνεργάζεται ειρηνικά και αποδοτικά με τους άλλους.
- Καλλιεργεί το δημοκρατικό φρόνημα, ενδυναμώνει την πίστη στην αξία των δημοκρατικών θεσμών, που συμβάλλουν στη θεμελίωση και διεύρυνση της δημοκρατίας.
- Είναι γενικά αποδεκτό ότι ο χαρακτήρας και το περιεχόμενο της παιδείας καθορίζονται ανάλογα με τις επιδιώξεις και τους στόχους κάθε εποχής.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Βασικός στόχος όλων των φορέων της Παιδείας και της αγωγής είναι η **πολύπλευρη μόρφωση** του ανθρώπου ώστε να εξελιχθεί αυτός σε ανεξάρτητη, υπεύθυνη και ολοκληρωμένη προσωπικότητα, εφοδιασμένη με όλα τα στοιχεία για την αντιμετώπιση κάθε απαίτησης της ζωής.

Αναλυτικότερα η παιδεία αποβλέπει:

A. Στην πνευματική καλλιέργεια του ατόμου η οποία συνίσταται:

- α. στην **απόκτηση πολύπλευρης γνώσης** (εννοείται τόσο η **ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ** όσο και η **ΕΤΕΡΟΓΝΩΣΙΑ**).
- β. στην **ανάπτυξη των νοητικών του δυνάμεων** (κρίση, μνήμη, αντίληψη, δημιουργική φαντασία, λογικός προβληματισμός, αφαιρετική ικανότητα).
- γ. στην **αποκρυστάλλωση ιδεολογίας** και στη **διαμόρφωση αξιολογικών κριτηρίων**.
- δ. **στη συναίσθηση ευθύνης** του ατόμου τόσο απέναντι στον εαυτό του όσο και απέναντι στους άλλους.
- ε. στην **απόκτηση αισθητικού κριτηρίου** δηλ. στην ικανότητα του ατόμου να εκτιμά το ωραίο, να διαχωρίζει το ποιοτικό από το μη ποιοτικό, να αναγνωρίζει το γνήσιο και το αληθινό.
- στ. στον **πολλαπλασιασμό** και στην **ποιότητα των ενδιαφερόντων του**.
- ζ. στην **ενασχόληση με τα Γράμματα και τις Τέχνες**.

B. Στην ψυχική/ ηθική καλλιέργεια του ατόμου. Αυτή συνίσταται:

- α. Στη διαμόρφωση ανθρώπων με **ΗΘΟΣ** δηλ. **ηθικών χαρακτήρων** (γνωρίσματα ηθικού χαρακτήρα: ειλικρίνεια, εντιμότητα, ανδισιότητα, συνέπεια, ακεραιότητα, αυταπάρνηση, αλτρουισμός, ανθρωπιά, σεβασμός, αξιοπρέπεια κ.τ.λ.) που οικειώνονται τις ηθικές αξίες και τις μετουσιώνουν σε τρόπο ζωής.
- β. Στην ανάπτυξη **συναισθημάτων και ευαισθησίας**.
- γ. Στην καλλιέργεια των **ψυχικών δυνάμεων και τάσεων** (δυναμισμός, ψυχικό σθένος, επιμονή, υπομονή, θάρρος, ανωμιστικότητα, αποφασιστικότητα, αυτοκυριαρχία κ.τ.λ.).
- δ. Στην **κατάκτηση της ηθικής ελευθερίας και ευθύνης** δηλ. της δυνατότητας του ατόμου να διαμορφώνει ηθική συνείδηση (αρχές, αξίες, αξιολογικό ηθικό σύστημα).

Γ. Στην κοινωνικοποίηση του ατόμου:**Κοινωνικοποίηση σημαίνει:**

α. Εσωτερίκευση των κοινωνικών κανόνων, αρχών, αξιών, προτύπων δηλ. γνώση, αποδοχή, αφομοίωση αυτών, δραστηριοποίηση σύμφωνα μ' αυτά.

β. Προτεραιότητα **του κοινωνικού συμφέροντος** έναντι του ατομικού.

γ. Ενδιαφέρον για τα κοινωνικά δρώμενα .

δ. Ανάπτυξη **κοινωνικών** αξιών, πνεύμα συνεργασίας, συλλογικότητας, αλληλεγγύης, ομοψυχίας, αλληλεγγύης κτλ.).

ε. Προσφορά στο κοινωνικό σύνολο.

Ειδικότερα η παιδεία στοχεύει στην ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ δηλ. στη διαμόρφωση πολιτών με:

α. δημοκρατικό φρόνημα

β. ενεργητική συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες.

γ. ικανότητα άσκησης κριτικής και διαλόγου.

δ. συναίσθηση και εκπλήρωση των καθηκόντων τους (άσκηση "εκλέγειν και εκλέγεσθαι").

ε. δυνατότητα περιφρούρησης των κάθε λογής δικαιωμάτων τους (ελευθερία, ισοτιμία, κοινωνική δικαιοσύνη, αξιοκρατία, αξιοπρέπεια, παιδεία, εργασία κτλ.).

στ. σεβασμό στους δημοκρατικούς θεσμούς.

Δ. Στην καλλιέργεια της πολιτιστικής συνείδησης:**Συνίσταται στην:**

α. ιστοριογνωσία (οδηγεί στη σφυρηλάτηση της ιστορικής μνήμης).

β. γόνιμη επαφή με το παρελθόν, τις ρίζες.

γ. διαμόρφωση σωστής στάσης **απέναντι στις παραδοσιακές αξίες** (γόνιμος συγκερασμός παλαιών και νέων στοιχείων μέσα από κριτική αξιολόγηση).

δ. ανάπτυξη του **ενδιαφέροντος για τα πολιτιστικά στοιχεία** των άλλων λαών και στη δημιουργική ενσωμάτωση ορισμένων απ' αυτά στο δικό του πολιτισμό.

ε. καλλιέργεια της **εθνικής** (όχι εθνικιστικής) **συνείδησης.**

στ. διάθεση για **κατανόηση των άλλων λαών** καθώς και για **φιλία και συνεργασία** μαζί τους.

Ε. Στην επαγγελματική αποκατάσταση του νέου, προσφέρει:

α. ειδική γνώση, κατάρτιση σε συγκεκριμένο αντικείμενο (εξειδίκευση).

β. Επαγγελματικό προσανατολισμό (Αυτογνωσία - Γνωστοποίηση επαγγελμάτων- Ενημέρωση για τις ιδιαιτερότητες του καθενός - Προβλέψεις για την αγορά εργασίας- Στήριξη του νέου στην προσπάθεια του να εγκλιματισθεί και να αποδώσει στο επάγγελμά του].

Εύλογα η παιδεία θεωρείται ανθρωπιστική λειτουργία καθώς διαμορφώνει πολύπλευρα τον Άνθρωπο, τον βοηθά ν' αποκτήσει συνείδηση της ύπαρξης του τον καθοδηγεί στην αυτοπραγμάτωση, στην ολοκλήρωση του.

Η Παιδεία δεν είναι καλλιέργεια απλώς μιας δεξιότητας, οποδήποτε κι αν είναι αξιόλογη, αλλά μια καθολική καλλιέργεια της σκέψης και της ψυχής, που αυτή μόνο δίνει ποιότητα, σταθερό έρμα και δημιουργικότητα στον άνθρωπο. Αυτή πλάθει τον άνθρωπο από τη ρίζα του και γι ' αυτό σωστά λέγεται "ανθρωπιστική παιδεία".

Κ. Τσάτσος

Χαρακτηριστικά της σύγχρονης εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση που αποτελεί το δυναμικότερο φορέα της παιδείας, **ως θεσμός, αναπροσαρμόζεται και επαναπροσδιορίζει** τους στόχους και το πλαίσιο λειτουργίας της ανάλογα με τις ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τις απαιτήσεις της εκάστοτε χωροχρονικής πραγματικότητας.

Η σύγχρονη κοινωνία είναι ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΚΗ με αποτέλεσμα και η εκπαίδευση να αποκτά ανάλογο χαρακτήρα.

Πιο συγκεκριμένα η Τεχνοκρατική εκπαίδευση:

- Προσδίδει γνώση ειδική και όχι πολύπλευρη.
- Αντιμετωπίζει το άτομο σαν παραγωγική μονάδα και όχι σαν πολύπλευρη οντότητα.
- Εξυπηρετεί στόχους τεχνοοικονομικούς και όχι ανθρωπιστικούς.
- Συγγέεται άμεσα με τους διάφορους τομείς της παραγωγής και όχι με τον ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό χώρο.

Προβλήματα που έχουν προκύψει από αυτή τη μορφή εκπαίδευσης:

α. Πνευματική μονομέρεια - Διαμόρφωση μονοδιάστατου, μονολιθικού, ανθρώπου χωρίς ευρύτητα οριζόντων και προσωπική άποψη για τα πράγματα.

β. Εμπορευματοποίηση της γνώσης: Χρησιμοθηρική και ωφελμιστική αντιμετώπιση της γνώσης - Η γνώση έχει χρηστικό αντίκρουσμα.

γ. Υποχώρηση της κοινωνικότητας - Ανταγωνιστικότητα - Ατομικισμός - Έλλειψη πνεύματος συνεργασίας και άμιλλας, διαλόγου και συλλογικότητας.

δ. Αποστασιοποίηση από την υγιή πολιτική δραστηριότητα: Κομματικοποίηση / Φανατισμός / Δογματισμός ή Αδιαφορία / Αδράνεια / Παθητικότητα.

ε. Απευαισθητοποίηση - Συναισθηματική πτώχευση - Άρνηση της ηθικής.

στ. Αποσύνδεση από τις ρίζες και την παράδοση.

Οι αλλαγές που έχουν συμβεί σήμερα, επιβάλλουν αλλαγές και στην παιδεία:**α) Αλλαγές στην οικονομία:**

- νέες τεχνολογίες- αύξηση των γνώσεων

- εξάπλωση της πληροφορικής και των Η. Υ.

- απαιτείται σήμερα ευέλικτη εξειδίκευση.

β) Αλλαγές στην κοινωνία:

- διεθνοποιημένα πρότυπα συμπεριφοράς, διαπλοκή εθνικών και διεθνικών στοιχείων.

- ραγδαία εξάπλωση των Μ.Μ.Ε.

- ανεργία

- οικολογικές καταστροφές

- όξυνση φαινομένων κοινωνικής παθογένειας.

γ) Αλλαγές στις αξίες της ζωής:

- ρευσιμότητα αξιών, ανταγωνισμός, ατομικισμός, ωφελμισμός// κυριαρχία υλιστικών προτύπων.

Προϋποθέσεις για μια σύγχρονη εκπαίδευση:

- Εκπαιδευτική με υψηλή επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση.

- Σύγχρονο περιεχόμενο σπουδών, κατάλληλα βιβλία.
- Δημοκρατική εκπαίδευση.
- Ίσες ευκαιρίες στη μόρφωση (δωρεάν Παιδεία).
- Αντικειμενική και αδιάβλητη αξιολόγηση διδασκομένων και διδασκόντων.

ΜΟΡΦΩΣΗ

Κείμενο

Η λέξη μόρφωση παράγεται από το ρήμα μορφώνω, που σημαίνει δίνω μορφή, σχήμα σε κάτι. Μεταφορικά σημαίνει προάγω κάποιον πνευματικά, ψυχικά και ηθικά.

Η έννοια της μόρφωσης έχει μεγάλη σημασία και αποτελεί βάση της αγωγής, από την έννοια της θα εξαρτηθεί ο σκοπός της παιδευτικής ενέργειας και η επιλογή των μορφωτικών αγαθών. Η μόρφωση, όπως και η αγωγή, περιορίζεται μόνο στον άνθρωπο και περιορίζεται σε όλη τη ζωή του. Μόνο ο άνθρωπος είναι προικισμένος με την ικανότητα να συμμετέχει στη λειτουργία της μόρφωσης. Τα ζώα απλώς δαμάζονται, τιθασεύονται, αλλά δε διαπαιδαγωγούνται.

Η μόρφωση αναφέρεται: α) στην ενέργεια, που αποβλέπει στην εσωτερική καλλιέργεια του ανθρώπου, με απώτερο σκοπό να του δώσει μια ορισμένη **"μορφή"**, και β) στο αποτέλεσμα που φέρνει η ενέργεια αυτή, δηλαδή στην εσωτερική μορφή του που διαπλάστηκε. Αν και οι όροι **"αγωγή"** και **"μόρφωση"** χρησιμοποιούνται συνήθως με την ίδια έννοια, όμως οι έννοιες τους δεν ταυτίζονται.

Η αγωγή αναφέρεται σε εξωτερικές σχέσεις και στη συμπεριφορά του ανθρώπου στο περιβάλλον, δηλαδή στους τρόπους του και στη στάση του απέναντι στους συνανθρώπους του, με τους οποίους έρχεται σε επικοινωνία, και αποβλέπει στην προσωπική ουσία, ενώ η **"μόρφωση"** αναφέρεται στην ψυχική καλλιέργεια, την ικανότητα να χρησιμοποιεί τις ψυχικές του δυνάμεις και να παίρνει θέση στα προβλήματα της ζωής και κυρίως της πολιτιστικής δράσης και δημιουργίας, και αποβλέπει στον κόσμο των αξιών.

Αληθινή μόρφωση δεν είναι τίποτε άλλο παρά να προσλάβει η ψυχοσωματική ολότητα του ανθρώπου τη μορφή που αρμόζει σε αυτόν. Για έναν τέτοιο άνθρωπο θα έλεγε ο Μένανδρος **"ως χαρίεν έστ' άνθρωπος όταν άνθρωπος ή"**. Αλλά ο άνθρωπος δεν είναι δυνατόν να γίνει αληθινός άνθρωπος, αν δεν αναπτύξει κάθε αληθινά ανθρώπινο στοιχείο που υπάρχει μέσα του. Και το αληθινά ανθρώπινο, εκείνο που συνιστά την ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου, την οντολογική και ποιοτική υπεροχή του απέναντι σε όλα τα άλλα όντα, είναι ότι ο άνθρωπος είναι αξιολογική ύπαρξη και έχει σταθερό προσανατολισμό προς το βασίλειο των αξιών. Γι' αυτό, για να μορφωθεί ο άνθρωπος, πραγματικά και να γίνει άρτιος και ολοκληρωμένος, πρέπει να ικανοποιηθούν αρμονικά όλες οι αξιολογικές τάσεις και προδιαθέσεις της ψυχής του με τη βίωση και πραγματοποίηση εκ μέρους των αντίστοιχων αξιών.

Η αληθινή μόρφωση ευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου ,ανεβάζει τα ενδιαφέροντα του σε υψηλότερα επίπεδα , τον λυτρώνει από την ευτέλεια και τις μικρότητες της καθημερινής ζωής ,του αναπτύσσει την ευαισθησία απέναντι στα προβλήματα και τις ανησυχίες των συνανθρώπων του, υπηρετεί τις βαθύτατες ανθρωπιστικές τάσεις του, τον οδηγεί στις μεγάλες αλήθειες της ζωής, στις ανώτερες πνευματικές αξίες ,σε καλύτερη ποιότητα ζωής και τον βοηθεί να συλλάβει το βαθύτερο νόημα της ζωής και να ολοκληρωθεί ηθικά. Η μόρφωση δηλαδή έχει εξανθρωπιστικό και ανθρωποπλαστικό χαρακτήρα. Είναι άσκηση αρετής. Μόρφωση είναι το ποιόν, η κατάσταση που έχει καλλιεργηθεί στο νου και στην καρδιά του ατόμου. Είναι η αφομοίωση και η δυνατότητα για ορθή χρησιμοποίηση των γνώσεων, τις οποίες απέκτησε με την εκπαίδευση. Είναι κάτι βαθύτερο: ο χαρακτήρας ,το ήθος που μόρφωσε ,και που αποτελεί τον καθαυτό άνθρωπο.

Πραγματικά μορφωμένος δεν είναι ο εγκυκλοπαιδιστής ,ο παντογνώστης. Δεν είναι αυτός που έχει λάβει πανεπιστημιακό δίπλωμα για εξάσκηση ενός επιστημονικού επαγγέλματος, που διδάσκει ίσως σε πανεπιστήμια ,που γνωρίζει ξένες γλώσσες και γράφει σοφά βιβλία. Μορφωμένος κυρίως είναι εκείνος που έχει ακέραιο χαρακτήρα ,ανεπίληπτο ήθος ,αγνότητα καρδιάς, κατάσταση αρετής μέσα του. Αυτή την αγαθή κατάσταση ,τη μόρφωση ψυχής και καρδιάς, οι αρχαίοι Έλληνες την ονόμαζαν ημέρωση, πραότητα, αγαθότητα ,καλοσύνη. Πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ εκείνου ο οποίος γνωρίζει το καλό και εκείνου που το εφαρμόζει. Ο πρώτος έχει θεωρητική απλώς γνώση, ο δεύτερος όμως έχει και αρετή. Έχει μεταβάλει, και συνεχώς μεταβάλει, τη γνώση σε έργα, σε ζωή σε ποιότητα ζωής, σε κατάσταση αρετής. Η μόρφωση ανάγεται κυρίως στην ψυχική καλλιέργεια και την τάση του ανθρώπου να φτάσει τον ιδεώδη κανόνα ζωής. Ο μορφωμένος άνθρωπος πιστεύει, δέχεται και σέβεται τις αξίες της ζωής και ζει με συνέπεια στα ιδανικά και τις αρχές του.

Ο μορφωμένος άνθρωπος έχει πνευματικές ανησυχίες και πολυμερή ενδιαφέροντα Συμμετέχει δημιουργικά στα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα του τόπου. Αγωνίζεται για κάτι καθαρότερο και αγνότερο. Ζει για κάτι περισσότερο από τον εαυτό του. Έχει βαθιά επίγνωση του χρέους του προς τους άλλους και δείχνει έμπρακτα την αγάπη του σε αυτούς. Είναι ευσυνείδητος δέκτης του πόου, της καθημερινής αγωνίας των διπλανών του. Είναι απόστολος της αρετής, σημαιοφόρος του καλού και του δικαίου στην κοινωνία που ζει. Έχει αναπτυγμένη τη συνείδηση της ηθικής ελευθερίας και της ευθύνης. Η ηθική ελευθερία είναι γι 'αυτόν αγώνισμα που κατακτάται με συνεχή και σκληρό αγώνα Δεν καταβάλλεται από τις συμφορές, αλλά τις αντιμετωπίζει θαρραλέα. Δεν παρασύρεται από τις ηδονές ,αλλά προτιμά και χαίρεται πιο πολύ τις πνευματικές, ηθικές, συναισθηματικές και αισθητικές απολαύσεις. Έχει κατανοήσει το βαθύτερο νόημα της ζωής και ζει τη ζωή του σύμφωνα με τον ηθικό προορισμό της. Δεν είναι δούλος των υλικών αναγκών, δεν απεμπολεί τα υψηλά ιδανικά για χάρη του υλικού κέρδους, ούτε προδίδει την αποστολή του για να εξασφαλίσει κοινωνικά αξιώματα. Προσπαθεί να εξασφαλίσει, με τρόπους όμως έντιμους, υλικά αγαθά, βελτιώνοντας έτσι τις υλικές συνθήκες της ζωής του, αλλά δε διστάζει να θυσιάσει το ατομικό του συμφέρον για το καλό του κοινωνικού συνόλου.

Ο μορφωμένος άνθρωπος πασχίζει διαρκώς να γίνει καλύτερος σαν άνθρωπος, σαν πνευματική οντότητα. Αγωνίζεται να είναι αξιοπρεπής, να οικειωθεί τις πνευματικές και ηθικές αξίες και να τις μεταουσιώνει σε τρόπο ζωής. Με τα λόγια, τα έργα και την όλη ζωή του, και όταν ακόμα είναι ο δυνατός, υπερασπίζεται την αλήθεια, την ελευθερία, την ισότητα, τη δικαιοσύνη, την ανθρωπινή αξιοπρέπεια, την αγάπη, την ειρήνη και άλλες ανώτερες ηθικές αξίες. Αγωνίζεται για την ταυτόχρονη

καλλιέργεια του νου, της ψυχής και του ήθους. Αγωνίζεται δηλαδή να αναπτύξει τις ανώτερες διανοητικές του δυνάμεις και τις δημιουργικές του ικανότητες, να καλλιεργήσει ευγενική ψυχή και ανώτερη ηθική και αισθητική συνείδηση, να ολοκληρωθεί ηθικοπνευματικά, να διαφυλάξει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του, να καταξιώσει την ύπαρξη του.

Μορφωμένος είναι ο άνθρωπος που είναι ολοκληρωμένος στο χαρακτήρα και στα βιώματα του. Ολοκληρωμένος στην πνευματική του συγκρότηση. Είναι αυτός που δε δουλεύει στα πάθη, στα ελαττώματα και στις αδυναμίες, αλλά αγωνίζεται με σθένος εναντίον των κακιών και των αδυναμιών του. Είναι ο καθαρός στις σκέψεις και στη φαντασία του, ο κύριος του εαυτού του. Ο μορφωμένος άνθρωπος είναι έτοιμος για θυσίες και συμπαράσταση. Δεν αδιαφορεί για τα προβλήματα του πλησίον. Δεν αντιπαρέρχεται τον πόνο του άλλου, ούτε μένει ασυγκίνητος μπροστά στα πνευματικά ερείπια της σύγχρονης εποχής. Δεν μένει απλός θεατής της καθίζησης της πνευματικής στάθμης του καιρού του, αλλά παρωθείται από την εσωτερική του αρτιότητα να πράξει ό, τι μπορεί για την ηθική αποτοξίνωση του περιβάλλοντος του. Είναι συνεπής στις αρχές του, ευθύς και σταθερός στη γραμμή του, ειλικρινής και τίμιος στην πορεία της ζωής του. Χωρίς υποχωρήσεις και συμβιβασμούς με τη συνείδηση του, χωρίς σκοπιμότητα στις πράξεις του.

Άνθρωποι που δεν καλλιέργησαν και δεν εξευγένισαν τον ψυχικό τους κόσμο, δε μόρφωσαν και δεν αγωνίζονται συνεχώς να μορφώσουν έναν αέραμο χαρακτήρα, μια φωτισμένη και ευαίσθητη ηθική συνείδηση, δεν είναι δυνατό να αποκληθούν μορφωμένοι άνθρωποι, σε οποιοδήποτε ύψος σοφίας και κοινωνικής επιτυχίας και αν φτάσουν.

Ο μορφωμένος άνθρωπος αγωνίζεται για την απόκτηση αρετών, όπως είναι η αγάπη, η δικαιοσύνη, η ταπεινοφροσύνη, η ανοχή και μακροθυμία, η αυτοκυριαρχία και η εγκράτεια, η καλοσύνη και η ευγένεια, η συγκατάβαση και η επιείκεια, η αντικειμενικότητα και η απροσωποληψία, παράλληλα με την ορθοφροσύνη, τη σύνεση, την ανδρεία, την αγωνιστικότητα, τη δραστηριότητα και προς κάθε τι καλό. Οι αρετές αυτές, δεν αποτελούν ένα αριθμητικό σύνολο από καλά ιδιώματα της προσωπικότητας, αλλά κατάσταση και ποιότητα ψυχής ηθικά πλεονεκτήματα αρμονικώς ενωμένα σε έναν άρτιο πνευματικό θησαυρό, που εκφράζεται κατά τρόπο αβίαστο και σχεδόν αυθόρμητο στην καθημερινή αναστροφή με τους άλλους ανθρώπους.

Με τέτοια άρτια ηθική προσωπικότητα θα έχει συναίσθηση πάντοτε της ευθύνης της απέναντι στους ανθρώπους, θα ακούει με προσοχή τη φωνή της συνείδησης και τις από οπουδήποτε προερχόμενες ορθές υποδείξεις και θα θέτει κίνητρο και κριτήριο πράξεων της όχι το ηδύ, αλλά το δέον. Θα ζει μέσα στην κοινωνία, χωρίς να επηρεάζεται από τα ξένα προς την αλήθεια και το ηθικό δέον ρεύματα της κοινωνίας, από τα ήθη, τα έθιμα, τις νοοτροπίες και τις εναλλασσόμενες κάθε φορά αντιλήψεις των ανθρώπων. Αντιθέτως, με το ηθικό της κύρος, με τη φρόνηση και τη σύνεση της, με το άμεμπτο παράδειγμα και την ακεραιότητα του χαρακτήρα, θα ασκεί ευεργετική επίδραση σε άτομα και κοινωνίες και θα είναι ηγετική μορφή μέσα στον κόσμο.

Ο άνθρωπος, ο μορφωμένος σε προσωπικότητα θα μείνει εδραίος και ακλόνητος στο δρόμο της αρετής. Ο μορφωμένος άνθρωπος παρουσιάζει ένα ενιαίο όλον, μια εσωτερική ενότητα. Έχει διαφέροντα πολυμερή και το βλέμμα άγρυπνο και ανοιχτό σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής. Βασικό όμως χαρακτηριστικό ενός μορφωμένου ανθρώπου είναι η κοσμοθεωρία του, δηλαδή το σύνολο από

τις δοξασίες και πεποιθήσεις του για τον κόσμο και τη ζωή. Μορφωμένος είναι ο άνθρωπος που υποτάσσει τη δύναμη και τη νόηση στο καθήκον.

Η μόρφωση του ανθρώπου σε ακέραια προσωπικότητα πλουτίζει, εκτός των άλλων, το νου με υψηλά νοήματα και την καρδιά με ευγενή αισθήματα. Εμπνέει τη συναίσθηση του καθήκοντος, υποβοηθεί στην ανάπτυξη των έμφυτων ικανοτήτων και δεξιοτήτων του τροφίμου, ανοίγει το δρόμο και δίνει τη δύναμη για κάθε άλλη εγκυκλοπαιδική, τεχνική και επιστημονική μόρφωση.

Ο παιδαγωγός, για να μορφώσει ένα άτομο, οφείλει να γνωρίζει τους νόμους που διέπουν τη φύση. Κατά τη μορφωτική ενέργεια του παιδαγωγού, το παιδί δε δέχεται παθητικά τις μορφωτικές επιδράσεις, αλλά συμμετέχει θετικά ή αρνητικά στην όλη διαδικασία της μόρφωσης. Εξάλλου, η **"μορφή"** την οποία ο παιδαγωγός επιδιώκει με τη μορφωτική του ενέργεια να δώσει στο παιδί, δεν είναι σύμφωνη με προκαθορισμένα καλούπια και πρότυπα. Ωστόσο, η μόρφωση **"υπό ορισμένη έννοια είναι και δημιουργία, γιατί ο πλάστη - δάσκαλος μεταγγίζει κάτι από την ψυχή και το πνεύμα του στο παιδί, και δημιουργεί έτσι μια νέα μορφή"**.

Γιάννης Χαραλαμπίδης, "ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ"

(Γενική Παιδαγωγική), σελ.81-85

Κοινωνική και ανθρωπιστική παιδεία

Η σωστή Παιδεία έχει κοινωνικό και ανθρωπιστικό περιεχόμενο. **Κοινωνικό** με την έννοια ότι έχει στενή σύνδεση με την πραγματικότητα και συνηθίζει το παιδί στην ομαδική ζωή. **ανθρωπιστικό** με την έννοια ότι μαθαίνει στο παιδί να σκέφτεται και να εργάζεται για τους άλλους, να αναζητά την ευτυχία του μέσα στην ευτυχία του συνόλου, να κάνει ό, τι μπορεί για τη θεμελίωση μιας καλύτερης κοινωνίας. Το σχολείο οφείλει να καλλιεργεί έναν ανθρωπισμό δυναμικό και καθολικό. Αυτό σημαίνει να μην αρκείται ο άνθρωπος σ' αυτό που έχει πετύχει ως τώρα η ατομική και συλλογική προσπάθεια, αλλά να αγωνίζεται για την, όλο και περισσότερο, βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας ζωής. Και να μην περιορίζει τον ανθρωπισμό του μόνο στα συγγενικά ή γνωστά του πρόσωπα, στα όρια της οικονομίας του χωριού ή της πατρίδας, αλλά να τον απλώνει σ' όλη την ανθρωπότητα. Η ανθρωπιά του θα ολοκληρωθεί, όταν φτάσει στο στάδιο να θεωρεί όλους τους ανθρώπους κάθε φυλής και εθνικότητας ως αδελφούς και φίλους, να πονάει για τη δυστυχία όλων των ανθρώπων και να αγωνίζεται για την ευτυχία των δικών του και του τόπου του, αλλά και για την ευτυχία όλων των λαών της γης.

Ανθρωπιστική παιδεία ή τεχνοκρατική εκπαίδευση;

Εδώ και μερικές δεκαετίες ένα κεντρικό ζήτημα που αφορά στο εκπαιδευτικό μας σύστημα και προβληματίζει πολιτική ηγεσία, εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές είναι η κατεύθυνση που αυτό θα πρέπει να ακολουθήσει. Ένα δίλημμα ανάμεσα σε δυο εκπαιδευτικούς πόλους, τον ανθρωπιστικό

από τη μια και τον τεχνοκρατικό, τεχνολογικό από την άλλη. Με άλλα λόγια, ανθρωπιστική ή αυστηρά εξειδικευμένη και τεχνοκρατική Παιδεία;

Όταν το δίλημμα τίθεται με αυτόν τον απόλυτο τρόπο, καθώς αντιπαραθέτει τον ανθρωπιστικό λόγο με την τεχνοκρατική συγκρότηση, τότε μια απάντηση το ίδιο απόλυτη θα περιέπλεκε μάλλον παρά θα έλυne το πρόβλημα. Υπάρχει και η λύση της σύνθεσης των δύο τάσεων. Μια ισόρροπη και αρμονική, όσο γίνεται, συνύπαρξη ανθρωπιστικού και τεχνοκρατικού πνεύματος. Λύση η οποία φαίνεται ικανή να δώσει απάντηση στις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου.

Με την τεχνοκρατική Εκπαίδευση α) αξιοποιούνται οι δημιουργικές και παραγωγικές δυνατότητες του ανθρώπου, β) ο άνθρωπος, ειδικότερα ο νέος, αποκτά ειδικές επαγγελματικές γνώσεις, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις υψηλές απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας, γ) αυξάνεται η παραγωγικότητα και, κατά συνέπεια, η ποσότητα, αλλά και η ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και δ) είναι δυνατή η εκμετάλλευση των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών.

Αν, όμως, η Εκπαίδευση μένει σ' αυτό, όχι μόνο «παράγει» μονομερείς ανθρώπους, όχι μόνο είναι ελλιπής, αλλά ουσιαστικά είναι και ανεπαρκής. Οι απαιτήσεις της εργασίας στην εποχή μας, αλλά και οι ευρύτερες απαιτήσεις της κοινωνίας και των λεγόμενων δημόσιων σχέσεων πρέπει να στηρίζονται σ' ένα ορθολογικό τρόπο σκέψης και σ' ένα σύστημα αξιών που θα εγγυάται την αρμονική συμβίωση των ανθρώπων. Ο ορθολογικός, όμως, τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς στηρίζεται στην ανθρωπιστική Παιδεία. Αυτή α) εμπνέει το σεβασμό προς τον άνθρωπο και τα δημιουργήματά του, β) συντελεί στη διαμόρφωση ενάρετου ήθους, γ) διδάσκει στον άνθρωπο τα δικαιώματα, αλλά και τις υποχρεώσεις που έχει ως πολίτης, να συμμετέχει δηλαδή ενεργά στις πολιτικές διαδικασίες, να αγωνίζεται για την ελευθερία, τη δημοκρατία, την ειρήνη, δ) οξύνει την κριτική του ικανότητα, ώστε να δίνει λογική εξήγηση σε όσα συμβαίνουν γύρω του, να στοχάζεται, να αποφασίζει ελεύθερα και να εκφράζεται καλά, ε) καλλιεργεί την ευαισθησία και την καλαισθησία του. Μολονότι, όμως, από τα πράγματα επιβάλλεται μια σύνθεση ανθρωπιστικής και τεχνοκρατικής παιδείας, δυστυχώς η Εκπαίδευση στην Ελλάδα δεν έχει κατορθώσει να ισορροπήσει αυτούς τους δυο πόλους. Γι' αυτό, ουσιαστικά δεν έχουμε κατορθώσει να διαμορφώσουμε ανθρώπους με ανθρωπιστική παιδεία ούτε, όμως, και να τους καταρτίσουμε με αυστηρή εξειδίκευση και τεχνοκρατικό τρόπο σκέψης. Η αιτία είναι ότι το σχολείο δε λειτουργεί ως αυτόνομη μονάδα εκπαίδευσης, αλλά, υποταγμένο στις απαιτήσεις του εξεταστικού συστήματος, έχει μετατραπεί σε κέντρο εκπαίδευσης υποψήφιων φοιτητών. Εφόσον, λοιπόν, το εξεταστικό σύστημα θα επιβάλλει στο σχολείο τη «λογική» του και αυτό με τη σειρά του θα την αναπαράγει, δε φαίνεται να υπάρχει ευοίωνα προοπτική.

Είναι απαραίτητο, επομένως, το σχολείο να αποκτήσει την αυτοτέλεια του, γιατί μόνο έτσι θα μπορέσει να διαμορφώσει προγράμματα και εκπαιδευτικές διαδικασίες που θα υπηρετούν τις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου για επαγγελματική σταδιοδρομία, κριτική σκέψη και ευαισθησία σε θέματα αρχών.

Δημοκρατική παιδεία

Τι σημαίνει όμως «δημοκρατική εκπαίδευση» πέρα από το νόημα που μπορεί να έχει ως αγωνιστικό σύνθημα; Η φράση έχει πρώτα μια διάσταση ποσοτική, που κινείται σε δύο άξονες, έναν οριζόντιο και έναν κάθετο. Στον οριζόντιο άξονα της ποσοτικής διάστασης δημοκρατική εκπαίδευση σημαίνει εκπαίδευση για όλο το λαό χωρίς προνόμια και χωρίς διακρίσεις. Εδώ περιλαμβάνονται μέτρα όπως ο αγώνας για την ολοκληρωτική εξάλειψη του αναλφαριθμητισμού, για το φωτισμό του λαού με τη διάδοση της γνώσης, η παράταση της διάρκειας της υποχρεωτικής φοίτησης, η παροχή πολλών εκπαιδευτικών δυνατοτήτων με συγκεκριμένες και κατοχυρωμένες διεξόδους και γενικά η δόμηση ενός συστήματος που να διακρίνεται από ευελιξία, ποικιλία και ισοτιμία, ώστε ο κάθε νέος να μπορεί να βρίσκει σ' αυτό τη θέση του. Στον κάθετο άξονα δημοκρατική εκπαίδευση σημαίνει παροχή δυνατοτήτων σε όλους για επιστροφή στην εκπαιδευτική διαδικασία, για επιμόρφωση, για μετεκπαίδευση ή επανεκπαίδευση σε άλλη κατεύθυνση του ίδιου τομέα ή και σε άλλο τομέα. Όλα αυτά σημαίνουν βέβαια στην πράξη περισσότερη παιδεία σε περισσότερους ανθρώπους, δηλαδή περισσότεροι δάσκαλοι, περισσότερες αίθουσες, περισσότερα μέσα, με μια λέξη περισσότερα χρήματα για την παιδεία.

Αλλά η ποσοτική διάσταση, όσο σημαντική και προσδιοριστική της δημοκρατίας κι αν είναι, δεν αρκεί. Χρειάζεται παράλληλα και κυρίως η ποιοτική διάσταση της δημοκρατικής εκπαίδευσης. Χρειάζεται δηλαδή μέσα από τα προγράμματα, τα βιβλία, τις διδακτικές μεθόδους, τη σχολική ζωή γενικά να περνούν στην εκπαίδευση οι αξίες εκείνες που υπηρετούν σωστά τη δημοκρατική κοινωνία και διαμορφώνουν τον ελεύθερο και υπεύθυνο άνθρωπο και πολίτη, δηλαδή το γνήσιο δημοκράτη. Με τη διοχέτευση των αξιών αυτών ως εκπαιδευτικών στόχων του δημοκρατικού μοντέλου, η εκπαίδευση γίνεται δημοκρατική και όντας η ίδια δημοκρατική υπηρετεί αλλά και προετοιμάζει τη δημοκρατική κοινωνία. [...]

Κώστας Μπαλάσκας, Κοινωνική Θεώρηση της Παιδείας, εκδ. Γρηγόρη.

Το σχολείο της δημιουργικότητας

Το σχολείο που θέλει να αναπτύξει τη δημιουργικότητα των μαθητών του δε θα περιοριστεί στη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος και των ευνοϊκών συνθηκών. Προγράμματα, βιβλία, μέθοδοι διδασκαλίας, διδάσκοντες και διδασκόμενοι θα πρέπει να προσαρμοστούν και να στραφούν προς αυτή την κατεύθυνση. Η μηχανική μάθηση, η τυποποίηση της διδασκαλίας ή της εργασίας, η παθητική επανάληψη, η παιδαγωγική του «κάνε αυτό που σου λέω» και του «κάνε το όπως σου το λέω» θα αποκλειστούν και θα αντικατασταθούν με μεθόδους όσο γίνεται περισσότερο ενεργητικές, επεκτεινόμενες και σε θέματα που ίσως δεν προβλέπονται από το πρόγραμμα, αλλά που η διαπραγμάτευση τους ενδιαφέρει ένα μαθητή ή μια ομάδα μαθητών. Το ερώτημα δηλαδή «τι θα ήθελες να κάνεις» και «πώς σκέπτεσαι να εργαστείς» βρίσκεται στη βάση μιας δημιουργικής παιδαγωγικής διαδικασίας που σέβεται την ατομικότητα και πιστεύει στις δημιουργικές δυνατότητες της. Από τις ενεργητικές μεθόδους θα αναφέρουμε κυρίως τη διερευνητική, κατά την οποία η οργάνωση της ύλης και η σύνδεση των γνωστικών τμημάτων επαφίεται στον ίδιο το μαθητή, ώστε η

μάθηση να παίρνει μια δημιουργικά εξατομικευμένη μορφή σχετιζόμενη άμεσα με την εργασία, να είναι δηλαδή μάθηση πραγματική.

Ο διδάσκων εξάλλου θα πρέπει να είναι σε θέση να ανατοποθετήσει τον παραδοσιακό ρόλο του αναθεωρώντας κριτικά και παραμερίζοντας το εγχαραγμένο μοντέλο του παραδοσιακού δασκάλου: Θα πρέπει να μένει ανοιχτός και ευέλικτος, να οργανώνει, να εμπνυχώνει, να ενθαρρύνει, να δίνει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο μαθητής για τη δουλειά του ή να τον κατευθύνει σωστά στην αναζήτηση και την ανεύρεση τους, να καθοδηγεί τον εργαζόμενο διακριτικά και στο βαθμό που θα κρίνει αναγκαίο. Με άλλα λόγια, θα πρέπει και ο ίδιος να είναι δημιουργικό άτομο ή να ενεργοποιήσει τη λανθάνουσα δημιουργικότητα του. Διαφορετικά, η ζωή του σε ένα δημιουργικό σχολείο θα ήταν δύσκολη για πολλούς και ευνόητους λόγους.

Κώστας Μπαλάσκας, Εκπαιδευτική Θεωρία και Πολιτική, εκδ. Πατάκη

ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Πού οφείλεται η τεράστια ζήτηση πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που στην Ελλάδα αποκτά χαρακτήρα διαρθρωτικού προβλήματος;

Στην Ελλάδα συναντάται ένα από τα υψηλότερα στον κόσμο ποσοστά φοιτητών αναλογικά με τον πληθυσμό. Το γεγονός αυτό συνθέτει ένα χαρακτηριστικό δείγμα της νεοελληνικής καθυστέρησης στην εκπαίδευση και στην οικονομία.

- Η έλλειψη ουσιαστικής και επαρκούς τεχνικής εκπαίδευσης στρέφει την πλειονοψηφία των μαθητών στην αναζήτηση επαγγελματικής κατάρτισης μέσω σχολών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Η ιεροποίηση του τίτλου από την ελληνική οικογένεια, οδηγεί τα παιδιά στην προσπάθεια απόκτησης πτυχίου από σχολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για να ικανοποιήσει τους γονείς τους, επειδή υποτίθεται ότι το πτυχίο του παιδιού τους τους βελτιώνει το κοινωνικό status.
- Η αντίληψη ότι η λήψη ενός πτυχίου θα οδηγήσει τον κάτοχο του στο απάνεμο εργασιακό λιμάνι του δημοσίου, δηλαδή θα τον οδηγήσει στην κατάληψη μιας δημοσιouπαλληλικής θέσης, οδηγεί τους νέους στα πανεπιστήμια.
- Ο κακός επαγγελματικός προσανατολισμός οδηγεί τους νέους σε ένα πανεπιστήμιο, του οποίου τα διδασκόμενα μαθήματα δεν ταιριάζουν στις ανάγκες και στις επιθυμίες των μαθητών, με αποτέλεσμα να σπουδάζουν γενικώς διότι "έτσι πρέπει".
- Η προκατάληψη ότι λήψη ενός πτυχίου καταξιώνει κοινωνικά τον κάτοχο του και του επιτρέπει να μεταβεί σε κοινωνική τάξη που χαιρεί κοινωνικής εκτιμήσεως οδηγεί τους νέους να συσσωρεύονται στη πόρτα ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος.

➤ Οι παιδοκεντρικές αντιλήψεις περί οικογένειας της Ελλάδας οδηγούν τους γονείς να θεωρούν τα παιδιά τους ικανά και κατάλληλα για την απόκτηση ακόμη και της πιο εξειδικευμένης γνώσης, γι' αυτό πιέζουν τα παιδιά τους να σπουδάσουν ακόμη κι όταν αυτά δεν μπορούν, διότι οι δυνάμεις τους δεν τους το επιτρέπουν.

Αποτέλεσμα: ο φαυλεπίφαιλος κύκλος της τεράστιας ζήτησης πανεπιστημιακών σπουδών.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Ελλάδας είναι η ανεργία των πτυχιούχων νέων, όπως και η ετεροαπασχόλησή τους. Αναζητήστε τα αίτια, τα αποτελέσματα και τους τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί για κάθε κοινωνία τον κυριότερο μοχλό ανάπτυξης της. Οι απόφοιτοι της διαχέουν ως επαγγελματίες τη γνώση που απέκτισαν από τα πανεπιστήμια προς τους συνανθρώπους τους, βελτιώνοντας τη ζωή τους, όπως επίσης βοηθώντας και τη γενικότερη ανάπτυξη της πατρίδας τους.

Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας οφείλονται:

- ✓ στον ελλιπή επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων. Η κακή ή ελλιπής πληροφόρηση στρέφει τους νέους σε σπουδές το τέλος των οποίων τους οδηγεί σε επαγγέλματα κορεσμένα.
- ✓ Στη δυσαρμονία μεταξύ αναγκών της αγοράς και εκροών, αποφοίτων από τα πανεπιστήμια, δηλαδή άλλες ανάγκες έχει η αγορά και άλλα προσόντα (συνήθως παρωχημένα) προσφέρει το πανεπιστήμιο στους φοιτητές και γι' αυτό αυριανούς ανέργους.
- ✓ Στο χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης, που παρέχουν τα πανεπιστήμια στους φοιτητές τους, με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να αποφοιτούν χωρίς να έχουν γνώσεις και δεξιότητες που θα τους καταστήσουν απασχολήσιμους.
- ✓ Στην έλλειψη εθνικού προγραμματισμού σχετικά με την οργάνωση και την επιλογή των επαγγελμάτων και την κατεύθυνση της οικονομικής δράσης. Στη χώρα μας ευδοκμούν τα παρασιτικά επαγγέλματα που φυσικά συμβάλλουν στην υποβάθμιση της παραγωγής. Έτσι, οι νέοι πτυχιούχοι απευθύνονται σε μια ανώριμη αγορά, χωρίς την ικανότητα να απορροφήσει ένα επιστημονικό δυναμικό.
- ✓ Στις εμμονές των γονέων που ωθούν τα παιδιά τους να σπουδάσουν και να αποφοιτήσουν λαμβάνοντας πτυχίο με μεγάλο κοινωνικό κύρος (γιατροί, δικηγόροι), αλλά με επισφαλές επαγγελματικό μέλλον.
- ✓ Υποτίμηση των χειρωνακτικών επαγγελμάτων.

Συνέπειες που αφορούν τον νέο πτυχιούχο:

- Απαξιώνονται οι γνώσεις του. Ό, τι γνώρισε στο πανεπιστήμιο, στο βαθμό που δεν το ασκεί και δεν επιμορφώνεται σχετικά μ' αυτό, χάνει την αξία του.
- Νιώθει ακρωτηριασμένη και αδικημένη ύπαρξη, αφού δεν μπορεί να βρει εργασία και να προγραμματίσει, όπως θέλει, τη ζωή του.
- Στρέφεται κατά των συνάνθρωπων του, που τους θεωρεί υπεύθυνους για την κατάσταση του, αποκτώντας ακραίες αντικοινωνικές τάσεις.
- Στρέφεται κατά του εαυτού του, αφού η μακροχρόνια ανεργία εξασθενεί τον άνθρωπο και μπορεί να τον οδηγήσει στην κατανάλωση αλκοόλ και στη χρήση ουσιών.
- Υιοθετεί μηδενιστικές τάσεις και μπορεί να φτάσει και σε επίπεδα ηθικής εξαχρείωσης, προκειμένου να βρει εργασία.
- Ενισχύεται η ετεροαπασχόληση, με αποτέλεσμα να αχρηστεύεται το μορφωτικό κεφάλαιο, που απέκτησε ένας νέος δαπανώντας χρόνο και οικονομικά κεφάλαια της οικογενείας του.

Συνέπειες που αφορούν την κοινωνία:

- Μια κοινωνία που δεν μπορεί να αξιοποιήσει το επιστημονικό της δυναμικό είναι καταδικασμένη σε μόνιμη υπανάπτυξη.
- Δεν μπορεί να εξασφαλίσει στους πολίτες της ένα επίπεδο υπηρεσιών, το οποίο βέβαια θα τους το πρόσφεραν οι επιστήμονες, αν εργάζονταν ο καθένας σε επάγγελμα ανάλογο μ' αυτό των σπουδών του.
- Πρακτικά η ανεργία των νέων πτυχιούχων στερεί από μια κοινωνία τη δυνατότητα να αναπτυχθεί οικονομικά, πολιτιστικά και επιστημονικά, αφού οι νέοι που είναι φορείς νέων ιδεών τόσο στην οικονομία όσο στον πολιτισμό και στην επιστήμη είναι παροπλισμένοι.
- Οι άνεργοι και εξασθενωμένοι άνεργοι επιστήμονες αποτελούν παραδείγματα απαξίωσης της γνώσης για τους μικρότερης ηλικίας ανθρώπους.

Τρόποι αντιμετώπισης:

- ✓ Τα πανεπιστήμια να παρέχουν τη δυνατότητα στους φοιτητές να επιτυγχάνουν τη σύζευξη ευρυμάθειας και εξειδικευμένης γνώσης, ώστε να μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν και να την προσαρμόσουν με τρόπο κατάλληλο για εύρεση εργασίας.
- ✓ Επαγγελματικός προσανατολισμός, ώστε οι νέοι να γνωρίζουν τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας ανάλογα με τις σπουδές που επιλέγουν, ώστε να επιλέγουν με κριτήριο τις πραγματικές ανάγκες της «αγοράς» εργασίας και όχι βάσει της απόκτησης γοήτρου και αντίστοιχης κοινωνικής θέσης που παρέχει η απόκτηση κάποιου διπλώματος ή τίτλου σπουδών.
- ✓ Αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης από τα Ανώτατα Ιδρύματα παιδείας και ο ικανοποιητικός συσχετισμός του είδους της παρεχόμενης εκπαίδευσης τους με τις πραγματικές συνθήκες της οικονομίας και τις αντικειμενικές δυνατότητες επαγγελματικής απασχόλησης.
- ✓ Ο καλύτερος τρόπος για την αντιμετώπιση της ανεργίας γενικώς είναι η δημιουργία ενός κλίματος, το οποίο θα προκαλέσει επενδύσεις, οι οποίες θα αυξήσουν τις θέσεις εργασίας και στους τρεις τομείς της παραγωγικής διαδικασίας.
- ✓ Υπέρβαση προκαταλήψεων, ώστε κάθε επάγγελμα να είναι αξιοσέβαστο και να μην υποτιμώνται επαγγέλματα.
- ✓ Να δοθούν κίνητρα στις επιχειρήσεις, που θα προσλάβουν νέους επιστήμονες.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

Τα πανεπιστήμια δημιουργήθηκαν προκειμένου:

1. Να σπουδάζουν σ' αυτά και να αποφοιτούν άνθρωποι που απέκτησαν στη διάρκεια της φοίτησης τους σ' αυτά εξειδικευμένες γνώσεις και ανθρωπιστικά ιδεώδη και ιδανικά.
2. Να προάγεται η γνώση και να κατακτάται η επιστημονική αλήθεια.
3. Να εξέρχονται απ' αυτά επιστήμονες, οι οποίοι ως επαγγελματίες θα παρέχουν στους πολίτες υπηρεσίες (ανάλογες μ' αυτές των σπουδών τους) υψηλού επιπέδου, βελτιώνοντας έτσι το βιοτικό τους επίπεδο.
4. Να καλλιεργούν πνευματικά, αισθητικά και επιστημονικά τους νέους μιας κοινωνίας.
5. Να αποτελούν μοχλούς ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού των κοινωνιών, οι απόφοιτοι τους να έχουν αποκτήσει γνώσεις για σύγχρονες μορφές οικονομικής δραστηριότητας, τις οποίες μπορούν να εφαρμόσουν και έτσι να δημιουργηθούν σύγχρονες δομές οικονομίας, οι οποίες να θεωρούν στόχο της οικονομικής δραστηριότητας το κέρδος και παράλληλα τη βελτίωση των συνθηκών ζωής του ανθρώπου και την ισορροπία του περιβάλλοντος.

6. Να καταπολεμούνται οι προκαταλήψεις και οι δεισιδαιμονίες που μαστίζουν το πνεύμα των ανθρώπων και να δημιουργεί ανθρώπους που στηρίζονται στη λογική τους ικανότητα, προκειμένου να ερμηνεύσουν γεγονότα της κοινωνίας και της φύσης.

7. Να διαφωτίζουν τα μέλη μιας κοινωνίας σχετικά με ζητήματα δημόσιας υγιεινής και ασφάλειας. Για παράδειγμα το ζήτημα των γενετικώς τροποποιημένων τροφίμων απασχολεί τους Έλληνες. Το επίμαχο σημείο του ζητήματος είναι το κατά πόσο αυτά τα τρόφιμα είναι επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία. Το ζήτημα αυτό μπορεί να το απαντήσει με βεβαιότητα μόνο το αντίστοιχο τμήμα του πανεπιστημίου, το οποίο μπορεί να διεξαγάγει έρευνες σχετικές με το ζήτημα και έτσι να πληροφορείται υπεύθυνα ο κάθε πολίτης για θέματα που αφορούν την υγεία του.

Θέματα για ανάπτυξη

1. Έχοντας υπόψη σου τις ραγδαίες αλλαγές που συντελούνται σήμερα στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στην οικονομία, στην κοινωνική και πολιτική ζωή γενικότερα, να προβάλλεις και να υποστηρίξεις ως εκπρόσωπος των μαθητών στο Σχολικό Συμβούλιο το αίτημα για «δια βίου» παιδεία και να προτείνεις τρόπους με τους οποίους το αίτημα αυτό μπορεί να ικανοποιηθεί.
2. Μελετώντας το παραπάνω κείμενο του Κ. Μπαλάσκα για το σχολείο της δημιουργικότητας, να εξηγήσετε τους λόγους για τους οποίους το δημιουργικό σχολείο κρίνεται ως η καταλληλότερη απάντηση στις εκπαιδευτικές και άλλες προκλήσεις της εποχής μας.
3. Πόσο αναγκαία κρίνεται η ύπαρξη της ανθρωπιστικής παιδείας σήμερα;

ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Θέμα: Άμεσος σκοπός της πλειοψηφίας των μαθητών του λυκείου είναι η εισαγωγή τους σε ανώτερες και ανώτατες σχολές.

- α) Ποιες είναι οι αιτίες γι' αυτή τη στάση των νέων;
- β) Ποιες είναι οι συνέπειες από την ομαδική στροφή προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση;
- γ) Τι μπορεί να γίνει κατά τη γνώμη σας που θα οδηγήσει σε σωστές επιλογές τους νέους;

ΑΙΤΙΑ:

- Οι σύγχρονες και ποικίλες ανάγκες της κοινωνίας απαιτούν από τους νέους περισσότερη εξειδίκευση.
- Η δημοκρατικοποίηση της εκπαίδευσης, η κατάργηση των φραγμών και των διακρίσεων στη μόρφωση.
- Οι μεγάλες και πολλές φορές υπερβολικές προσδοκίες των γονέων.
- Ο κοινωνικός ρατσισμός που χωρίζει τα επαγγέλματα σε ανώτερα και κατώτερα.
- Η μη ουσιαστική συνειδητοποίηση των λόγων για τους οποίους μορφωνόμαστε.
- Η αβεβαιότητα εξαιτίας των πολιτικών και οικονομικών καταστάσεων οδηγεί τους νέους στην επίμονη προσπάθεια ν' αποκτήσουν κάποιο πτυχίο.
- Το πτυχίο πολλές φορές θεωρείται ως μέσο απόκτησης κύρους και γοήτρου.
- Η επαγγελματική σταθερότητα και μονιμότητα που χαρίζουν τα επαγγέλματα που στηρίζονται σε σπουδές.
- Έλλειψη άλλων επαγγελματικών διεξόδων.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ:

- Ανεργία.
- Απουσία τεχνικών επαγγελμάτων, χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών.
- «Φροντιστηριοποίηση του λυκείου» - λειτουργεί ως προθάλαμος για το πανεπιστήμιο.
- Ανάπτυξη φροντιστηρίων και παραπαιδείας.
- Κακή επιλογή επαγγέλματος από τους νέους.

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ:

- Συστηματική διαφώτιση των γονέων και των μαθητών.
- Να λειτουργήσει σωστά ο ΣΕΠ.
- Να γίνουν παραγωγικές επενδύσεις και να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας.
- Να οργανωθεί σωστά η τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση.

- Να εκσυγχρονιστεί το εκπαιδευτικό σύστημα (διεύρυνση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αναδιοργάνωση των αναλυτικών προγραμμάτων, σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας και συστήματα αξιολόγησης των μαθητών).

ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ- ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η τάση για την ανάπτυξη διεθνών και φιλικών σχέσεων ανάμεσα στους λαούς, με διάθεση παραμερισμού των εθνικιστικών αντιλήψεων και διαφορών. ΕΤΥΜ.: Η λέξη προέρχεται από το επίθ. *διεθνής* (πρόθ. *δια* + ουσιαστ. *έθνος* + παραγωγική κατάληξη *-ισμός*), που σημαίνει αυτός που ανήκει σε (πολλά) έθνη. ΣΥΝΩΝ.: κοσμοπολιτισμός (βλ. λ.), παγκοσμιότητα, οικουμενισμός. ΑΝΤΙΘ.: εθνικισμός, τοπικισμός, σοβινισμός (βλ. λ.), ξενοφοβία.

Ο διεθνισμός, σύμφωνα με τις καθιερωμένες αντιλήψεις, εκφράζεται με την ανάπτυξη διεθνών σχέσεων σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης ζωής (πολιτικό, οικονομικό, επιστημονικό και κοινωνικό). Η σύναψη όμως διεθνών σχέσεων μόνο στα επίπεδα αυτά δεν είναι ο κύριος στόχος του διεθνιστικού πνεύματος. Ο διεθνισμός υπερβαίνει τα όρια συναλλαγών σε κάθε τομέα· αποβλέπει σε κάτι ανώτερο: *στη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας, χωρίς εθνικά σύνορα και εθνικές διεκδικήσεις.*

Με την έννοια αυτή ο διεθνισμός συνδέεται με τον κοσμοπολιτισμό, χωρίς όμως και να ταυτίζεται. Ο κοσμοπολιτισμός είναι ατομική στάση (αντίληψη δηλαδή κατά την οποία το άτομο θεωρεί τον εαυτό του πολίτη του κόσμου και όχι ενός συγκεκριμένου κράτους ή του έθνους του), ενώ *διεθνισμός είναι η στάση ολόκληρου του λαού, που εκκρίνει την πίστη στην πολύπλευρη συνεργασία ανάμεσα στα κράτη, πάνω σε βάσεις ιστιμίας και ισότητας, για το καλό της παγκόσμιας κοινότητας.*

ΟΡΟΙ:

Διεθνισμός / Διεθνοποίηση

Οικουμενικότητα

Ενοποίηση

Παγκοσμιότητα

Πανανθρώπινη κοινωνία

Οι όροι εκφράζουν την τάση των χωρών να ενταχθούν σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο θα επικρατεί η κοινή επιθυμία και η κοινή προσπάθεια για την επικράτηση παγκόσμιων αρχών. Επίσης

οι όροι προσδιορίζουν τη **διεθνή συνεργασία** για την **επίλυση προβλημάτων** σε **επιστημονικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό επίπεδο**.

Ενοποιητικά στοιχεία του σύγχρονου κόσμου

Παράγοντες που προωθούν ή και επιβάλλουν την ενοποίηση στις μέρες μας.

α. Δομή του οικονομικού συστήματος στη μεταβιομηχανική κοινωνία:

Ελεύθερη ανταγωνιστική οικονομία στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες κοινωνίες.

Υπερπαραγωγή -> Υπερκατανάλωση -> Διεύρυνση των τοπικών αγορών σε αγορές παγκόσμιας κλίμακας.

β. Τεχνολογική επανάσταση -> Τελειοποίηση των Μέσων Επικοινωνίας -> Εκμηδενισμός αποστάσεων -> Ενοποίηση του γήινου χώρου -> Διαμόρφωση παγκόσμιας κοινής γνώμης -> Οικουμενική συνείδηση -> Κατάργηση ουσιαστική συνόρων.

"Η υδρόγειος σφαίρα, συρρικνωμένη από τον ηλεκτρισμό, έχει γίνει ένα οικουμενικό χωριό".

Μ. Πλωρίτης.

γ. Επικράτηση ενός διεθνοποιημένου μοντέλου πολιτισμού που λειτουργεί ως πρότυπο ανάπτυξης για όλους τους λαούς (πολιτισμική αλληλεπίδραση). Πρόκειται για τον τεχνικό - βιομηχανικό πολιτισμό των αναπτυγμένων χωρών που υιοθετούν οι υπόλοιπες αλλά αναπτύσσονται με διαφορετικό ρυθμό. Η τεχνολογία δεν άλλαξε μόνο τους υλικούς όρους ζωής, αλλά μετέβαλε ριζικά τις αντιλήψεις, τις συνήθειες, τις αξίες, τα πρότυπα ζωής.

δ. Πολιτική αλληλεπίδραση: Διεθνείς ανταλλαγές πολιτικών ιδεολογιών -> Επίδραση στο διοικητικό σύστημα των διαφόρων κρατών - > Διεθνικός ο χαρακτήρας των πολιτικών εξελίξεων. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι δυνατότητες για σύναψη διεθνών συμφωνιών, μετά τον τερματισμό της ψυχροπολεμικής περιόδου, οπότε χώρες που στο παρελθόν ακολουθούσαν την τακτική του πολιτικού απομονωτισμού πλέον είναι πρόθυμες να ενταχθούν στους διεθνείς οργανισμούς.

ε. Παγκοσμιότητα των μεγάλων προβλημάτων του καιρού μας -> Επιβάλλεται κοινή προσπάθεια και συνεργασία για την αντιμετώπιση τους (τα κοινά προβλήματα έχουν μετατραπεί σε μια κοινή γλώσσα π. χ. οικολογικό, ανεργία, ναρκωτικά κτλ.). Η συνένωση των κρατών αποτελεί απάντηση στην παγκοσμιοποίηση των σύγχρονων προβλημάτων (διεθνοποίηση): οικολογική καταστροφή, ενεργειακή κρίση, οικονομική κρίση, ανισότητες, ανεργία, υποαπασχόληση, συνθήκες δυσπραγίας, ανέχειας για τις ευνοημένες κοινωνικές ομάδες, μεταναστευτικό πρόβλημα, έξαρση παθογενών φαινομένων (εγκληματικότητα, ναρκωτικά, τρομοκρατία).

στ. Η προαγωγή του πολιτισμού επιβάλλει την **ειρηνική συνύπαρξη, την παγκόσμια ισορροπία, και αρμονία**, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την ομαλοποίηση των σχέσεων των διαφόρων κρατών.

Θετικές πλευρές του διεθνισμού

α. Πολιτιστική πρόοδος όλων των χωρών μέσα από την οικονομική και πνευματική στήριξη των ασθενέστερων (επενδύσεις, αναπτυξιακά προγράμματα, χρηματοδότηση).

β. Άμβλυση των χασματικών διαφορών και των αντιθέσεων -> Διαμόρφωση σταθερής βάσης για συνεργασία σ' όλα τα επίπεδα

γ. Καλύτερη εκμετάλλευση των παραγωγικών πηγών -> Άνοδος του βιοτικού επιπέδου -> Ευημερία -> Αναβάθμιση της ποιότητας ζωής όλων των χωρών -> Διεύρυνση των τομέων εργασίας.

δ. Προέκταση της γνώσης (διεύρυνση των ορίων του επιστητού). -> Διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων - Ανταλλαγές ιδεών - Επιστημονικά επιτεύγματα - Τεχνολογικές κατακτήσεις - Ανάπτυξη της τέχνης που λειτουργεί ως στοιχείο επικοινωνίας μεταξύ των λαών.

ε. Διαμόρφωση ενός **οικουμενικού πολιτισμού** με στοιχεία όλων των λαών όπου οι διαφορές θα εξομαλύνονται και οι ιδιαιτερότητες θα λειτουργούν ως παράγοντες εμπλουτισμού του.

στ. **Ειρηνική συνύπαρξη**, πνεύμα **άμιλλας και συνεργασίας, ομοψυχία** -> άμβλυση των παθών -> Εξάλειψη της πιθανότητας πολεμικών συγκρούσεων.

Παράγοντες που αναστέλλουν την ουσιαστική πραγμάτωση της ενοποίησης.

α. **Ανταγωνιστικές τάσεις** - Συμφέροντα που προσπαθούν να ικανοποιήσουν (Ανταγωνιστικά στοιχεία του σύγχρονου κόσμου μετά την κατάρρευση των αντιτιθέμενων κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συστημάτων, αποτελούν: **στον οικονομικό τομέα** η διεκδίκηση μεγαλύτερου μεριδίου στην παγκόσμια αγορά [Οικονομικό τρίγωνο: Ευρώπη -Ιαπωνία - Αμερική], **στον πολιτικό τομέα** η διατήρηση των σφαιρών επιρροής και στον **πολιτιστικό** η διάδοση των στοιχείων κάθε χώρας - και ιδιαίτερα αναπτυγμένης - στις άλλες. (Οικονομική διείδυση - Πολιτιστικός ιμπεριαλισμός.)

β. **Περιορισμός της ελευθερίας των μικρότερων χωρών ν' αναπτυχθούν οικονομικά**, να προσδιορίσουν τις πολιτικές τους επιλογές και την πολιτική τους ταυτότητα (Συγκεντρωτισμός εξουσίας σε ενιαία κέντρα λήψης αποφάσεων).

γ. **Πολιτιστική αλλοτρίωση και κοινωνική των ασθενέστερων χωρών που εμφανίζουν τάσεις ξενομανίας**, δηλ. άκριτης υιοθέτησης των εξελιγμένων στοιχείων των αναπτυγμένων χωρών -> Σταδιακός εκφυλισμός.

δ. Προκαταλήψεις - ρατσιστικές διαθέσεις - εθνικισμός - τερπιλίζουν το κλίμα για συνεργασία, φιλία και συνένωση σε κοινή πορεία.

Προϋποθέσεις συνύπαρξης διεθνισμού και εθνικής ταυτότητας.

α. Σεβασμός στην ιδιαίτερη φυσιογνωμία κάθε λαού: Αναγνώριση και εκτίμηση εθνικών στόχων.

β. Δημοκρατική αντίληψη για τη λειτουργία και το ρόλο των ενοποιήσεων:

Ισότητα - Συμμετοχή όλων στον προσδιορισμό του διεθνούς Δικαίου - Διάλογος.

γ. Ανθρωποκεντρική παιδεία -> Καλλιέργεια πνευματική και ηθική -> Κατανόηση των νέων δεδομένων, αξιοποίηση της εμπειρίας του παρελθόντος, συγκερασμός εγχώριων και ξένων στοιχείων, πνεύμα άμιλλας και συνεργασίας, κριτική και επιλεκτική στάση απέναντι στα στοιχεία των άλλων λαών, οικουμενική συνείδηση.

δ. Αναγνώριση του φυσικού γεγονότος ότι όλοι οι λαοί ανεξάρτητα από χώρα, φυλή, οικονομικό - πολιτικό σύστημα ή οποιοδήποτε άλλο διαφοροποιητικό στοιχείο μπορούν συνυπάρξουν και να οδηγηθούν στην ευημερία και την ευτυχία.

ε. Στη σύγχρονη εποχή ένας λαός επιβάλλεται να συμμετέχει σε ενοποιήσεις κάθε μορφής γιατί αλλιώς κινδυνεύει με απομόνωση που συνεπάγεται οικονομική και πνευματική καθυστέρηση.

Απαραίτητα εφόδια για να παρακολουθήσουμε σαν χώρα την πορεία του σύγχρονου κόσμου.

α. Ομόνοια, ομοψυχία, συναίνεση στην εσωτερική πολιτική ζωή της κοινωνίας -προσδιορισμός των στόχων, καθορισμός προτεραιοτήτων, **εθνική στρατηγική της χώρας απέναντι στον Ευρωπαϊκό κόσμο.**

β. Οικονομική ανάπτυξη: Παραγωγικότητα - ανταγωνιστικότητα προϊόντων -Επενδύσεις σε παραγωγικούς χώρους που παρουσιάζουν πλεονεκτήματα σε σχέση με άλλες χώρες - **Παρακολούθηση της Τεχνολογικής εξέλιξης.**

γ. Ενίσχυση του δημοκρατικού πολιτεύματος και των δημοκρατικών θεσμών -> Αποφυγή αναταραχών και κλίματος πολιτικής ανωμαλίας (Επιβραδυντικοί παράγοντες για τη γενικότερη εξέλιξη της κοινωνίας).

δ. Διατήρηση και ενίσχυση των πολιτιστικών στοιχείων - Προβολή αυτών στο διεθνή χώρο - Αξιοποίηση των πνευματικών ανθρώπων προς την κατεύθυνση αυτή.

ε. Συστή λειτουργία της εκπαίδευσης η οποία αφενός τροφοδοτεί με νέο δυναμικό όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής αφετέρου δε γνωστοποιεί τα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και προβάλλει την ανάγκη διατήρησης τους μέσα στα πλαίσια της ιδέας της οικουμενικότητας.

"Είναι χρέος μας να πιστεύουμε και να ευχόμαστε και να ενεργούμε όσο περνάει από το χέρι μας και σαν σύνολο και σαν άτομα, για να προκύψει μια κατάσταση από αρμονική ισορρόπηση, όπου όλοι οι ευρωπαϊκοί λαοί, μεγάλοι και μικροί, με σεβασμό αμοιβαίο στην υπόσταση των, με βαθιά συναίσθηση για την ανθρώπινη και την ευρωπαϊκή "αλληλεγγύη πολιτισμού" με σεβασμό προς τον κάθε λαό σαν "λαό" και προς τον κάθε άνθρωπο σαν "άνθρωπο", να μπορούνε λαοί και άτομα να βαδίσουνε προς την κατάκτηση νέας ειρηνικής ζωής, προς την εξύψωση του πολιτισμού μέσα σε μια υπερεθνική κοινότητα, όπου κάθε λαός και κάθε άτομο θα συνεισφέρει τις ικανότητες του για την κοινή ευτυχία".

Δ. Γληνός.

Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Απειλεί η Ευρωπαϊκή Ένωση τον εθνικό μας πολιτισμό;

Η συνειδητοποίηση της ανάγκης για τη δημιουργία μιας υπερεθνικής Ένωσης ευρωπαϊκών κρατών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προήλθε από την ύπαρξη κοινών οικονομικών συμφερόντων ανάμεσα στις χώρες-μέλη, τα οποία θα εξυπηρετούσε η δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς, από τις κοινές πολιτιστικές καταβολές τους, αλλά και από την τραγική εμπειρία δύο παγκόσμιων πολέμων. Η εμπειρία αυτή έδειξε πως είναι ανάγκη να δημιουργηθεί μια μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια, όπου οι λαοί θα συνεργάζονται μεταξύ τους και θα ζουν ειρηνικά σε ένα κοινό ευρωπαϊκό σπίτι.

Κατά τη διαδικασία ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανακύπτουν αναπόφευκτα προβλήματα. Ένα από τα σοβαρότερα, που προκαλεί ανησυχία και φόβο, είναι η προοπτική απώλειας της εθνικής φυσιογνωμίας που έχει κάθε, μικρό κυρίως, κράτος-μέλος της. Οι φόβοι αυτοί, ωστόσο, είναι μάλλον αβάσιμοι και αδικαιολόγητοι, τόσο για τα άλλα κράτη όσο και για τη χώρα μας.

Επιχειρήματα:

- Μπορεί η Ελλάδα γεωγραφικά να βρίσκεται στις εσχατιές της ευρωπαϊκής ηπείρου, πολιτιστικά, όμως, βρίσκεται στο κέντρο, στην καρδιά της, καθώς οι αξίες του ελληνικού πολιτισμού (ελευθερία, δικαιοσύνη, δημοκρατία, αγάπη) είναι και αξίες του ευρωπαϊκού.
- Ποτέ δεν έλειψαν οι πολιτιστικές ανταλλαγές ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ελλάδα, ακόμα και όταν η χώρα μας ήταν κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Η Ευρώπη υπήρξε για τους Έλληνες ανέκαθεν ο φυσικός και οικείος πολιτιστικά και πολιτικά χώρος δράσης και ανάπτυξης τους.
- Το πνεύμα της ανεκτικότητας και του σεβασμού της ιδιαιτερότητας του άλλου είναι η βάση πάνω στην οποία οικοδομείται και ολοκληρώνεται η Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Η δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού βοηθάει στη συνειδητοποίηση των κινδύνων που απειλούν τις εθνικές, θρησκευτικές και τοπικές ιδιαιτερότητες, ενώ παράλληλα επιτρέπει την οργάνωση μιας κοινής άμυνας κατά τη ομογενοποίησης.

- Η Ελλάδα θα διατηρήσει μια σχετική αυτονομία, αφού και μέσα στην Ε.Ε. θα παραμείνει αυτοκέφαλο κράτος.
- Είμαστε έθνος συμπαγές, συγκεντρωμένο σε ορισμένο τόπο και με πολιτισμό που έχει βαθιές ρίζες.

Τα οφέλη από τη συμμετοχή μας στην Ε.Ε.

- Αποτελεσματική αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων, επειδή οι προσπάθειες και οι αγώνες θα είναι κοινοί και συντονισμένοι.
- Ανταλλαγή εμπειριών και κοινή εκπόνηση προγραμμάτων ανάπτυξης.
- Ελεύθερη μετακίνηση πολιτών και εργαζομένων στα κράτη-μέλη της Ένωσης.
- Άμβλυση των διαφορών και ανάπτυξη κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης με σεβασμό της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας του άλλου.
- Επιστημονική συνεργασία που θα κάνει τα επιτεύγματα της σύγχρονης επιστήμης κτήμα όλων.
- Ομαλή πολιτική ζωή με ελευθερία, δικαιοσύνη, δημοκρατία και σεβασμό των ανθρωπινων δικαιωμάτων, καθώς οι αρχές αυτές αποτελούν την πεμπτουςία του ευρωπαϊκού πολιτισμού.
  - Ειρηνική συνύπαρξη των ευρωπαϊκών λαών.
- Κοινή αντιμετώπιση των οικολογικών προβλημάτων.

Η καλύτερη απάντηση που μπορούμε να δώσουμε στις προκλήσεις που προέρχονται από τη συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι να αναπτύξουμε και να εκσυγχρονίσουμε την κοινωνία μας και να βελτιώσουμε την παιδεία μας, τη συνειδητή δηλαδή μελέτη και διατήρηση του εθνικού μας πολιτισμού.

Σχετικά κείμενα

A. Το νόημα της Ευρώπης

Η Ευρώπη ως γεωγραφικός χώρος, καθώς δεν παρουσιάζει σταθερό και συγκεκριμένο περίγραμμα, δεν έχει για μας εδώ ερευνητικώς ενδιαφέρον. Μόνο ως πολιτιστική έννοια η Ευρώπη αποκτά σταθερότητα και συγκεκριμένο περιεχόμενο και αξίζει να γίνει αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης. Ως πολιτιστική έννοια η Ευρώπη δεν καλύπτει όλο το χώρο που συνηθίζουν οι γεωγράφοι να ονομάζουν Ευρώπη και αντίθετα καλύπτει μεγάλες εκτάσεις άλλων ηπείρων.

Η Ευρώπη είναι μια μορφή πολιτισμού. Του πολιτισμού που ως τώρα τουλάχιστον κυριάρχησε και κυριαρχεί στην οικουμένη. Για να συλλάβουμε το νόημα του πρέπει να ανατρέξουμε στις πρώτες πηγές του. Από εκεί θα οδηγηθούμε για να γνωρίσουμε τις αξίες που τον διέπουν και τις δημιουργικές δυνάμεις που τον κινούν.

Η «πρωταρχία του λόγου» και «η αξία του ανθρώπου ως φορέα του λόγου» και συνεπώς και ως φορέα της «ελευθερίας του λόγου» είναι ίσως το σημείο από όπου πρέπει να ξεκινήσουμε για να καταλάβουμε τι διακρίνει το νόημα της Ευρώπης από τα νοήματα άλλων πολιτιστικών κύκλων, —(και για να μην πελαγοδρομούμε)— από τα νοήματα που διέπουν τους δύο μεγάλους πολιτισμούς της Ασίας, τον ινδικό και τον σινικό, αλλά και τον ιουδαϊκό πολιτισμό, για να περιορισθούμε σε πολιτισμούς που ακόμα σήμερα υπάρχουν.

Πρωταρχία του Λόγου δεν σημαίνει απολυταρχία του Λόγου. Δεν σημαίνει ότι παραμερίζεται η αίσθηση και η διαίσθηση. Δεν σημαίνει ότι λείπουν οι δυνάμεις του υποσυνείδητου. Σημαίνει ότι ο λόγος πρωτεύει, ότι αυτός συντονίζει, αλλά και περιορίζει κάθε άλλη δύναμη της ψυχής και του πνεύματος και τις διατηρεί όλες, ισορροπώντας τις αδιάκοπα ασυμεταξύ τους. Ο Λόγος μάλιστα ξεκινά από την αίσθηση, που, όπως λέει ο Πλάτων, είναι ο παράκλητος της διάνοιας, αλλά την υπερβαίνει, την «συντάσσει» μέσα σε δικούς του νόμους. Δεν την διαμορφώνει σε μύθους με τη φαντασία, αλλά αντιθέτως με κανόνες λογικούς την μεταβάλλει σε συστηματική γνώση, σε επιστήμη. Στην Ελλάδα, όπου οι υπερβόρειοι συναντηθήκαμε με ανθρώπους άλλων νοτιωτέρων πολιτισμών αναπήδησε κάποια ώρα αυτή η πρωταρχία του λόγου, ως καθαρή προ παντός θεωρία, ως φιλοσοφική σκέψη, με τα θεωρητικά μαθηματικά στην πρωτοπορεία της.

Μαζί με το Λόγο πρόβαλε και το υποκείμενο του Λόγου, ο άνθρωπος· όχι ο άνθρωπος ως αντίτυπο ενός γένους, αλλά ως μοναδικότητα, ως πνευματικά και ηθικά ελεύθερη προσωπικότητα, για την οποία τίποτε δεν είναι ανέλεγκτα δεδομένο.

Από αυτό έπεται ότι ο άνθρωπος ως μονάδα έχει, αυτός καθ' εαυτόν, αξία¹ και έχει και ουσιαστικό νόημα η εγκόσμια ζωή του. Γίνεται έτσι ο άνθρωπος επίκεντρο και στα μέτρα του μετριέται ο κόσμος. Άλλωστε όπου λόγος εκεί και μέτρο.

Σε κανένα, φυσικά, κύκλο πολιτισμού δεν μπορούσε να λείψει το στοιχείο του λόγου και της αξίας του ανθρώπου ως λογικού όντος. Τα βρίσκουμε και στο σινικό και στον ινδικό πολιτισμό. Πουθενά όμως δεν τα βρίσκουμε ως κυρίαρχα στοιχεία, όπως στον ευρωπαϊκό κύκλο.

Αυτή είναι η ειδοποιός διαφορά που χωρίζει την Ευρώπη από την Ασία.

Όταν ο Χριστιανισμός, ένα στοιχείο που πηγάζει από τις παρυφές της Ασίας —και γι' αυτό και σε τόσα καίρια σημεία είναι αντίθετο προς τον ελληνισμό— απλώθηκε στον ευρωπαϊκό χώρο και συνδυάστηκε με το πνεύμα της Ευρώπης, σε αυτό το τελευταίο προστέθηκαν μερικά νέα χαρακτηριστικά, που χωρίς κανένα από τα παλιά να εκλείψει, ήρθε σε σύγκρουση μαζί τους. Ένα άλογο στοιχείο —το μέγα μήνυμα του Χριστού —, η αγάπη, πρόσθεσε στην αρχαίαν ανθρωπιά το αίτημα της πραότητας και της ευσπλαχνίας. Ο Χριστιανισμός, θα έλεγε κανείς, εγγλύκανε τη ζωή του ανθρώπου. Το άλογο όμως αυτό και το άμετρο στοιχείο —διότι η αγάπη δεν έχει, από τη φύση της, ούτε λογική, ούτε νόμο, ούτε μέτρο—, δεν μπόρεσε, στη λειτουργία των κοινωνιών, γενικά στις

σχέσεις των ανθρώπων, να κατάργηση την κατ' εξοχήν έλλογην αρχή της δικαιοσύνης που ακριβώς σημαίνει λογική τάξη, μέτρο και νόμο. Τούτα τα δύο αντίθετα, σε όλους τους καιρούς, από τότε, συγκρούονται και αντινομούν. Και έγινε έτσι αυτή η ακατάλυτη σύγκρουση δύο αντινομικών αιτημάτων το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του νεώτερου ευρωπαϊκού πνεύματος.

Το αν τα δύο αυτά αντίθετα μέσα στην ενδεχομένως διαλεκτική ανέλιξη της ιστορίας θα καταλήξουν σε μία σύνθεση — πάντως προσωρινή, που ανανεωμένη θα ανάκυψη σε υ ψηλότερο διαλεκτικόν αναβαθμό, είναι θέμα που δεν μπορεί εδώ να μας απασχόληση.

Περιορίσθηκα να σημειώσω τα βασικά στοιχεία που συνθέτουν το ευρωπαϊκό πνεύμα και που αποτελούν την Ευρώπη εφ' όσον την Ευρώπη την καταδεχόμαστε μόνο ως έννοια πολιτιστική.

Κωνσταντίνος Τσάτσος, Ο Σύγχρονος Κόσμος, οι Εκδόσεις των Φίλων

Β. Περί ενός ζωντανού και επίκαιρου εθνικού λόγου

[...] Τέλος, ο εθνικός λόγος εντάσσεται σήμερα σ' ένα ιστορικό πλαίσιο δημιουργίας υπερεθνικών συνόλων που τείνουν να υπερβούν τα στενά οικονομικά, αμυντικά και πολιτικά όρια του έθνους. Και η ιστορική αυτή πορεία είναι αναπότρεπτη, έστω κι αν δυσκολεύεται ή καθυστερεί από την αναβίωση του εθνικισμού σε ορισμένες τουλάχιστον χώρες.

Η Ελλάδα μετέχει ενεργά στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και αυτός ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός καθορίζει πλέον την εθνική μας ταυτότητα, όπως και την ταυτότητα όλων των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Η συμμετοχή της, ωστόσο, στη διαδικασία υπέρβασης του κράτους-έθνους και δημιουργίας μιας ευρωπαϊκής μεταεθνικής κοινότητας, δε θα πρέπει να εκληφθεί ως άμεση ή καινούργια απειλή κατά της πολιτιστικής της ταυτότητας. Και τούτο για δύο λόγους: Πρώτον, διότι η απειλή δεν είναι ούτε μεγαλύτερη ούτε σοβαρότερη από αυτήν που καθημερινά αισθανόμαστε, από τη βίαιη εισβολή στην καθημερινή μας ζωή των προϊόντων μαζικής κατανάλωσης και από την ομοιογενοποίηση των πολιτιστικών αξιών και την τυποποίηση των προτύπων συμπεριφοράς. Και, δεύτερον, διότι η δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού βοηθάει στη συνειδητοποίηση των κινδύνων που απειλούν τις εθνικές, θρησκευτικές και τοπικές ιδιαιτερότητες, ενώ παράλληλα επιτρέπει την οργάνωση μιας κοινής άμυνας κατά των διαλυτικών συνεπειών που επέρχονται στις εθνικές ταυτότητες από την ομοιογενοποίηση αυτή των ηθών και των προτύπων ζωής, μέσω κυρίως της τηλεόρασης.

Η ευρωπαϊκή πρόκληση είναι πράγματι μεγάλη. Είναι όμως αναπόφευκτη και δημιουργική, διότι περιέχει ό, τι πιο επιδοφόρο μπορεί να περιμένει κανείς από τη σκυθρωπή εποχή μας: την κοινή υπεράσπιση της διαφορετικότητας των πολιτιστικών και εθνικών ταυτοτήτων μαζί με τη διαφύλαξη των ανθρωπιστικών και οικουμενικών ιδεωδών της αλληλεγγύης, της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης που μας κληροδότησε ο ελληνικός πολιτισμός και διέπλασε ο ευρωπαϊκός.

Αντώνης Μανιτάκης

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η παγκοσμιοποίηση έχει διαταράξει την παραδοσιακή διεθνή κατάσταση. Σαρωτικές αλλαγές, οικονομικές και κοινωνικές, συντελούνται ήδη, η ροή των γεγονότων έχει επιταχυνθεί και η πολυπλοκότητα των προβλημάτων που ανακύπτουν οδηγεί σε αμηχανία πολίτες και κυβερνήσεις.

Ορισμός

Με τον όρο παγκοσμιοποίηση εννοούμε, καταρχήν, τη σύνθετη διαδικασία υπέρβασης των εθνικών συνόρων μέσα από τα δίκτυα επικοινωνίας και την ανάπτυξη οικονομικών, πολιτικών και γενικότερα πολιτισμικών σχέσεων σ' έναν ενιαίο, παγκόσμιας εμβέλειας, χώρο.

Η παγκοσμιοποίηση στηρίζεται ουσιαστικά στην τεχνολογική εξέλιξη, υλοποιείται στην οικονομία και επηρεάζει καταλυτικά τον πολιτισμό.

Τα **αίτια** που οδήγησαν στην παγκοσμιοποίηση εντοπίζονται

- Στην τεχνολογική εξέλιξη και ιδιαίτερα στην εξέλιξη των ηλεκτρονικών δικτύων (τηλεπικοινωνίες, Μ.Μ.Ε., διαδίκτυο).
- Στην ανάγκη για ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων χωρίς τη διαμεσολάβηση κρατικών φορέων.
- Στην υλοποίηση εμπορικών ανταλλαγών χωρίς δασμολογικούς και άλλους εθνικούς περιορισμούς.
- Στην ελεύθερη διάδοση γνώσεων, ιδεών, τρόπων ζωής, αξιών, έργων, προϊόντων σε έναν ενιαίο χώρο.
- Στη δημιουργία και ανάπτυξη νέων κέντρων εξουσίας αυτόνομων, ως ένα βαθμό, από την πολιτική των κρατών. Εκπρόσωποι των νέων εξουσιών είναι τα Μ.Μ.Ε. και οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις.

ΘΕΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- Επικοινωνία σε πραγματικό χρόνο. Κατάργηση των φραγμών που θέτουν οι αποστάσεις και αποδέσμευση του χρόνου από το χώρο. Ανάδειξη της αξίας που έχει η πληροφορία.
- Ανάπτυξη των διεθνών δικτύων επικοινωνίας που ευνοεί τον έλεγχο της κρατικής αυθαιρεσίας και διευκολύνει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Δημιουργία παγκόσμιας αγοράς. Αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών επενδύσεων.
- Εδραίωση της ειρήνης, επειδή η πύκνωση των ανταλλαγών και της επικοινωνίας συντελεί στη δημιουργία δεσμών και κοινών συμφερόντων που αντιστρατεύονται τον πόλεμο.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- Απώλεια της εθνικής κυριαρχίας, περιορισμός του κράτους πρόνοιας.
- Αποδοχή ενιαίων προτύπων σκέψης και συμπεριφοράς. Ο ιδιαίτερος .τρόπος ζωής, οι ιδέες και οι αξίες κάθε λαού ευθυγραμμίζονται.
  - Κίνδυνος για τη δημιουργία μιας διεθνούς κοινωνίας σύμφωνα με τα πρότυπα του Τρίτου Κόσμου, με νησίδες αφθονίας και πολυτέλειας για ελάχιστους μέσα σε πελάγη δυστυχίας και μιζέριας για πολλούς.
  - Έλεγχοι ολοκληρωτικής φύσης μέσα σε κατ' επίφαση δημοκρατικές μορφές οργάνωσης και διακυβέρνησης. Υπονόμευση της δημοκρατίας.
- Υιοθέτηση των καταναλωτικών προτύπων που υποβάλλουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους.
- Κυριαρχία της αγγλικής γλώσσας διεθνώς.

Σχετικό κείμενο

Αίτια και αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης

Τα αίτια που οδήγησαν στην παγκοσμιοποίηση εντοπίζονται κυρίως στην τεχνολογική εξέλιξη. Ωστόσο, η επιστήμη παραδέχεται την αλληλεπίδραση των κοινωνικών αναγκών και των επιστημονικών ανακαλύψεων. Δεν μπορούμε δηλαδή να καθορίσουμε με σαφήνεια εάν οι τεχνολογικές ανακαλύψεις οδήγησαν στις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, ή εάν οι ανακαλύψεις αυτές, και ειδικότερα η εφαρμογή τους, καθορίστηκαν από τις κοινωνικές ανάγκες. Για το λόγο αυτό, αίτια και αποτελέσματα αναφέρονται μαζί, παρά το γεγονός ότι είναι συχνά σαφής η καταλυτική επιρροή του ενός παράγοντα επί του άλλου. [...]

Στο χώρο της τεχνολογίας, η εξέλιξη που οδήγησε στην παγκοσμιοποίηση θεωρείται η δυνατότητα διενέργειας των επικοινωνιών σε πραγματικό χρόνο. Η ηλεκτρονική επικοινωνία είναι καταλύτης αυτής της εξέλιξης. Εάν ο τηλεγράφος ενοποίησε την Αμερική στα μέσα του 19ου αιώνα, το φαξ και το Ίντερνετ ενοποιούν τον κόσμο του 21ου αιώνα. Ταυτόχρονα η δορυφορική μεταφορά εικόνας, λόγου και ήχου αποτελεί άριστο παράδειγμα οικονομικο-πολιτικής αξιοποίησης των τεχνολογικών δυνατοτήτων. Απόρροια αυτής της δυνατότητας είναι η αποδέσμευση του χώρου (*εδαφικότητα*) από το χρόνο, ότι δηλαδή η ανάπτυξη των επικοινωνιών και των ανταλλαγών σε πραγματικό χρόνο αυτονομείται από την εδαφική τους διάσταση. Σημαντικός παράγοντας στην εξέλιξη αυτή είναι η ανάδειξη της αξίας της πληροφορίας. Τούτο συμβαίνει, διότι η πληροφόρηση δεν είναι μόνο σημαντικό στοιχείο στη διαδικασία της γνώσης, αλλά εντάσσεται πλέον στην παραγωγική διαδικασία ως εμπορεύσιμο προϊόν.

Στον τομέα της οικονομίας, η ειδοποιός διαφορά της παγκοσμιοποίησης είναι η δημιουργία της παγκόσμιας αγοράς. Η δυνατότητα δηλαδή της παραγωγής να προσανατολίζεται προς την παγκόσμια κατανάλωση. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δημιουργούν ένα παγκόσμιο δίκτυο παραγωγής και εμπορίας, και σημαντικό μέρος των συναλλαγών τους γίνεται ανάμεσα στις θυγατρικές εταιρείες τους. Η οργάνωση της κάθετης παραγωγής τους διαρθρώνεται ανάλογα με τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο ενοποιημένος χώρος. Έτσι, η διαδικασία της παραγωγής ενός προϊόντος δεν υλοποιείται σε μια μόνο χώρα. Το άνοιγμα των αγορών (κατάργηση των δασμολογικών και άλλων προστατευτικών εμποδίων) και η άμεση πληροφόρηση επιτρέπουν στις πολυεθνικές επιχειρήσεις άλλοτε τη μαζική παραγωγή, εκμεταλλευόμενες τις οικονομίες κλίμακας, άλλοτε δε την εξατομικευμένη (κατά χώρα) παραγωγή εκμεταλλευόμενες τις εθνικές ιδιαιτερότητες.

Στον τομέα του πολιτισμού (υλικού και πνευματικού) διενεργείται ίσως η πιο σημαντική επιρροή της παγκοσμιοποίησης. Υποστηρίζεται (M. Waters) ότι η ομογενοποίηση του τρόπου ζωής και η υιοθέτηση μιας ενιαίας σκέψης οδηγεί στην αποδοχή ενιαίων προτύπων και καθολικά αποδεκτών προϊόντων. Εάν η πολιτισμική διαφοροποίηση συντηρεί τα σύνορα, η πολιτισμική ομοιογένεια ευνοεί την παγκοσμιοποίηση. Τα ΜΜΕ ενοποιούν τις εθνικές κουλτούρες, και σαν αποτέλεσμα προϊόντα, τρόπος ζωής και ιδέες ευθυγραμμίζονται. Η γλώσσα ως ύστατο εθνικό μέσο αντίστασης απονευρώνεται, αφού τα προϊόντα του πολιτισμού και τα κανάλια επικοινωνίας τείνουν να υιοθετήσουν όχι μόνο ένα συγκεκριμένο μοντέλο σκέψης και κοινωνικής οργάνωσης αλλά και την αγγλική γλώσσα που το αντιπροσωπεύει. Παράλληλα η σχέση κοινωνικής οργάνωσης και επικράτειας αυτονομείται, αφού τα κοινωνικά πρότυπα (ισότητα δύο φύλων, γάμος, πρότυπα νεολαίας) ευθυγραμμίζονται και δεν ακολουθούν τις εθνικές ιδιαιτερότητες. Η επιρροή του πολιτισμικού στοιχείου στην οικονομία είναι άμεση και εκφράζεται μέσα από την υιοθέτηση των καταναλωτικών προτύπων. Οι αμερικάνικες τηλεοπτικές σειρές, ο κινηματογράφος και οι μουσικές εικόνες της τηλεόρασης (MTV) προσδιορίζουν έναν τρόπο ζωής (lifestyle) που συνδυάζεται με την κατανάλωση μιας σειράς αντίστοιχων προϊόντων.

Σπύρος Δάμπλας, Διεθνείς σχέσεις και παγκοσμιοποίηση, εκδ. Πατάκη

Θέματα για ανάπτυξη**A. Ευρώπη- Ευρωπαϊκός και εθνικός πολιτισμός**

- Είστε μέλος του κοινοβουλίου των νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε μια συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης να αναφερθείτε στο πώς οραματίζεστε το χαρακτήρα και τους στόχους της (400-600 λέξεις).
- Δημοσιογράφος γνωστής εφημερίδας σε ρωτάει αν κινδυνεύει ο εθνικός μας πολιτισμός από την ένταξη μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Να δώσεις και να τεκμηριώσεις την απάντησή σου σε ένα κείμενο 450- 500 λέξεων.
- Συμμετέχεις στις εργασίες της Βουλής των Εφήβων. Να ετοιμάσεις γραπτός μια ομιλία 400-500 λέξεων στην οποία θα εκθέτεις τους οραματισμούς σου για το μέλλον της Ευρώπης στην οποία θα ζήσεις.
- Η Ελλάδα βρίσκεται ως γνωστόν στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση και ολοκλήρωση · αρκετοί Έλληνες θεωρούν ότι αυτή η πορεία και ιδιαίτερα το τέλος της, θα επιφέρει κέρδη στη χώρα μας, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που ισχυρίζονται ότι υπάρχει κίνδυνος αλλοίωσης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας μας. Ποιες είναι οι ωφέλειες που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή ένωση; Σε ποιους τομείς μπορεί να επωφεληθεί η χώρα μας; Θεωρείτε ότι είναι δικαιολογημένος ο φόβος αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής ένωσης; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα κείμενο 500- 600 λέξεων.

B. Παγκοσμιοποίηση

1. Οι επικριτές της επιχειρούμενης παγκοσμιοποίησης είναι πολλοί. Με ποιες προϋποθέσεις πιστεύετε πως μπορεί η παγκοσμιοποίηση να αποβεί θετική για τους λαούς; (400-500 λέξεις).

Διεθνισμός- Φιλοπατρία

Θέμα: Η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των ανθρώπων, που ανήκαν σε διαφορετικά έθνη ή κράτη, εμφανίστηκε πολύ νωρίς και προκάλεσε την ανάπτυξη διαφόρων διεθνιστικών κινήματων.

A. Πώς μπορεί να συνυπάρξει ο διεθνισμός με τη φιλοπατρία;

B. Ποιοι είναι οι λόγοι που καθιστούν αναγκαίο το διεθνισμό;

Γ. Πώς επιδρούν η φιλοπατρία κι ο διεθνισμός στην ανάπτυξη του πολιτισμού και στην πρόοδο της ανθρωπότητας;

Ορισμοί:

Διεθνισμός: είναι η θεωρία σύμφωνα με την οποία κάθε κράτος είναι δυνατό να ενταχθεί σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, στο οποίο θα επικρατεί η κοινή επιθυμία και η κοινή προσπάθεια για την επικράτηση παγκόσμιων αρχών. Ιδιαίτερα, ο όρος αναφέρεται στην διεθνή συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων με επιστημονικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό περιεχόμενο. Ως κίνημα ο διεθνισμός δε συσχετίζεται, αναγκαστικά, με ορισμένη πολιτική παράταξη ή ιδεολογία.

Φιλοπατρία: είναι η αγάπη προς την πατρίδα, το σύνολο όλων εκείνων των συναισθημάτων που κάθε άνθρωπος τρέφει προς την πατρίδα του.

Η ύπαρξη διεθνιστικών τάσεων αποτελεί αναγκαιότητα για την υπέρβαση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος στον εικοστό πρώτο αιώνα.

A. Η συνύπαρξη φιλοπατρίας και διεθνισμού είναι δυνατό να επιτευχθεί με τους εξής τρόπους:

- Με το σεβασμό της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας κάθε λαού και την εκτίμηση όλων των εθνικών αξιών, ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης τους.
- Με την πάταξη του ρατσισμού και των εθνικιστικών αντιλήψεων.
- Με την ενίσχυση του διαλόγου, της μετριοπάθειας, του πνεύματος συνεργασίας.
- Με την προσαρμοστικότητα και την έλλειψη εμμονών.
- Με τη ρεαλιστική αντιμετώπιση του παρόντος και του μέλλοντος, τη διορατικότητα, την οργάνωση και τον προγραμματισμό.
- Με την πνευματική και ηθική καλλιέργεια.

B. Οι λόγοι που καθιστούν αναγκαίο το διεθνισμό είναι οι εξής:

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

- Η δημιουργία πνεύματος ειρηνικής συνύπαρξης και διαλόγου.
- Η καταστολή των εχθροπραξιών.
- Η επίτευξη της άμβλυνσης των παθών.
  - Η διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων των ανθρώπων, γεγονός που αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ανταλλαγή των ιδεών, επιστημονικής, κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής σημασίας.
  - Η εξομάλυνση των διαφορών που δημιουργούνται μεταξύ των λαών, εφόσον δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις ομοιότητες, στα κοινά οράματα, στις κοινές ελπίδες και στις κοινές επιδιώξεις όλων των κρατών.

Γ. Επίδραση του διεθνισμού στην ανάπτυξη του πολιτισμού και την πρόοδο της ανθρωπότητας:Σε υλικό επίπεδο:

- Άνοδος του βιοτικού επιπέδου.
- Τεχνολογική ανάπτυξη.
- Οικονομική άνθηση.
- Ενίσχυση εμπορικών σχέσεων.
- Επέκταση επιχειρήσεων.

Σε πνευματικό επίπεδο:

- Διεύρυνση πνευματικών οριζόντων.
- Ανάπτυξη επιστημών.
- Διακίνηση και ανταλλαγή ιδεών.
- Υπόχώρηση προκαταλήψεων και δεισιδαιμονιών.
- Αμβλυνση φανατισμού και τοπικισμού.

Σε ηθικό επίπεδο:

- Αγάπη.
- Κατανόηση.

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

- Συνεργασία.
  - Αλληλοβοήθεια.
  - Ανθρωπιά.
  - Φιλία.
  - Ειρηνική διευθέτηση διαφορών.
  - Ευγενική άμιλλα.
  - Η άμιλλα που δημιουργείται, καθώς και το πνεύμα συνεργασίας σε όλους τους τομείς, συντείνουν σε μια γενική ευημερία.
- Η ενίσχυση του πνεύματος της αλληλοβοήθειας και της υγιούς άμιλλας.
  - Η συνεργασία σε επιστημονικό επίπεδο.
  - Η συλλογική προσπάθεια για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προβλημάτων.

Σε υλικό επίπεδο:

- Άνοδος του βιοτικού επιπέδου.
- Τεχνολογική ανάπτυξη.
- Οικονομική άνθηση.
- Ενίσχυση εμπορικών σχέσεων.
- Επέκταση επιχειρήσεων.

Σε πνευματικό επίπεδο:

- Διεύρυνση πνευματικών οριζόντων.
- Ανάπτυξη επιστημών.
- Διακίνηση και ανταλλαγή ιδεών.
- Υποχώρηση προκαταλήψεων και δεισιδαιμονιών.
- Άμβλυση φανατισμού και τοπικισμού.

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

Σε ηθικό επίπεδο:

- Αγάπη.
- Κατανόηση.
- Συνεργασία.
- Αλληλοβοήθεια.
- Ανθρωπιά.
- Φιλία.
- Ειρηνική διευθέτηση διαφορών.
- Ευγενική άμιλλα

Εξ αντιστρόφου:

Η άρνηση ενός λαού (με τη θέληση του ή όχι) να επικοινωνήσει με άλλους, να δεχτεί και να προσφέρει συνεργασία και ανθρωπιστική συμπαράσταση έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωση, την πνευματική και την οικονομική καθυστέρηση.

Υπάρχουν κράτη που εντάσσονται σε γενικότερα διεθνή πλαίσια, αλλά με σκοπούς ιδιοτελείς που αποκαλύπτονται από την κακοπιστία, την υποκριτική συμπεριφορά και τη διπροσωπία τους.

Μερικές φορές η διεθνιστική τάση καταντά δουλικότητα, με συνέπεια την αλλοτρίωση και την καταστροφή της εθνικής ταυτότητας των λαών. Η φιλοπατρία χάνει τη δύναμη της, ως αντισταθμιστικός παράγοντας και τα μικρά κράτη γίνονται αντικείμενα εκμετάλλευσης των μεγαλύτερων και ισχυρότερων κρατών.

Ιστορική αναδρομή:

- Ο αρχαίος άνθρωπος αντιμετώπισε σοβαρά το πρόβλημα των ανθρώπινων σχέσεων.

- Ο Αριστοτέλης πρώτος διαπίστωσε την έμφυτη κοινωνικότητα του ανθρώπου.
- Την ιδέα του διεθνισμού τη βρίσκουμε για πρώτη φορά στους Στωικούς.
- Ο διεθνισμός του χριστιανισμού απέκτησε οικουμενικό χαρακτήρα.
- Στη νεότερη εποχή, έχουν γίνει σημαντικές και φιλόδοξες προσπάθειες για την επίτευξη μεγαλύτερης συνεργασίας μεταξύ των λαών, στο ευρύτερο πλαίσιο τόσο του γεωγραφικού χώρου όσο και των κοινών επιδιώξεων (Κ.τ.Ε., Ο.Η.Ε, Ε.Ε.).

Κείμενα:**Για μια ποιοτική βίωση της Ευρώπης**

Η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (με διάφορες μορφές και περιεχόμενο) ξεκίνησε πολύ νωρίς, ήδη στην ελληνорωμαϊκή αρχαιότητα, προχώρησε δειλά και αποσπασματικά, πέρασε από διάφορα στάδια και υπό διαφορετικές ιστορικές συνθήκες, αμφισβητήθηκε, αναθεωρήθηκε, αλλά μπόρεσε και ωρίμασε βαθμηδόν στις συνειδήσεις των λαών και των ηγετών των χωρών της Ευρώπης. Έτσι έφτασε τελικά να αποτελεί σήμερα την αδιαμφισβήτητη και δυναμική πραγματικότητα που είναι γνωστή ως "Ευρωπαϊκή Ένωση". Αυτή η ιστορική διάσταση, αυτή η διαδικασία συνειδησιακής ωρίμασης (που πόρρω απέχει από μια συμβατική, ευκαιριακή και συμπτωματική συμπόρευση), πρέπει να αποτελεί σταθερό σημείο αναφοράς για την ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης και την πορεία της ολοκλήρωσης αυτής της ιδέας.

Εκπλήσσουν πραγματικά οι ομοιότητες (χωρίς να λείπουν βεβαίως και οι έντονες διαφορές) στα κίνητρα, στους σκοπούς και στις μορφές συμφωνίας που παρατηρούνται ανάμεσα στις συμπολιτειακές ενώσεις της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας αφενός και στη σύμπληξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφετέρου. Είναι επίσης εκπληκτικό πόσο συνεκτικά λειτούργησε μια θρησκεία, ο Χριστιανισμός, με τις δικές του αξίες, στη συνένωση των νέων λαών που συνδιαμόρφωσαν στους μεσαιωνικούς χρόνους τις τύχες της Ευρώπης, αλλά και πόσες συγκρούσεις και θρησκευτικούς πολέμους προκάλεσε ο θρησκευτικός φανατισμός. Κι ωστόσο, η χριστιανική διδασκαλία από κοινού με τον ορθό λόγο και τους παραδοσιακούς θεσμούς της ελληνорωμαϊκής αρχαιότητας έφεραν κοντά τους λαούς της Ευρώπης μέσα από τη βαθμιαία συνειδητοποίηση κοινών αρχών και αξιών.

Βεβαίως, όλους αυτούς τους αιώνες (από την αρχαιότητα μέχρι και όλον τον μεσαίωνα), οι φιλοδοξίες διαφόρων ηγετών και ηγεμόνων δυναστικών οίκων να επεκτείνουν την κυριαρχία τους σε ευρύτερες μάζες πληθυσμού και σε μεγαλύτερες γεωγραφικές εκτάσεις προκάλεσαν σφοδρές συγκρούσεις που τραυμάτισαν την ενότητα και κλόνισαν την Ειρήνη στην Ευρώπη. Ουδέν, όμως, κακόν αμιγές καλού. Οι απώλειες σε ζωές, οι καταστροφές, οι ερημώσεις, οι ενοχές, η ανάγκη αποτροπής των συγκρούσεων οδήγησαν βαθμηδόν σε επιμέρους συμμαχίες και ενώσεις. Μετά δε από τα δεινά που επισώρευσαν στην Ευρώπη οι δυο Παγκόσμιοι Πόλεμοι, η ανάγκη για μια κοινή βάση αρχών, κανόνων και μορφών πολιτικής συμπεριφοράς που θα επέτρεπαν την υπέρβαση των αντιθέσεων και μια ουσιαστική συνένωση των Ευρωπαϊκών λαών οδήγησε σταδιακά στο "πολιτικό θαύμα" της Ενωμένης Ευρώπης που βιώνουμε σήμερα. ...

Έχει λεχθεί ότι η Ευρώπη είναι "η ήπειρος των αντιφάσεων". Ωστόσο, η Ευρώπη των αντιφάσεων-των συνενώσεων δηλαδή αλλά και των συγκρούσεων, της χριστιανικής αγάπης αλλά και των θρησκευτικών πολέμων, της δημοκρατίας αλλά και των ολιγαρχικών έως και φασιστικών καθεστώτων, της ειρήνης αλλά και των άγριων πολέμων, του πιο σημαντικού πολιτισμού στις τέχνες και στα γράμματα αλλά και ενός φάσματος ασύλληπτης βαρβαρότητας- αυτή η Ευρώπη των αντιφάσεων είναι και αυτή που κατόρθωσε, περνώντας από πολλά στάδια εξέλιξης, να φθάσει στην Ενωμένη Ευρώπη των αρχών του 21ου αιώνα, στην Ευρώπη των 25 με μια σταθερή πορεία προς την ολοκλήρωση.

4. Η ιστορικότητα της ιδέας της Ευρώπης από κοινού με τη γνώση των σφαλμάτων, των αδυναμιών και των αποτυχιών του παρελθόντος μπορούν να βοηθήσουν σε ακόμη μεγαλύτερη συνειδητοποίηση της ουσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία θα πρέπει κάποτε να διδαχθεί και στα σχολεία της Ευρώπης για να εδραιωθεί στις ψυχές των νέων ανθρώπων. Έχουμε πολύ δρόμο ακόμη για μια ποιοτική ένωση των ευρωπαϊκών χωρών, η οποία θα σέβεται τις ιδιαιτερότητες των κρατών-μελών, τη γλώσσα, την παράδοση, την ιδιοπροσωπία κάθε ευρωπαϊκού λαού, την πολιτισμική πολυμορφία της Ευρώπης, ενώ παράλληλα θα καλλιεργεί, θα βαθαίνει και θα αναδεικνύει ό, τι ενώνει τους Ευρωπαίους και ό, τι τους διακρίνει ιστορικά από άλλους σύγχρονους πολιτισμούς.

Ο καίριος χώρος για τη συνειδητοποίηση της ουσίας της Ενωμένης Ευρώπης και για μια ποιοτική βίωση, αυτής της ουσίας είναι - μη το ξεχνάμε- ο χώρος της Παιδείας. Οι ιδέες, οι αρχές και οι αξίες περνούν μέσα από την Εκπαίδευση, τη σχολική και την ανώτατη. Εκεί φύονται, καλλιεργούνται, συνειδητοποιούνται, αποκτούν βάθος, ουσία και συνέχεια. Η ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας πρέπει να ξεκινήσει από τα Πανεπιστήμια, στην κατάρτιση των αυριανών εκπαιδευτικών της Γενικής Εκπαίδευσης, για να περάσει σωστά, ουσιαστικά και διαθεματικά στη μόρφωση των αυριανών πολιτών της Ενωμένης Ευρώπης. Θεωρώ, μάλιστα, ιδιαίτερα σημαντικό ότι τα Πανεπιστήμια της Ευρώπης έχουν πεισθεί και ενθαρρύνουν συστηματικά τη διακινητικότητα (mobility) των φοιτητών, τη μετάβαση και φοίτηση της (για μερικά εξάμηνα και με αναγνώριση της της φοίτησης) σε άλλα πανεπιστήμια της Ευρώπης. Κι αυτό σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Της είναι σημαντική και η δυνατότητα – που αρχίζει να διαφαίνεται – απόκτησης κοινών πανεπιστημιακών πτυχίων ή και μεταπτυχιακών τίτλων. Η συμφοίτηση και συνεργασία των νέων σ' ένα κατ' εξοχήν πνευματικό πεδίο που είναι η κατάκτηση της επιστήμης δημιουργεί της καλύτερους όρους για μια ποιοτική βίωση της Ένωσης.

Γ. Μπαμπινιώτης από το Βήμα

Παρατηρήσεις:

- ✓ Να γραφεί η περίληψη του κειμένου.
- ✓ Να βρείτε τους τρόπους ανάπτυξης της δεύτερης παραγράφου.
- ✓ Βρείτε τη συλλογιστική πορεία με την οποία αναπτύσσεται το κείμενο.
- ✓ Να βρεθούν τα συνώνυμα των υπογραμμισμένων λέξεων.
- ✓ Με ποιους τρόπους η Ε.Ε. μπορεί να πατάξει φαινόμενα ξενοφοβίας-ρατσισμού και εθνικισμού, που αναπτύσσονται σε ορισμένα κράτη- μέλη της; Πώς μπορεί να συμβάλλει σ' αυτό η παιδεία;

Από την παγκοσμιοποίηση στην οικουμενικότητα

Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι πανάκεια ούτε πανωλεθρία, όπως διατείνονται οι ένθερμοι υποστηρικτές της και οι φανατικοί πολέμιοι της. Πρόκειται απλώς για ένα φαινόμενο της ζωής μας σήμερα και σαν τέτοιο ανήκει στην πραγματικότητα που είναι αμφίσημη. Αυτό σημαίνει ότι η

παγκοσμιοποίηση έχει ταυτόχρονα και αυτόχρονα δύο διαφορετικές όψεις, δηλαδή μοιάζει με το ρωμαϊκό Ιανό και παρομοιάζεται με νόμισμα ή ένδυμα με την "καλή" και την "ανάποδη" πλευρά του.

Η θετική όψη της παγκοσμιοποίησης συνίσταται στο ότι αυτή αποτελεί το αντίδοτο στην εθνικοποίηση κάθε μορφής και παντός είδους, όπως είναι ο εθνικισμός, ο φυλετισμός, ο σοβινισμός, ο ρατσισμός κ.α. φαινόμενα που τροφοδοτούν τον απομονωτισμό και πυροδοτούν το φανατισμό με όλα τα θλιβερά συνεπακόλουθα, σαν τη μισαλλοδοξία, την ξενοφοβία κ.λ.π. Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για να προσλάβει κάθε κοινωνία την ανοικτότητα που της είναι απολύτως απαραίτητη σαν τον καθαρό αέρα για τον ανθρώπινο οργανισμό.

Ο πλανητικός χαρακτήρας του πολιτισμού μας πια, σύμφωνα με την εύστοχη **ρήση** που πρώτος διέδωσε και θεμελίωσε προ τριακονταπενταετίας ο φιλόσοφος Κώστας Αξελός ("Προς την Πλανητική Σκέψη"), υλοποιείται με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της κοινωνίας εκών-άκων, θεμιτά ή αθέμιτα (αυτό είναι μάλλον ένα άλλο θέμα για παραπέρα συζήτηση). Παρα (προσ-)καλείται κάθε καλόπιστος διανοούμενος να απαντήσει στο ερώτημα: πώς αλλιώς θα μπορούσε μια κοινωνία να μείνει ανοικτή σήμερα πια χωρίς την παγκοσμιοποίηση;

Η αρνητική πλευρά της παγκοσμιοποίησης έγκειται στον κίνδυνο που **ελλοχεύει** μέσα της να αποβεί προπομπός της νεοαποικιοκρατίας στις μέρες μας. Ας μη γελιόμαστε: παγκοσμιοποίηση σημαίνει στην κυριολεξία τη δυτικοποίηση του πλανήτη μας, την αμερικανοποίηση για την ακρίβεια και όχι τόσο τον καλώς εννοούμενο εξευρωπαϊσμό της ζωής μας. Τελικά και για να ακριβολογούμε, με την παγκοσμιοποίηση δε γίνεται οποιοσδήποτε πολιτισμός παγκόσμιος, ούτε βεβαίως όλες οι πολυποίκιλες παραδόσεις αποβαίνουν παγκόσμιες. Μόνο μια και μάλιστα πολύ συγκεκριμένη πολιτιστική κληρονομιά αποβαίνει παγκόσμια, δηλαδή κυρίαρχη και εξουσιαστική πάνω σε όλες τις άλλες. Αυτή δεν είναι άλλη από τη νεότερη δυτικοευρωπαϊκή πολιτιστική παράδοση και μάλιστα στην εντελώς συγκαρινή μας βορειοατλαντική εκδοχή της, ιδίως στην αμερικανική της έκδοση.

Επομένως η παγκοσμιοποίηση μοιάζει να εκφυλίζεται στη σύγχρονη μορφή της απεχθούς αποικιοκρατίας. Ό, τι στο **λυκαυγές** της νεωτερικότητας ονομαζόταν καπιταλιστικός ιμπεριαλισμός, ευρωπαϊκός επεκτατισμός και δυτική αποικιοκρατία, τώρα πια στο λυκόφως του 20ου αιώνα επονομάζεται παγκοσμιοποίηση και σημαίνει τη νεοαποικιοκρατία, δηλαδή τον πολιτιστικό ιμπεριαλισμό του δυτικοευρωπαϊκού και του βορειοατλαντικού ημισφαιρίου πάνω στα υπόλοιπα τεσσαράμισι πέμπτα της οικουμένης υφηλίου μας. Έτσι όμως **εκκολάπτεται** ο αφομοιωτισμός κάθε

εγχώριας ιδιαιτερότητας στην απρόσωπη αδηφάγο χοάνη ενός απάτριδος **αμαγάλματος**, όπως, τυχαίνει να είναι το βορειοατλαντικό παράδειγμα.

...Μόνο πανάρχαιες παραδόσεις, όπως η ελληνική και η εβραϊκή, δοκιμασμένες μέσα στο καμίνι της ιστορίας, γνωρίζουν και βιώνουν, ζουν και διδάσκουν, παθαίνουν και μαθαίνουν ότι η ζωή είναι σχέση, η επιβίωση σημαίνει συμβίωση, η ύπαρξη είναι συνύπαρξη. Τίποτε δεν υπάρχει, αλλά καθετί συνυπάρχει με το άλλο του, δηλαδή με το αντίθετο και το διαφορετικό, το άλλο και αλλιώτικο, όπως π.χ. ο άνδρας με τη γυναίκα, ο ενήλικος με τον ενήλικο, ο γονιός με το παιδί, ο πρόγονος με τον απόγονο, η ψυχή με το σώμα, το πνεύμα με την ύλη, ο θεός με τον άνθρωπο κ.λπ.

Αυτό εξυπνοεί το σεβασμό στη διαφορετικότητα, συνεπάγεται την προτεραιότητα της διαφοράς κατέναντι της ταυτότητας και θεμελιώνει την οικουμενικότητα ποιοτικά, ουσιαστικά και αληθινά, δηλαδή οντολογικά. Αυτή είναι η μέγιστη ποιοτική διαφοροποίηση ανάμεσα στην οικουμενικότητα και στην παγκοσμιοποίηση. Παρ' ότι οι δυο αυτές έννοιες αφορούν σε όλο τον κόσμο, στην οικουμένη υφήλιο, ωστόσο διαφοροποιούνται ποιοτικά σε αυτό ακριβώς το ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο.

Οικουμενικότητα σημαίνει την προτεραιότητα της διαφοράς, την πίστη ότι η επιβίωση χρειάζεται τη συμβίωση και την πεποίθηση ότι η ύπαρξη είναι συνύπαρξη. Η σχεσιακότητα αναδεικνύει την οικουμενικότητα και τη διαφοροποιεί από την παγκοσμιοποίηση καισαρικά

Μόνο χάρη στην οικουμενικότητα μπορεί η παγκοσμιοποίηση να μην εκφυλισθεί σε νεοαποικιοκρατία και τελικά να αυτοεκμηδενισθεί για να καταντήσει **διαβλητή**, ύποπτη και **αφερέγγυα**. Τέτοια απειλητική εκτροπή βιώθηκε με τη γιουγκοσλαβική περιπέτεια και στη διεθνή παρέμβαση του Κοσσυφοπεδίου σχετικά πρόσφατα, όπου δοκιμάστηκε η αντοχή της παγκοσμιοποίησης. Παρόμοια επεισοδιακά συμβάντα μέλλει να πολλαπλασιασθούν, γι' αυτό επιβάλλεται έγκαιρη και έγκυρη προπαρασκευή σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο.

Η παγκοσμιοποίηση χρειάζεται απαραιτήτως την οικουμενικότητα. Το παράδειγμα προς μίμηση δεν είναι το αμερικανικό, αλλά το ελληνικό και το εβραϊκό. Μόνη της η παγκοσμιοποίηση δε χρειάζεται και ούτε καν αρκεί. Αυτό που επιτακτικά επιβάλλεται, χρειάζεται και αρκεί είναι η οικουμενικότητα στην οποία πρέπει να εμβαπτιστεί η παγκοσμιοποίηση προκειμένου να αποκτήσει όντως ανθρώπινο πρόσωπο και να αποβάλλει κάθε απάνθρωπο προσωπίο που ενδεχομένως από άγνοια ή αμέλεια της επικάθεται ευκαιρώς ή ακαίρωσ .

Παρατηρήσεις:

1. Να γραφεί η περίληψη του κειμένου.
2. Στη δεύτερη παράγραφο υπάρχει μια αναλογία, να την εντοπίσετε να τη χαρακτηρίσετε και με βάση αυτήν να αναπτύξετε μια παράγραφο.
3. Να δοθούν συνώνυμα και αντώνυμα των υπερτονισμένων λέξεων.
4. Να εντοπίσετε στο κείμενο τρόπους πειθούς.
5. Γράψτε με τη μορφή άρθρου τις προϋποθέσεις με τις οποίες η παγκοσμιοποίηση θα βοηθήσει την ανάπτυξη διεθνιστικού κλίματος μεταξύ των λαών.

Ιδιαιτεράματα

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

Θέμα προς ανάπτυξη:

Η Ελλάδα, ως γνωστόν, βρίσκεται στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση και ολοκλήρωση. αρκετοί Έλληνες θεωρούν ότι αυτή η πορεία και ιδιαίτερα το τέλος της, θα επιφέρει κέρδη στη χώρα μας, ενώ δεν είναι λίγοι εκείνοι που ισχυρίζονται ότι υπάρχει κίνδυνος αλλοίωσης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας μας.

Ποιες είναι οι ωφέλειες που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση;

Σε ποιους τομείς μπορεί να επωφεληθεί η χώρα μας;

Θεωρείτε ότι είναι δικαιολογημένος ο φόβος αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Η ενοποίηση των δημοκρατικών χωρών της Ευρώπης έχει προκαλέσει στους Έλληνες έντονο προβληματισμό σχετικά με τα ενδεχόμενα κέρδη που μπορεί να αποκομίσουν ή με τις ενδεχόμενες βλάβες που μπορεί να υποστούν απ' αυτήν.

Ορισμός: Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας υπερεθνικός οργανισμός, που αποτελείται από κράτη ανεξάρτητα, τα οποία έχουν ωστόσο ενιαία και κοινή πολιτική σε οικονομικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, στρατιωτικά θέματα, με σκοπό την καλύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών στο πλαίσιο μιας στενής συνεργασίας.

Η εθνική ταυτότητα ορίζεται από βασικά χαρακτηριστικά, που συνιστούν την ετερότητα προς το αλλότριο:

*φυλή, *θρησκεία, *κουλτούρα, *έδαφος, *καταγωγή, *κράτος, *γλώσσα, *οικονομική δραστηριότητα.

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

Ιστορική αναδρομή

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου τα ευρωπαϊκά κράτη συνειδητοποίησαν την ανάγκη να συνδεθούν σε μια κοινότητα με κοινούς στόχους. Έτσι, ιδρύθηκε το 1957, με τη συνθήκη της Ρώμης, μια κοινότητα των έξι η οποία περιλάμβανε το Βέλγιο, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Γερμανία, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο και είχε καθαρά οικονομικό χαρακτήρα. Αργότερα, προστέθηκαν και άλλες χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα (1979). Σήμερα, ύστερα από αλληπάλληλες συνθήκες η ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι πια δρομολογημένη. Στις μέρες μας η Ε.Ε. περιλαμβάνει 25 χώρες.

Ωφέλειες που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Οικονομικές:

- Καλύτερη αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων.
- Ανάπτυξη τεχνολογίας και διεύρυνση τεχνογνωσίας.
- Προώθηση των προϊόντων στις αγορές των άλλων χωρών.
- Διασφάλιση των εργασιακών δικαιωμάτων.
- Βελτίωση των συνθηκών εργασίας.
- Ελεύθερη διακίνηση προσώπων και κεφαλαίων.
- Κατάργηση δασμολογίου για προϊόντα που διακινούνται μεταξύ των μελών- χωρών της.
- Άνοδος του βιοτικού επιπέδου.
- Κοινό εξωτερικό δασμολόγιο για προϊόντα που εισάγονται από χώρες μη μέλη.
- Η Ευρώπη αναδεικνύεται σε ισχυρή οικονομική δύναμη που μπορεί να αντιμετωπίσει τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία.

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

Κοινωνικοπολιτικές:

- Θέσπιση νόμων που διασφαλίζουν κοινωνικά δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες.
- Εδραίωση της δημοκρατίας και αποφυγή των ολοκληρωτικών καθεστώτων.

Πνευματικές:

- Διεύρυνση πνευματικών οριζόντων.
- Ενίσχυση της ενημέρωσης.
- Αποφυγή δογμάτων και φανατισμών.

Διεθνιστικές:

1. Καλλιέργεια σχέσεων φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των λαών της Ευρώπης.
2. Ενίσχυση ανθρωπιστικού πνεύματος.
3. Αποφυγή επεκτατισμών και εθνικισμών.

Πολιτιστικές:

- Ενίσχυση των γραμμάτων και των τεχνών.
- Ανάπτυξη της επιστήμης.
- Πολιτιστικός συγκρητισμός.

Εθνικές:

- Κάθε χώρα προστατεύεται από ξένες ιμπεριαλιστικές τάσεις.

Ψυχικές:

- Επικράτηση ασφάλειας και περιορισμός φόβου.

Τομείς στους οποίους ωφελείται η χώρα μας**Οικονομικός:**

1. Οι κοινοτικοί πόροι ενισχύουν την οικονομία, αφού γίνονται επενδύσεις και βελτιώνεται η υλικοτεχνική υποδομή της χώρας.
2. Η κατάργηση του δασμολογίου επιτρέπει τις εξαγωγές και καθιστά την ελληνική οικονομία περισσότερο ανταγωνιστική.
3. Εισαγωγή νέας τεχνολογίας.
4. Βελτίωση των εργασιακών συνθηκών και άνοδος του βιοτικού επιπέδου.

Κοινωνικοπολιτικός:

- Θεσμικός εκσυγχρονισμός.
- Αναπροσαρμογή των νόμων.
- Εδραίωση των κοινωνικών ελευθεριών.
- Ισχυροποίηση του πολιτικού συστήματος.
- Αναβάθμιση δημόσιου τομέα.

Ηθικοπνευματικός :

1. Εισαγωγή νέων ιδεών.
2. Κατάργηση ταμπού και προκαταλήψεων.
3. Ανάπτυξη επιστημών.

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

Πολιτιστικός:

- Πολιτιστικές ανταλλαγές.
- Εμπλουτισμός παραδόσεων.
- Αποφυγή προγονοπληξίας.

Εθνικό:

- Στρατιωτική ενίσχυση και αλληλεγγύη από τους συμμάχους.
- Ισχυροποίηση της Ελλάδας στα Βαλκάνια.
- Διασφάλιση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων.
- ✓ Είναι μοναδική ευκαιρία, χωρίς συμπλέγματα ανωτερότητας και κατωτερότητας, δίχως υπερπατριωτισμό και στείρο μιμητισμό, να αναδιοργανωθούμε εσωτερικά προκειμένου να ανταποκριθούμε στα κελεύσματα των καιρών.

Αξιολόγηση του φόβου αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας

Ο φόβος της αλλοίωσης της εθνικής μας ταυτότητας είναι δικαιολογημένος στο βαθμό που:

A. Ο υπερεθνικός αυτός οργανισμός:

- δε λειτουργεί δημοκρατικά και φιλελεύθερα
  - δεν κατοχυρώνει τα δικαιώματα και τις ιδιαιτερότητες των μικρών κρατών στην πράξη.

B. Η χώρα μας:

- δεν εκσυγχρονίζεται,
- δεν αποφεύγει την ξενομανία,
- δε διατηρεί την παράδοση της.

Έκφραση- έκθεση, Γ' Λυκείου

Η αλλοίωση της εθνικής μας ταυτότητας φαίνεται από:

- τη γλωσσική εξάρτηση,
- την άκριτη υιοθέτηση ξένων τρόπων ζωής,
- την επικράτηση της άποψης ότι ο ομοιόμορφος ευρωπαϊκός πολιτισμός είναι ο βέλτιστος,
- την οικονομική και πολιτική εξάρτηση,
- την υποτίμηση των παραδοσιακών ηθικών αξιών,
- την επικράτηση του τεχνοκρατικού πνεύματος.

Και οφείλεται:

- στην προσπάθεια των ανεπτυγμένων χωρών να επικρατήσουν σε βάρος των ασθενέστερων,
- στον οικονομικό ανταγωνισμό, στην έλλειψη παιδείας,
- στην ξενομανία των Ελλήνων,
- στην έλλειψη ενημέρωσης και στο αντιπαραδοσιακό πνεύμα.

✓ Αποδεχόμαστε την Ευρωπαϊκή Ένωση που θα στηρίζεται:

- στον περιορισμό του φαινομένου ρατσισμού,
- στη διατήρηση της προαίρεσης των λαών,
- στην εγκατάλειψη των εθνικισμών,
- στο γόνιμο διάλογο,
- στην ανθρωπιστική παιδεία.